

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

**РОЗБУДОВА ВНУТРІШНІХ СИСТЕМ  
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ  
У ЗАКЛАДАХ  
ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ  
ІНСТРУМЕНТИ ТА ВИКЛИКИ**

Електронний науковий збірник тез доповідей  
II Міжнародної науково-практичної конференції

17-18 листопада 2022 року



УДК 378.014.6(477):378.4(477.411)КНУ(082)

Р64

**Учасники:** Міністерство освіти і науки України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка; Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти; Національне агентство кваліфікацій; Національний Еразмус+ офіс в Україні; Інститут вищої освіти НАПН України; Відділ забезпечення якості освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

**Редакційна колегія:** В. Бугров, канд. філос. наук, проф.; А. Гожик, канд. геол.-мінерал. наук, доц.; К. Смирнова, д-р юрид. наук, проф.; О. Сербін, д-р наук із соц. комунікацій, проф.; Ю. Тимцуник, канд. пед. наук, методист

**Адреса редакційної колегії:** к. 223, 60, вул. Володимирська, м. Київ

Р64 Розбудова внутрішніх систем забезпечення якості в закладах вищої освіти України: інструменти та виклики : електрон. наук. зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (17–18 лист. 2021 р.). –К. : ВПЦ "Київський університет", 2022. – 222 с.

ISBN 978-966-933-190-8

Висвітлено основні інструменти та виклики щодо питання розбудови внутрішніх систем забезпечення якості в закладах вищої освіти України, зокрема різні аспекти проблеми забезпечення якості освіти при перезарахуванні результатів навчання, що здобуті шляхом неформальної або інформальної освіти; впровадження мікрокваліфікацій як інструменту, що забезпечує гнучкість освітньої і професійної траєкторії; інтернаціоналізації як інструменту реалізації політики ЗВО у забезпеченні якості освіти; ролі опитувань у прийнятті інституційних рішень ЗВО щодо забезпечення якості освіти; нормативного регулювання та розроблення освітніх стандартів на компетентнісній основі як базового інструменту забезпечення якості вищої освіти.

Для працівників вищої освіти, здобувачів освіти у вітчизняних закладах вищої освіти, а також державних службовців, працевлагодівців і фахівців незалежних інституцій із забезпечення якості.

УДК 378.014.6(477):378.4(477.411)КНУ(082)

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка,  
ISBN 978-966-933-190-8 ВПЦ "Київський університет", 2022

## ЗМІСТ

<b>Азюковський О., Яворська О., Павличенко А.</b> Опитування учасників освітнього процесу як складова надання освітніх послуг в НТУ "Дніпровська політехніка" .....	8
<b>Бородін Є., Хожило І.</b> Державне регулювання мікрокваліфікацій у системі вищої освіти України .....	12
<b>Васюк В.</b> Сучасні особливості підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів.....	18
<b>Власенко О., Сергета І.</b> Мікрокваліфікація та її місце у структурі розроблення та забезпечення унікальності освітньо-наукових програм навчання здобувачів ступеня доктора філософії.....	21
<b>Гелеш А.</b> Популяризація принципів академічної доброчесності як інструменту ефективного функціонування внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти (на прикладі Національного університету "Львівська політехніка") .....	26
<b>Горбачик А.</b> Досвід моніторингових опитувань з вивчення студентського життя в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.....	31
<b>Давидчак О., Гориславець П.</b> Загальноуніверситетські опитування здобувачів у системі внутрішнього забезпечення якості вищої освіти: досвід Львівської політехніки .....	34
<b>Данилко О., Тернавська Т.</b> Забезпечення якості вищої освіти в Льотній академії Національного авіаційного університету.....	39
<b>Данова К., Малишева В., Колибельнікова Л., Кіссельман Є.</b> Ризикорієнтований підхід у проведенні опитувань стейкхолдерів з питань якості освіти .....	44

<b>Дем'яненко О.</b>	
Опитування стейкхолдерів для формування політики у сфері забезпечення якості освіти на рівні ЗВО .....	49
<b>Дмитриченко М., Гришук О., Токін О., Харченко А.</b>	
Роль опитувань стейкхолдерів у розробці системних заходів з покращення якості освітнього процесу .....	53
<b>Дорохова Н., Костиренко Т.</b>	
Опитування стейкхолдерів – запорука оновлення та якості освітньо-професійної програми "Стоматологія" ...	57
<b>Іщенко А.</b>	
Соціологічний супровід системи забезпечення якості освіти у КПІ ім. Ігоря Сікорського.....	64
<b>Ковтунець В.</b>	
Методологія визнання результатів попереднього навчання закладами вищої освіти.....	68
<b>Колеснікова О.</b>	
Визнання часткових кваліфікацій у сфері вищої освіти як елемент гнучкості кар'єрної траєкторії.....	72
<b>Корнійчук Н., Боцян Т.</b>	
Можливості поєднання здобувачами вищої освіти формальної, неформальної та інформальної освіти.....	77
<b>Косяченко Н., Луцак І.</b>	
Аналіз чинників покращення якості освітньої діяльності на основі результатів опитувань серед роботодавців аптечної сфери .....	83
<b>Кочкіна Н.</b>	
Реалізація програм подвійного дипломування в умовах викликів воєнного стану в Україні .....	88
<b>Кошарна В.</b>	
Розвиток активності здобувачів у системі забезпечення якості вищої освіти.....	92
<b>Красота О., Демидюк О.</b>	
Особливості проведення онлайн-опитувань студентів як інструмент підвищення якості освіти .....	97
<b>Кузнєцова Н.</b>	
Основні напрями діяльності центру забезпечення якості освіти закладу вищої освіти .....	102

<b>Кузьмак О., Кузьмак О.</b>	
Роль опитувань у системі забезпечення якості вищої освіти.....	107
<b>Ломейко О., Скляр Р.</b>	
Опитування здобувачів освіти як основний інструментарій для аналізу системи внутрішнього забезпечення якості університету .....	112
<b>Лукіна Т.</b>	
Роль механізму мотивацій персоналу у формуванні очікувань позитивних змін керівником закладу освіти від запровадження процедур оцінювання: результати опитування.....	117
<b>Мельниченко А., Желяскова Т.</b>	
Проблеми забезпечення якості освіти при визнанні результатів навчання, що здобуті шляхом неформальної або інформальної освіти .....	123
<b>Нараган О.</b>	
Опитування як інструмент удосконалення системи внутрішнього забезпечення якості освіти.....	128
<b>Опольська А.</b>	
Характеристика нормативних документів, що регламентують зміст освітніх програм педагогічних спеціальностей .....	133
<b>Панченко В., Панченко В., Бабенко А.</b>	
Дослідження ефективності опитувань як інструменту забезпечення якості вищої освіти .....	136
<b>Пежинська О., Кулик С.</b>	
Роль опитувань у прийнятті інституційних рішень ЗВО щодо забезпечення якості освіти .....	140
<b>Переймибіда А., Рашкевич М.</b>	
Тісна співпраця із компаніями як інструмент підвищення якості освіти у сфері інформаційних технологій .....	144
<b>Письменкова Т., Зіборов К.</b>	
Формування екологічної свідомості у здобувачів як складової системи забезпечення якості підготовки фахівців на досвіді НТУ "Дніпровська політехніка" .....	148

<b>Радченко О.</b>	
Формування гнучкої системи мікрокваліфікацій у медичних вищих навчальних закладах на основі курсів за вибором .....	153
<b>Савельєва О., Забарна Е.</b>	
Опитування здобувачів як інструмент для прийняття управлінських рішень в ЗВО .....	159
<b>Сидоров М., Бугров В., Гожик А.</b>	
Роль опитувань у прийнятті рішень у закладах вищої освіти щодо забезпечення якості освіти .....	163
<b>Слободян С.</b>	
Інформаційне освітнє середовище: дієвий інструмент у системі управління якості освіти .....	169
<b>Сорока В., Корбутяк В., Клімова А., Малиновська М.</b>	
Розроблення та впровадження механізмів забезпечення академічної доброчесності в Національному університеті водного господарства та природокористування.....	173
<b>Степура Т., Корицька О.</b>	
Забезпечення якості освіти в умовах цифрового суспільства.....	178
<b>Тарасенко О.</b>	
Неформальна та інформальна освіта в умовах сьогодення ....	183
<b>Тарасова О.</b>	
Удосконалення викладацької майстерності у процесі підготовки майбутніх фахівців: результати опитування ....	186
<b>Усик О.</b>	
До питання ролі опитування здобувачів вищої освіти щодо якості освітнього середовища в університеті .....	191
<b>Цватий В.</b>	
Інтернаціоналізація вищої освіти та модель освітньої дипломатії як важливі складові елементи стратегії розвитку та конкурентоспроможності закладів вищої освіти в умовах модіалізації світоустрою ХХІ століття: освітньо-наукові практики, інновації нові виклики та загрози .....	195
<b>Шалімова Н.</b>	
Чинники забезпечення якості процедур визнання результатів неформальної освіти .....	201

<b>Щеглюк Д., Хруцька О., Тимцуник Ю.</b>	
Європейський досвід визнання результатів навчання, що здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти у системі формальної освіти.....	206
<b>Kalynovska I.</b>	
Student feedback on teaching quality in higher education: pre-course survey .....	212
<b>Smyrnova K.</b>	
New forms of internalization of higher education: europeanization of quality assurance system .....	217

**О. Азюковський**, ректор, канд. техн. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0003-1901-4333

E-mail: azalex@nmu.one;

**О. Яворська**, канд. техн. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0001-5516-5310

E-mail: yavorska.o.o@nmu.one;

**А. Павличенко**, д-р техн. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0003-4652-9180

E-mail: pavlichenko.a.v@nmu.one;

Національний технічний університет "Дніпровська політехніка",  
Дніпро, Україна

## **ОПИТУВАННЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЯК СКЛADOVA НАДАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В НТУ "ДНІПРОВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА"**

*Описано основні заходи щодо проведення постійних опитувань у Національному технічному університеті "Дніпровська політехніка", які дозволяють здійснювати моніторинг надання освітніх послуг, що є необхідною складовою системи забезпечення якості в університеті, отримувати постійний фідбек від учасників освітнього процесу в умовах викликів перед вищою школою.*

*Ключові слова: опитування, соціологічне дослідження, освітній процес, якість освіти.*

В НТУ "Дніпровська політехніка" велику увагу приділяють опитуванню зацікавлених осіб щодо якості надання освітніх послуг. За результатами соціологічних досліджень адміністрація університету та відповідні структурні підрозділи вносять корективи та визначають процедури з постійного покращення якості освітніх послуг, зважаючи на думку всіх учасників освітнього процесу.

Опитування проводять відповідно до чинного законодавства: Закону України "Про вищу освіту", Статуту та Стратегії розвитку Національного технічного університету "Дніпровська політехніка", "Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти" Європейської асоціації із забезпечення якості вищої освіти, ДСТУ ISO 9001:2015 "Системи

управління якістю. Вимоги", "Положення про організацію освітнього процесу", "Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти".

В університеті запроваджено систему управління якістю, відповідно до ДСТУ ISO 9001:2015 "Системи управління якістю. Вимоги", яка стимулює постійне проведення аудитів освітнього процесу щодо підтвердження та підтримки наявної системи управління якістю вищої освіти, за якою ЗВО працює з 2019 року.

За результатами моніторингу освітніх програм і на основі аналізу результатів опитувань розробляють рекомендації щодо модернізації чинних освітніх процесів, а також відслідковують реалізацію права здобувачів вищої освіти на безпосередню участь у процесах, що пов'язані із діяльністю системи внутрішнього забезпечення якості (обговорення освітніх програм, формування навчальних планів, оновлення та доповнення змісту освітніх компонентів тощо). Зауважмо, що всі рекомендації обов'язково враховують гарантії освітніх програм щодо постійного їх удосконалення.

Опитування в НТУ "Дніпровська політехніка" мають різні спрямованості. Є щорічні опитування: "Дотримання принципів академічної доброчесності здобувачами вищої освіти", "Освітній процес очима студентів", "Освітній процес очима науково-педагогічних працівників". Відділ внутрішнього забезпечення якості вищої освіти проводить також соціологічні дослідження, відповідно до загроз, які останнім часом постійно постають перед освітянами та здобувачами освіти. Наприклад, через SARS-CoV-2 наприкінці березня 2020 року відбулися помітні зміни в організації навчального процесу в закладах освіти як нашої держави, так і в освітніх процесах багатьох країн світу. За ситуації, що склалася (високий ризик захворювання на коронавірус), вища школа мала надати швидко та адекватну відповідь на загрозу, тому було запроваджено тимчасовий повний перехід на дистанційне навчання. У зв'язку із цим всі лекційні, практичні та лабораторні заняття було переорієнтовано в онлайн-середовище. За цих умов усі можливі ресурси університету було задіяно для реалізації освітнього процесу за допомогою спеціальних освітніх платформ (Office 365, Moodle) у мережі інтернет. Відповідно до впровадження таких інституційних заходів було проведено низку

опитувань учасників освітнього процесу: "Думка науково-педагогічних працівників щодо змішаної форми освітнього процесу під час карантинних обмежень", "Думка здобувачів вищої освіти НТУ "Дніпровська політехніка" щодо змішаного формату освітнього процесу під час карантинних обмежень" стосовно якості надання освітніх послуг, їх психологічного стану. У відкритих питаннях здобувачі та викладачі зазначали складнощі, які виникли в них особисто, що своєю чергою надало адміністрації університету та відповідним підрозділам можливість скерувати низку заходів на термінове розв'язання виявлених проблем.

Після запровадження заходів було проведено низку повторних опитувань і за аналізом результатів встановлено, що враховані пропозиції і рівень задоволеності здобувачів перебував на високому рівні.

Введення наприкінці лютого 2022 року воєнного стану в Україні також внесло свої корективи до освітнього процесу. Було проведено (і триває досі) велику кількість соціологічних досліджень: "Соціологічне дослідження стосовно визначення стану та освітньої складової студентів під час війни", "Освітній процес очима студентів" (під час воєнного стану)", "Формат проведення освітнього процесу у 2022-2023 н. р. очима здобувачів вищої освіти", "Формат проведення освітнього процесу у 2022-2023 н. р. очима науково-педагогічних працівників", "Соціологічне дослідження щодо оцінювання здобувачами вищої освіти якості надання освітніх послуг під час воєнного стану". Питання, які були поставлені перед академічною спільнотою, стосувалися багатьох аспектів, починаючи від територіального місця перебування здобувачів і викладачів, їх психологічного стану, можливості відвідування занять у змішаному форматі та різноманітних факторів, які впливають на якість отримання та надання освітніх послуг. Університет постійно перебуває на зв'язку з учасниками освітнього процесу, максимально враховуючи думки кожного учасника.

Однією з цікавих і креативних ідей щодо зворотного зв'язку з академічною спільнотою було започаткування 2021 року та проведення на постійній основі конкурсу для здобувачів "Студент – основа якості освіти", де студенти у довільній та креативній формі надавали пропозиції із вдосконалення якості освітнього процесу.

За результатами проведення конкурсу від 50 здобувачів надійшло більш як 30 пропозицій, які були розглянуті та впроваджені до освітньої діяльності. Наявність такого конкурсу є креативною формою соціологічного опитування. Адміністрація НТУ "Дніпровська політехніка" нагороджує цінними призами за найкращі пропозиції, що є додатковим стимулом брати участь у безперервному покращенні освітніх послуг і максимально сприяє студентоцентризму в системі забезпечення якості освіти в університеті.

#### *Висновки*

1. Проведення систематичних опитувань здобувачів вищої освіти та всіх учасників освітнього процесу щодо якості надання освітніх послуг у Національному технічному університеті "Дніпровська політехніка" є необхідною складовою на постійній основі для вдосконалення освітньої діяльності.

2. В університеті регулярно відбувається аналіз за результатами соціологічних досліджень, з'ясовується рівень задоволеності організацією освітнього процесу також під час викликів, які стоять перед освітянами в умовах карантину та воєнних (бойових) дій, що дозволяє враховувати думки всіх зацікавлених осіб, отримувати постійний фідбек, розробляти рекомендації, вживати відповідних заходів в умовах існуючих викликів.

#### **Список використаних джерел**

1. Положення про опитування учасників освітнього процесу та усіх зацікавлених осіб у якості вищої освіти Національного технічного університету "Дніпровська політехніка" (2021). Дніпро: НТУ "ДП".

2. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти Національного технічного університету "Дніпровська політехніка" (2021). Дніпро: НТУ "ДП".

3. Результати соціологічних досліджень стосовно студентів. Дніпро: НТУ "ДП". Взято з [https://www.nmu.org.ua/ua/content/infrastructure/structural\\_divisions/Internal\\_quality\\_higher\\_education/students/](https://www.nmu.org.ua/ua/content/infrastructure/structural_divisions/Internal_quality_higher_education/students/)

4. Результати соціологічних досліджень стосовно науково-педагогічних працівників. Дніпро: НТУ "ДП". Взято з [https://www.nmu.org.ua/ua/content/infrastructure/structural\\_divisions/Internal\\_quality\\_higher\\_education/teachers/](https://www.nmu.org.ua/ua/content/infrastructure/structural_divisions/Internal_quality_higher_education/teachers/)

**Є. Бородін**, д-р іст. наук, проф.  
ORCID ID 0000-0002-7331-5981  
E-mail: Borodin.Ye.I@nmu.one;

**І. Хожило**, д-р наук з державного управління, проф.  
ORCID ID 0000-0001-8532-4108  
E-mail: khozhylo.i.i@nmu.one

Національний технічний університет "Дніпровська політехніка",  
Дніпро, Україна

## **ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІКРОКВАЛІФІКАЦІЙ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

*Проаналізовано актуальні нормативно-правові документи, які формують правовий механізм державного регулювання запровадження програм мікрокваліфікацій до системи вищої освіти. Визначено, що 2022 року український уряд і профільне міністерство розпочали активне формування правового забезпечення гармонізації Національної рамки кваліфікацій з Європейською рамкою кваліфікацій для навчання впродовж життя на основі імплементації програм мікрокваліфікацій у системі вищої освіти.*

*Ключові слова: державне регулювання, заклади вищої освіти, Національна рамка кваліфікацій, мікрокваліфікація, Європейський Союз, освітні послуги, освітні програми.*

Розвиток цивілізаційних процесів на сучасному етапі характеризує високий рівень емерджентності як внутрішніх викликів, так і викликів зовнішнього середовища. Серед них, перш за все, слід назвати такі виклики, як глобалізація, цифровізація, технологізація, екологічні виклики, пандемія COVID-19 тощо. Ці виклики мають значний вплив на всі сфери життєдіяльності суспільства, зокрема, й на сферу освіти України.

Нагадаємо, що з 2005 року система вищої освіти України розвивається в рамках єдиного європейського простору вищої освіти, тобто приєдналася до держав – учасниць Болонського процесу. З того часу стратегічний розвиток вищої освіти відбувається в рамках узгоджених позицій для держав-учасниць. А отже зовнішні виклики, які має система вищої освіти, дозволяють державам виробляти та приймати узгоджені позиції щодо їх подолання у

найближчій перспективі. Найбільшим зовнішнім викликом 2020-2022 років, перед яким вистояла європейська система вищої освіти, безумовно, є пандемія COVID-19. Однак, за прогнозними оцінками експертів, глобальний вимір усіх зазначених викликів у найближчій перспективі, а саме до 2030 року, у рамках європейського простору вищої освіти матиме певні негативні наслідки. Наприклад, значно зросте (на 56 % щодо показників 2015 р.) попит на освітні послуги (загальна кількість здобувачів вищої освіти наблизиться до 332 млн осіб). Як наслідок, для закладів вищої освіти виникне необхідність переорієнтації освітніх послуг із фокусом на дорослу аудиторію споживачів. А це, своєю чергою, надзвичайно актуалізує необхідність повсюдного упровадження онлайн і змішаної форм навчання. Експерти зазначають, що довготривалі програми навчання (5–6 років) залишаться актуальними в майбутньому тільки в окремих галузях, наприклад таких, як медицина. Інші напрямки підготовки фахівців потребуватимуть упровадження короткотермінових освітніх програм з орієнтацією на швидкі кар'єрні результати. Більш того, уже сьогодні доволі актуальним напрямком розвитку системи вищої освіти є запровадження міждисциплінарних освітніх програм. Наступний стратегічний напрям розвитку вищої освіти – інтернаціоналізація освіти (збільшення кількості іноземних студентів та освітніх програм з англійською мовою викладання) тощо. Усе це ставить перед вітчизняною системою невідкладне завдання з розробки та впровадження правового механізму імплементації на ринку освітніх послуг актуальніших, доступніших і гнучкіших освітніх програм для широкої соціально-вікової категорії споживачів. Саме таким вимогам відповідають освітні програми мікрокваліфікацій, які вже успішно функціонують у закладах вищої освіти країн ЄС.

Із 2020 року проблематику розвитку системи вищої освіти через імплементацію освітніх програм мікрокваліфікації активно обговорюють у вітчизняних наукових колах, а також представники роботодавців. Найбільш відомими публікаціями є роботи Ю. Баланюка, Т. Семигіної, Ю. Рашкевич, М. Гагаріна. Поштовхом до активізації науково-практичного дискурсу у цій сфері стало прийняття міністерського міжнародного документу – Римського Комюніке з питань розвитку вищої освіти до 2030 року (Римське Міністерське

Комюніке, 2020). Прийняття цього документу на рівні держав – учасниць Болонського процесу є освітнім дороговказом для галузевих урядів щодо питань розвитку системи європейської вищої освіти на найближчі 10 років. Відтоді українська держава розпочала активний рух щодо розробки та реалізації державної політики з упровадження мікрокваліфікацій у традиційну модель вищої освіти.

Загальновідомо, що європейський простір вищої освіти характеризує, перш за все, якісна вища освіта. Основоположними принципами, завдяки яким формується відмінна якість здобутої вищої освіти, є повага до основних цінностей вищої освіти, демократія в системі вищої освіти та верховенство права. Формування освітнього процесу на таких засадах дозволяє здобувачам вищої освіти активно розвивати творчі здібності, здібності критично мислити, вільно обмінюватись знаннями та розширювати горизонти наукових або професійних можливостей, можливостей до саморозвитку на основі запровадження креативних підходів в організації навчання та викладання. Заклади вищої освіти європейських країн, які сповідують такі принципи організації навчального процесу, мають змогу, насамперед, підготувати студентів до готовності стали активними та відповідальними громадянами. Крім того, університети країн ЄС пропонують здобувачам освіти широкую палітру можливостей для навчання упродовж усього життя. Візитівкою європейських вишів є також міцна культура академічної і наукової добросовісності для всіх учасників освітнього процесу.

У змісті Комюніке визначено, що держави – учасниці Болонського процесу зобов'язуються створити інклюзивний, інноваційний і взаємопов'язаний європейський простір вищої освіти до 2030 року на таких управлінських підходах:

- *інклюзія* – рівний доступ до вищої освіти для кожного студента й повна підтримка в завершенні навчання та підготовки;
- *інновація* – запровадження нових і більш узгоджених методів навчання, викладання й оцінювання, які будуть тісно пов'язані із дослідницькою компонентою;
- *взаємозв'язок* – розвиток міжнародної співпраці й поглиблення реформи системи освіти, обмін знаннями та мобільність співробітників і студентів університетів на основі функціонування спільної рамки кваліфікацій та інструментів організації

навчального процесу (співвідношення теоретичної і практичної частин навчальних планів тощо).

Указані підходи спрямовано на забезпечення всебічної підтримки стійкої, згуртованої та мирної Європи.

Таймінг повоєнної відбудови України вимагає вже сьогодні від закладів вищої освіти формування на ринку освітніх послуг таких пропозицій для абітурієнтів, які були б конкурентоспроможними на європейському ринку освітніх послуг. Тому одним зі стратегічних напрямків розвитку системи вищої освіти в Україні є пропозиція запровадження короткотермінових сертифікатних освітніх програм – програм мікрокваліфікації (*microcredentials*).

Запровадження освітніх програм підготовки студентів на засадах мікрокваліфікації відповідає новим потребам українського суспільства та ринку праці, який буде сформовано у повоєнний час з урахуванням запитів роботодавців, адже забезпечує в короткостроковій перспективі більш цільове набуття умінь, навичок і компетентностей. Однак важливо пам'ятати, що освітні програми в рамках мікрокваліфікацій є для України інноваційним освітнім інструментом, і його імплементація на ринку освітніх послуг має відбуватися на основі конкретних механізмів правової, організаційної, економічної регламентації. Саме за таких умов держава зможе гарантувати для здобувачів освіти належну якість підготовки до виконання конкретних вузьких професійних завдань, дій, функцій та обов'язків винятково в рамках раніше здобутої певної спеціальності. Тобто здобуття вищої освіти за програмою мікрокваліфікаційної підготовки виступає не повним аналогом здобуття традиційної кваліфікації, а радше, фаховоорієнтованою формою, що доповнює, поглиблює та розширює фахові компетенції спеціаліста упродовж життя.

Сьогодні нормативно-правовий простір для запровадження в Україні програм підготовки здобувачів вищої освіти на основі мікрокваліфікацій тільки починає формуватися. Його основою є Конституція України. У ст. 53 українська держава гарантує кожному право на здобуття освіти, забезпечує доступність і безоплатність вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах. Українська держава забезпечує розвиток вищої і післядипломної освіти, а також різних форм навчання.

На основі конституційних засад функціонують закони України "Про освіту" (2017), "Про вищу освіту" (2014), "Про

професійно-технічну освіту" (1998), "Про професійний розвиток працівників" (2012), "Про науково-технічну діяльність" (2015). Ці закони надають здобувачу право вибору форми отримання вищої освіти та підвищення кваліфікації у закладах вищої освіти державної, комунальної чи приватної форми власності та порядок отримання й визнання кваліфікації. Разом із тим, контент перелічених законодавчих актів не надає прямого визначення поняття "мікрокваліфікація" у системі вищої освіти, тобто в Україні на законодавчому рівні це поняття залишається поки що неунормованим.

2022 року в рамках удосконалення чинного законодавства України внесено зміни до Кодексу законів про працю. Це дозволило законодавчо врегулювати зміст термінів "повна кваліфікація" та "часткова кваліфікація". Повну професійну кваліфікацію законодавець тлумачить як стандартизовану сукупність здобутих компетентностей (результатів навчання), які визначає уповноважений державою суб'єкт (на підставі акредитації освітніх програм) і видає на цій підставі документ державного зразку, що надає змогу здійснювати всі трудові функції, визначені відповідним професійним стандартом. Часткову (неповну) професійну кваліфікацію розуміють як стандартизовану сукупність здобутих компетентностей та/або результатів навчання, що визнана або присвоєна/підтверджена суб'єктом, який уповноважений на це законодавством. Часткова професійна кваліфікація дозволяє здійснювати лише частину трудових функцій, відповідно до вимог професійного стандарту. Факт отримання часткової кваліфікації засвідчує відповідний документ, який видає уповноважений державою суб'єкт. Крім того, українська держава на законодавчому рівні врегулювала питання ведення Реєстру кваліфікацій. Цей застосунок надає інформацію про професію (вид занять), професійні та часткові професійні кваліфікації, освітні кваліфікації, професійні стандарти з урахуванням рівнів Національної рамки кваліфікацій. Суб'єктом державного управління за ведення Реєстру кваліфікацій на законодавчому рівні визначено Національне агентство кваліфікацій (Положення, 2021).

Опрацювання масиву підзаконних нормативно-правових актів дозволило встановити, що поняття "мікрокваліфікація" вперше 2022 року було інтегровано до змісту урядового розпорядження "Про стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032

роки" від 23.02.22 № 286-р (Положення, 2021). Документ окреслює стратегічні цілі України в євроінтеграційному русі та визначає ключові орієнтири співпраці України та країн Європейського Союзу у сфері вищої освіти. Зазначено, що гармонізація Національної рамки кваліфікацій з Європейською рамкою кваліфікацій для навчання впродовж життя сприяє створенню умов для визнання національних освітніх кваліфікацій у міжнародному середовищі. Сучасним вектором розвитку європейського простору вищої освіти, членом якого є Україна, є розбудова системи вищої освіти на засадах упровадження мікрокваліфікацій та освітніх мікромодулів. У Проєкті "Плану відновлення України. Освіта та наука" від 03.08.22 є окремий напрям "Створення якісно нових освітніх програм на модульній основі", зміст якого передбачає запровадження модульного підходу до складання освітніх програм. Запровадження цього інструменту дозволить, перш за все, здобувачам освіти забезпечити гнучкість освітнього процесу та можливість побудови власної освітньої траєкторії; спростить порядок легітимізації повних і часткових (мікро) професійних кваліфікацій; відкриє можливість вибору зручного часу для здобуття окремих професійних кваліфікацій; забезпечить ефективніше використання матеріально-технічної бази закладів освіти.

Отже, ми розглянули основні, на нашу думку, документи, що наразі формують нормативно-правовий базис для подальшого розвитку та імплементації сучасних інструментів, а саме програм мікрокваліфікацій з метою забезпечення в Україні європейського зразку якісної вищої освіти впродовж життя.

#### **Список використаних джерел**

1. 49 країн Болонського процесу схвалили Римське Міністерське Комюніке: визначено пріоритети Європейського простору вищої освіти на наступні 10 років (2020, Листопад 19). Київ: МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/49-krayin-bolonskogo-procesu-shvalili-rimske-ministerske-komyunike-viznacheno-prioriteti-yevropejskogo-prostoru-vishoyi-osviti-na-nastupni-10-rokiv>

2. Положення про Реєстр кваліфікацій. № 620. (2021). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063-2022-%D0%BF#Text>

3. Про стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. (2022). № 286-р. Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>

**В. Васюк**, канд. техн. наук, доц.

ORCID ID 0000-0003-2102-6878

E-mail: vasyuk@nubip.edu.ua

Національний університет біоресурсів  
і природокористування України, Київ, Україна

## **СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ**

*Актуалізовано розробку та реалізацію ефективних підходів і напрямків розвитку підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів. Виокремлено фактори сучасності, головні підходи та напрямки розвитку підготовки, що зумовлюють вплив на підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів.*

*Ключові слова: підготовка кадрів, освіта, навчальний процес, методологія.*

Тенденція сьогодення полягає у формулюванні та реалізації ефективних шляхів і напрямів розвитку підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів. Можна чітко виділити загальні характеристики підготовки кадрів у сучасних умовах: освіта є важливою частиною соціальної реальності, яка має ознаки масовості та постійної зміни, а освіті властива активна конкуренція. Зміна тенденції підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів залежить від виховання сучасного покоління професіоналів із належною підготовкою, інноваційним мисленням і сучасними методами розв'язання проблем, що, безумовно, є загальною метою розвитку сучасної освіти. Наразі стратегічним фокусом розвитку підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів у світі є розвиток національної моделі освіти та перехід від моделі "Освіта для всіх" до моделі "Освіта для кожного" (Вавіліна, 2019).

Якщо розглядати освіту як важливу соціальну систему, що визначає всебічний розвиток людських ресурсів, то вона відіграватиме такі надзвичайно важливі ролі в суспільстві, як розвиток інтелекту, творчості та практичності людини, її участь у соціальних, економічних і культурних відносинах, що необхідні для впровадження інновацій до повсякденного життя; розвиток відносин між людиною та природним середовищем; визначення

внеску до культурного відтворення продуктивності та суспільства, вплив постійного прогресу, підтримання рівня відповідності людини сучасним вимогам (Ясницька, 2014).

Можна виділити чинники сучасності, які визначають вплив підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів: зміна уявлень про статус науки та освіти; розвиток дистанційних технологій, які дозволяють навчатися багатьом людям, незалежно від роботи та місця навчання, проживання; зміна циклів технологічних процесів, що визначає необхідність перепідготовки впродовж терміну роботи. Основні шляхи та напрямки підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів: орієнтація на конкретну людину, її подальший розвиток, самоосвіта, предметні пізнання.

Майбутні вчителі мають бути виховані на високому рівні національної самосвідомості, гуманізму, толерантності та міжкультурної комунікації. У вихованні та підготовці відбувається поступовий перехід від концепції функціонального навчання спеціаліста до концепції розвитку особистості. Така орієнтація передбачає персоналізований характер навчання. Для цього необхідно враховувати здібності кожної особистості та сприяти її саморозвитку.

Пріоритетним є професійний та особистісний розвиток, а також саморозвиток майбутніх учителів. Підвищення якості освіти сьогодні вимагає оновлення змісту на всіх рівнях, упровадження інноваційних освітніх технологій, використання ефективних методів навчання. Важливим завданням є виховання в учнів прагнення до знань і самоосвіти. А основне завдання, яке стоїть перед школами та навчальними закладами, – підвищення якості знань учнів і майбутніх учителів. Рівень підготовки випускників залежить від професіоналізму вчителів, а рівень підготовки студентів – від якості знань і психологічних умінь, властивих школі. Природа освіти змінюється в контексті світових тенденцій її розвитку освіти, зокрема: до позитивного розвитку когнітивної діяльності людини; перехід від суто асоціативних, статистичних моделей знання до динамічних, структурованих систем розумової діяльності; адаптація навчального процесу до індивідуальних вимог та потреб.

Незалежно від спеціальності тенденція гуманізації вищої освіти завжди має перебувати у центрі всієї системи освіти. Вища освіта в ХХІ ст. не має йти вузьким шляхом спеціалізації. Основною метою є розвиток культури особистості, гуманітарні основи, етика та цінності якої дозволяють розширити горизонти

розуміння спеціаліста в складному та швидко мінливому світі, щоб адаптуватися до викликів часу. Тенденція підвищення статусу вчителя утворює відповідність практичності та духовних вимог особистості сучасного вчителя.

Безперервність підготовки майбутнього вчителя має ознаки безперервної педагогічної освіти. Педагогічні коледжі, інститути та університети реалізують безперервність і наступність професійного навчання та підготовки. Безперервність навчання забезпечується через варіативність навчання – вибір різноманітних освітньо-професійних програм, спеціалізацій.

Функціонування системи неперервної освіти зумовлене мінливою системою педагогічної освіти, важливими принципами якої є безперервність, багаторівневність, гнучкість і варіативність. Педагогічна освіта університетського типу пов'язана із запровадженням нових моделей підготовки вчителів. У сучасній науковій літературі під педагогічною освітою прийнято розуміти процес формування педагогічних кадрів для навчально-виховних закладів, а також сукупність теоретичних, педагогічних, професійних знань і практичних педагогічних умінь, які дають змогу здобути педагогічну освіту для виховання (В. Різник, Н. Різник, 2017).

Безперервність освіти розглядають як умову безперервного підвищення професіоналізму педагогів. Майбутні вчителі мають зосередитися не лише на засвоєнні певних знань, умінь і навичок, а й на формуванні педагогічного мислення та розвитку професійної рефлексії як основи здатності оволодівати, інтегрувати та застосовувати нові знання та навички.

Зважаючи на зазначене, необхідно активно модернізувати сферу підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів. Людський капітал сучасної педагогічної освіти визначає економічний рівень і конкурентоспроможність країни на світовій арені.

#### **Список використаних джерел**

1. Вавіліна, Н. І. (2019). Підготовка наукових кадрів як основа формування інтелектуального капіталу країни. *Наука, технології, інновації*. 4 (12). 16-27. Взято з [doi.org/10.35668/2520-6524-2019-4-03](https://doi.org/10.35668/2520-6524-2019-4-03)
2. Ясницька, Н. (2014). Особливості підготовки науково-педагогічних кадрів у ВНЗ України. *Актуальні проблеми державного управління*. 4. 185-189.
3. Різник, В. В., Різник, Н. А. (2017). Національні особливості та закордонна практика підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів *Молодий вчений*. 10. 525-529.

**О. Власенко**, д-р мед. наук, проф.

ORCID ID 0000-0001-8759-630X

E-mail: vlasenko@vnmua.edu.ua;

**І. Сергета**, д-р мед. наук, проф.

ORCID ID 0000-0002-4439-3833

E-mail: serheta@vnmua.edu.ua

Вінницький національний медичний університет  
ім. М. І. Пирогова, Вінниця, Україна

## **МІКРОКВАЛІФІКАЦІЯ ТА ЇЇ МІСЦЕ У СТРУКТУРІ РОЗРОБЛЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УНІКАЛЬНОСТІ ОСВІТНЬО-НАУКОВИХ ПРОГРАМ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ**

*У дослідженні на прикладі освітньо-наукової програми 229 "Охорона здоров'я" розглянуто актуальні питання місця, ролі та значення мікрокваліфікації у структурі розробки та забезпечення унікальності освітньо-наукових програм підготовки здобувачів ступеня доктора філософії.*

*Ключові слова: мікрокваліфікація, унікальність, освітньо-наукові програми.*

Однім із наріжних каменів адекватного, відповідно до вимог сьогодення, розроблення освітньо-професійних і, передусім, освітньо-наукових програм є забезпечення їх унікальності, максимальної індивідуалізації і гнучкості освітньої і професійної (наукової) траєкторій з обов'язковим урахуванням здобутків і напрацювань власних наукових шкіл конкретного закладу вищої освіти (Семигіна, Рашкевич, 2022). У цьому контексті особливого значення набуває таке вагоме й цілком сучасне інституційне явище у системі освіти, як мікрокваліфікація, що забезпечує:

- цільове набуття знань, умінь, навичок і загальних і фахових компетентностей, що повною мірою відповідають не лише встановленому стандарту освіти, програмним результатам навчання, але й, передусім, новітнім потребам суспільства і реаліям ринку праці, передбачаючи навчання протягом достатньо короткого проміжку часу у конкретній сфері;

- наявність чітко окреслених кінцевих результатів навчання, які встановлені, виходячи із отриманих конкретними дослідниками результатів;

- чітко окреслену цифровими технологіями систему подання інформації, яку характеризує виражена гнучкість, порівняно із формальними кваліфікаціями, яка може видозмінюватися (навчання йде поряд/паралельно) із проведенням наукових досліджень у реальному вимірі часу);

- використання різноманітних технологій (on-line, off-line, змішані тощо) викладання дисципліни та вивчення предмету (Семигіна & Рашкевич, 2022; ETUCE, 2021; European Commission, 2021).

Використання основоположних положень мікрокваліфікації з урахуванням досягнень наукової гігієнічної школи Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова покладено до основи розроблення освітньо-наукової програми 229 "Громадське здоров'я", що акредитована Національним агентством із забезпечення якості освіти України. Її головною метою є здобуття дисертантом теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, які цілком достатні для продукування нових ідей і розв'язання комплексних проблем у сфері професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що спрямована на попередження захворювань, збільшення тривалості життя, збереження та зміцнення здоров'я населення. Запропонована програма дозволяє здобувачу обрати вектор наукового дослідження за спеціальністю "Громадське здоров'я" із трьох основних наукових напрямків: "Гігієна та професійна патологія", "Соціальна медицина", "Епідеміологія" отже, її особливістю є можливість здобувачів отримувати сучасні знання та навички від викладачів і спеціалістів-практиків, членів професійних асоціацій, набувати компетенції ефективного проектного менеджменту, академічного письма тощо. Наукова складова підготовки включає фундаментальний і дослідницький компоненти. Здобуття глибинних знань зі спеціальності забезпечує теоретична та практична підготовка, а також медична та педагогічна практики.

Натомість унікальність освітньо-наукової програми зумовлена широким використанням в освітньому процесі напрацювань власних наукових шкіл у сфері гігієни дітей і підлітків,

психогієни, університетської гігієни, профілактичної аеробіології тощо. Основним же компонентом та засобом реалізації мікрокваліфікації слід вважати включення до структури освітньо-наукової програми навчальної дисципліни "Психогієна та актуальні проблеми університетської гігієни".

Психогієна – це наука, яка вивчає проблему психічного здоров'я людини та особливості впливу на його критеріальні показники різноманітних факторів навколишнього середовища, соціальних умов життя та розробляє на цій підставі заходи, що спрямовані на збереження психічного здоров'я з метою забезпечення гармонійного психофізіологічного та психічного розвитку особистості. Натомість університетська гігієна є наукою, яка визначає принципи збереження та зміцнення здоров'я студентської молоді, шляхи підвищення стійкості організму студентів до впливу несприятливих факторів довкілля, розробляє технології зі створення превентивного освітнього простору у закладах вищої освіти.

Під час розроблення освітньо-наукової програми ураховано рекомендації Європейської Комісії (European Commission, 2021), що визначають необхідність використання спільного для всіх європейських країн визначення поняття "мікрокваліфікація"; запровадження навчально-значущої системи для проведення мікрокваліфікацій у структурі стандартних методів оволодіння знаннями, зокрема, у структурі освітньо-наукової програми; широке застосування набутого потенціалу мікрокваліфікацій для підтримки навчання протягом усього життя, спеціалізації проведення наукової діяльності та подальшого працевлаштування.

Як головну мету викладання навчальної дисципліни "Психогієна та актуальні проблеми університетської гігієни" у контексті забезпечення мікрокваліфікації здобувачів у сфері профілактичної медицини слід зазначити: розвиток у майбутнього лікаря гігієнічного мислення, умінь комплексного оцінювання факторів навколишнього середовища та соціальних умов життя, набуття знань щодо визначення наслідків їх негативного впливу на психічне здоров'я людини, розроблення на цій підставі заходів, що спрямовані на його збереження, забезпечення всебічного гармонійного психофізіологічного та психічного розвитку особистості, а також здоров'язберігаючих технологій для створення превентивного

освітнього простору в закладах вищої освіти (Мороз, Макаров, Серебреннікова, Сергета, 2020; Мороз, Серебреннікова, Сергета, Стоян, 2021; Сергета, Бардов, Дреженкова, Панчук, 2020; Сергета, Панчук, Яворовський, 2020; Тимошук, Полька, Сергета, 2020).

Натомість її основними завданням у цьому відношенні слід вважати вивчення чинників навколишнього середовища та соціальних умов життя, що справляють негативний вплив на психічне здоров'я людини та, передусім, здоров'я осіб, які навчаються в умовах закладів вищої освіти, розробка гігієнічних нормативів і заходів, що сприяють максимальному використанню чинників довкілля, які позитивно впливають на організм людини та стан її психічного здоров'я, запровадження психогігієнічних рекомендацій, правил і нормативів до практики охорони здоров'я та перевірка їх ефективності, прогнозування санітарної ситуації на ближню та віддалену перспективи.

У ході навчального процесу застосовують традиційні методи навчання (словесні, наочні, практичні), методи навчально-пізнавальної діяльності (пояснювально-ілюстративний, проблемного викладу, пошуковий і дослідницький, методи стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності), методи здійснення контролю та самоконтролю (контроль і корекція з боку викладача, самоконтроль, взаємоконтроль тощо).

Методично навчальну дисципліну забезпечують: навчальний контент (лекції, практичні заняття, самостійна робота, ситуаційні задачі, тестові завдання/кейси тощо), а також результати власних напрацювань ("навчання через дослідження") у сфері психогігієни та університетської гігієни (монографії, патенти, методичні рекомендації, інформаційні листи, нововведення тощо).

#### **Список використаних джерел**

1. Мороз, В. М., Макаров, С. Ю., Серебреннікова, О. А., Сергета, І. В. (2020). *Навчальний стрес та психофізіологічні критерії оцінки адаптаційних можливостей організму студентів закладів вищої медичної освіти*. Вінниця: ТОВ "ТВОРИ".
2. Мороз, В. М., Серебреннікова, О. А., Сергета, І. В., Стоян, Н. В. (2021). *Психофізіологічні та психогігієнічні основи ефективного використання здоров'язберігаючих технологій у закладах вищої освіти*. Вінниця: ТОВ "ТВОРИ".

3. Семигіна, Т. В., Рашкевич, Ю. М. (2022). Мікрокваліфікації як тренд розвитку сучасної безперервної освіти. *Theory and practice of modern science*. Collection of scientific papers "SCIENTIA" with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference. Kraków, Republic of Poland: European Scientific Platform.

4. Сергета, І. В., Бардов, В. Г., Дреженкова, І. Л., Панчук, О. Ю. (2020). *Гігієнічні нормативи рухової активності студентів закладів вищої медичної освіти та шляхи її оптимізації*. Вінниця: ТОВ "ТВОРИ".

5. Сергета, І. В., Панчук, О. Ю., Яворовський, О. П. (2020). *Гігієнічна діагностика професійної придатності студентів закладів медичної освіти (на прикладі стоматологічних спеціальностей)*. Вінниця: ТОВ "ТВОРИ".

6. Тимошук, О. В., Полька, Н. С., Сергета, І. В. (2020). *Наукові основи комплексної гігієнічної оцінки якості життя та адаптаційних можливостей сучасної учнівської і студентської молоді*. Вінниця: ТОВ "ТВОРИ".

7. ETUCE (2021). *Position on the impact of micro-credentials on teachers and higher education*. Взято з <https://www.csee-etuce.org/en/news/education-policy/4466-etuce-position-on-the-impact-of-micro-credentials-on-teachers-and-higher-education>

8. European Commission (2021). *Council Recommendation on micro-credentials for lifelong learning and employability*. Взято з <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=24995&langId=en>

**А. Гелеш**, кандидат історичних наук, доцент

ORCID ID 0000-0002-0143-0518

E-mail: angelesh1520@gmail.com

Національний університет "Львівська політехніка", Львів, Україна

**ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ  
АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТУ  
ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ  
ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ  
ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ  
(НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ  
"ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА")**

*Проведено дослідження внутрішньоінституційних норм забезпечення академічної доброчесності та якості освіти у контексті реалізації міжнародного проекту "Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти" (Academic IQ) у національному університеті "Львівська політехніка". Представлено окремі результати опитування щодо напрямів популяризації принципів академічної доброчесності серед студентів як інструмент ефективного функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти університету.*

*Ключові слова: академічна доброчесність, внутрішня система забезпечення якості вищої освіти, опитування.*

Досягнення ефективного функціонування внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти ЗВО неможливе без застосування всіх її елементів, зокрема принципів академічної доброчесності. Академічна доброчесність є відносно новим поняттям для нормативно-правової бази, однак не новим у використанні та застосуванні освітніми закладами та здобувачами вищої освіти України. Тож, нами здійснено спробу виокремити деякі параметри, що характеризують розповсюдження такого підходу в освітньому середовищі Національного університету "Львівська політехніка".

У рамках дослідження проведено опитування серед студентів денної форми навчання за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти. Терміни проведення опитування: грудень 2020 – січень 2021 року. Результати дослідження можна вважати репрезентативними,

оскільки в опитуванні взяло участь 2342 студенти, що становить 14 % від загальної кількості 16590 здобувачів бакалаврату денної форми навчання Національного університету "Львівська політехніка".

Зазначимо, що головними векторами розвитку академічної доброчесності у Національному університеті "Львівська політехніка" є розроблення та ухвалення деяких нормативних документів, зокрема: положення "Про академічну доброчесність у Національному університеті "Львівська політехніка" (Положення, 2017), положення "Про кодекс корпоративної культури Національного університету "Львівська політехніка" (Положення, 2020), Регламент перевірки на академічний плагіат кваліфікаційних робіт студентів, рукописів дисертацій і монографій, рукописів статей, що подані до публікування у періодичних наукових виданнях (Регламент, 2021), а також Порядок розгляду звернень студентів Національного університету "Львівська політехніка" (Порядок, 2020).

Одним із важливих індикаторів, що вказує на можливість популяризації принципів академічної доброчесності серед студентів, є обговорення її складових із викладачами. Задля цього респондентам запропоновано визначити, із якою періодичністю ті чи інші із запропонованих питань вони обговорювали з викладачами протягом семестру (рис. 1).

Відповідно до отриманих результатів можна стверджувати, що частими є обговорення вимог до письмових робіт на курсі (49,42 %) та питання плагіату, списування та інших порушень (35,36 %). На жаль, не частими для обговорень викладачів зі студентами є теми про етику та/бо академічну доброчесність (33,29 %); правила цитування запозичених текстів, правила посилання на використану літературу (29,18 %), а також санкції за плагіат, списування та інші порушення (29,89 %).

Зазначимо, що науково-педагогічні працівники ЗВО мають не лише знати, розуміти та дотримувати принципів академічної доброчесності, а й прагнути довести їх до здобувачів, зокрема володіти методами, прийомами впровадження їх до освітнього процесу. Наприклад, у робочій програмі чи силабусі навчальної дисципліни викладач може прописувати політику щодо академічного плагіату, розробляти чіткі вимоги до виконання різних видів завдань, проектів, звітів, графічних, розрахункових, дипломних робіт, а результати навчання – подавати діагностичними,

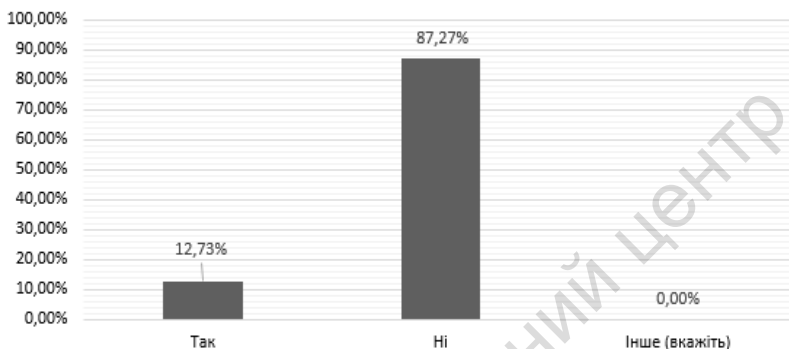
однозначними, вимірювальними критеріями оцінювання, які дозволяють чітко окреслити зміст вимог до здобувача вищої освіти.



**Рис. 1. Результати опитування щодо обговорення з викладачами окремих питань академічної доброчесності (% від усіх наданих відповідей)**

Ще одним напрямом популяризації принципів академічної доброчесності серед студентів є введення до освітнього процесу ЗВО окремих навчальних дисциплін, освітніх компонент. Наприклад, в Європі обов'язковими навчальними дисциплінами є "Академічне письмо", "Етика науки" на різних освітніх рівнях усіх спеціальностей. У той самий час в Україні навчальну дисципліну "Академічне письмо" викладають на різних освітніх рівнях Київського університету імені Бориса Грінченка, Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Українського Католицького університету, Київського політехнічного інституту ім. Ігоря Сікорського (Сопова, 2020, с. 177). Основним завданням цієї навчальної дисципліни є розвиток навичок і стилів письма студентів, включаючи відомості про те, що є плагіатом і як правильно цитувати, перефразувати. Тож респондентам запропоновано надати відповідь на запитання "Чи доводилось Вам слухати курс (окремі теми) з академічного письма/академічної доброчесності?" (рис. 2).

**Чи доводилося Вам слухати курс (окремі теми)  
з академічного письма/академічної доброчесності?**



**Рис. 2. Результати опитування щодо прослухання студентами курсу (окремих тем) з академічного письма/академічної доброчесності (% від усіх наданих відповідей)**

87,83 % опитуваних указали на те, що їм не доводилось слухати курс з академічного письма/академічної доброчесності за період навчання в університеті. Поряд із цим, як позитивний факт, необхідно зазначити, що 12,17 % респондентів таки мали можливість ознайомитися з основами академічного письма/академічної доброчесності. Припускаємо, що це відбувалося на окремих темах інших навчальних дисциплін.

Необхідно зазначити, що у деяких випадках плагіат студента є результатом невміння (незнання) правильного перефразовування або відповідним чином цитування. Тож навчальну дисципліну чи окремі теми з академічного письма/академічної доброчесності рекомендовано включати до освітньої складової студентів 1 курсу задля розвитку навичок і стилів письма, включаючи відомості про правильне цитування, перефразовування. Важливість цього питання наголошуватиметься викладачами, забезпечуючи профілактичну функцію.

Таким чином, можна стверджувати, що попри розроблені та ухвалені документи, які регламентують політику академічної доброчесності у Національному університеті "Львівська політехніка", освітнє середовище університету потребує певних інструментів з популяризації принципів академічної доброчесності серед

учасників освітнього процесу, зокрема студентів. Політики щодо академічної доброчесності мають бути не тільки втілені до інституційної культури, але й підсилені відповідними процедурами та інституційними практиками. Важливим елементом ефективного функціонування внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти ЗВО є також вивчення та застосовування міжнародних практик щодо напрямів популяризації принципів академічної доброчесності.

Зазначимо, що попри те, що ефективність цих заходів потребує значного часу для їх впровадження, найголовніше залежить від високого рівня мотивації, внутрішньої культури та свідомості учасників освітнього процесу ЗВО. Дотримання принципів академічної доброчесності є не тільки важливим елементом внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти, але й важливим критерієм, який визначає моральні та етичні принципи, які буде сформовано у здобувачів вищої освіти за роки їхнього навчання у ЗВО. Адже саме такі складники академічної доброчесності, як справедливість, довіра, повага, відповідальність, чесність є водночас і загальнолюдськими цінностями, моральними та етичними ідеалами високорозвиненого суспільства та запорукою успішного розвитку держави в цілому.

#### **Список використаних джерел**

1. Положення про академічну доброчесність у Національному університеті "Львівська політехніка". (2017). Взято з <https://lpnu.ua/polozhennia-pro-akademichnu-dobrochesnist-u-natsionalnomu-universyteti-lvivska-politekhnika>

2. Положення про Кодекс корпоративної культури Національного університету "Львівська політехніка". (2020). Взято з <https://lpnu.ua/polozhennia-pro-kodeks-korporatyvnoi-kultury-natsionalnoho-universytetu-lvivska-politekhnika>

3. Регламент перевірки на академічний плагіат кваліфікаційних робіт студентів, рукописів дисертацій та монографій, рукописів статей, поданих до публікування у періодичних наукових виданнях". (2021). Взято з <https://lpnu.ua/rehlament-perevirky-na-akademichnyi-plahiat>

4. Порядок розгляду звернень студентів Національного університету "Львівська політехніка". (2020). Взято з: <https://lpnu.ua/poriadok-rozhliadu-zvernen-studentiv>

5. Сопова, Д. О. (2020). *Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах європейського союзу*. (дис. д-ра філософії). Київський університет ім. Б. Грінченка, Київ.

**А. Горбачик**, канд. фіз.-мат. наук, проф.

ORCID ID 0000-0003-1944-435X

E-mail: a.gorbachuk@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,  
Київ, Україна

## **ДОСВІД МОНІТОРИНГОВИХ ОПИТУВАНЬ З ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТСЬКОГО ЖИТТЯ В КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

*Проаналізовано досвід моніторингових опитувань з вивчення студентського життя в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Описано процедуру проведення опитування студентів університету.*

*Ключові слова: якість освіти, навчання, дослідження, метод опитування, моніторингові опитування, опитування студентів.*

Вивчення якості освіти (часто виходячи із різних теоретичних і навіть світоглядних та ідеологічних засад) є постійно актуальним, зокрема тому, що освіта (у широкому сенсі) є основою і для розвитку, і для реформ, і для демократії. При цьому в оцінці якості освіти використовують різні показники та методики, зокрема, коли йдеться про порівняльні міжнародні дослідження.

Студентське життя (у широкому сенсі, включаючи навчання і позанавчальну діяльність) є важливим для вивчення, якщо ми дійсно вважаємо студента не об'єктом, а суб'єктом навчального процесу. Систематичні дослідження життя студентів здійснюють, зокрема і шляхом опитувань, в університетах багатьох країн світу. Потрібно згадати систематичні поштові опитування німецьких студентів, які у тісній співпраці й часто на замовлення союзу ректорів Німеччини проводять фахівці університету м. Констанц, ФРН (Schmidt, Bargel, Georg & Gorbachuk, 2016), регіональні опитування студентів фахівцями університету м. Гренобль, Франція (Fernex & Lima, 2012), опитування студентів університету м. Женева, Швейцарія, інтернет-опитування студентів Ірландії тощо. У таких опитуваннях вивчають

умови навчання студентів, їх мотивацію до навчання, ставлення та готовність до ринку праці, бюджет часу, політичні орієнтації, задоволеність навчанням тощо.

Відомим є міжнародне порівняльне опитування студентів країн Європи EuroStudent (<https://www.eurostudent.eu/>), що присвячене вивченню умов навчання, соціально-демографічних параметрів студентської спільноти, джерел фінансування освіти та повсякденного життя студентів, їх активності на ринку праці, бюджету часу студентства тощо. Україна в режимі пілотного дослідження 2014 року взяла участь у п'ятій хвилі опитування EuroStudent.

Факультет соціології розпочав систематичне дослідження університетського життя КНУ (UniDos – скорочення від Університетське Дослідження) з 2009 року. Опитування раз на рік під час навчальної практики осіннього семестру проводять студенти факультету соціології під керівництвом викладачів кафедри методології та методів соціологічних досліджень. Метод опитування – роздаткове інтерв'ю із самозаповненням. Проект включає суцільне опитування першокурсників (бл. 3200 респондентів) і вибіркоче опитування студентів 2-6 років навчання (обсяг вибірки – бл. 1100 респондентів). Вибірка випадкова триступенева стратифікована (страсти – факультет, курс, група; випадковий відбір студентів для опитування в групі). Із 2020 року через обмеження в зв'язку із епідемією COVID-19 опитування відбуваються через інтернет.

Опитувальник для першокурсників включає наступні основні теми:

- оцінка роботи приймальної комісії;
- причини вибору факультету та університету для навчання;
- мотивація до навчання;
- плани на майбутнє (після завершення навчання);
- самооцінка компетенцій з іноземної мови та роботи з комп'ютером;
- соціально-демографічний блок (включно із місцем проживання до вступу, освітою та професією батьків, самооцінкою матеріального стану батьківської родини).

Опитувальник для студентів 2–6 років навчання містить ядро (незмінна щороку повторювана частина) та змінні модулі

(щороку включення нового за змістом модулю). Ядро (постійна частина) включає наступні теми:

- мотивація до навчання;
- задоволеність навчанням та умовами навчання;
- очікування на ринку праці;
- громадська та політична активність;
- орієнтація на міжнародну мобільність (навчання, робота);
- соціально-демографічний блок.

У різні роки проведення дослідження до опитувальника було включено змінні модулі, що спрямовані на вивчення знань історії і традицій КНУ, форм проведення вільного часу, ціннісних орієнтацій, досвіду перебування за кордоном, ставлення до академічної доброчесності тощо.

Факультет регулярно надає описові звіти про проведене дослідження керівництву університету та всім деканам. Цінність інформації зростає, коли за певною схемою інформація про об'єкт дослідження систематично накопичується багато років. З'являється можливість визначити тенденції, тренди, доходити певних неочевидних управлінських висновків.

#### **Список використаних джерел**

1. Schmidt, M., Bargel, T., Georg, W., Gorbachyk, A. (2016, September). Studienzwecke und Berufsaussichten – ein Vergleich Studierender in Kiew und Munchen. *Hefte zur Bildungs und Hochschulforschung*, 88. Universitat Konstanz.
2. Fernex, A., Lima, L. (2012). To be a student within the Bologna process. *Presses universitaires de Grenoble*. Laboratoire des Sciences de l'Education (Grenoble).

**О. Давидчак**, канд. техн. наук, доц.

E-mail: oled.r.davydchak@lpnu.ua;

**П. Гориславець**, канд. екон. наук, доц.

ORCID ID 0000-0002-1882-2104

E-mail: pavlo.a.horyslavets@lpnu.ua

Національний університет "Львівська політехніка", Львів, Україна

## **ЗАГАЛЬНОУНІВЕРСИТЕТСЬКІ ОПИТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ У СИСТЕМІ ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД ЛЬВІВСЬКОЇ ПОЛІТЕХНІКИ**

*Показано, що заклади вищої освіти в Україні перебувають в умовах розбудови систем внутрішнього забезпечення якості, невід'ємним елементом яких є опитування як процедури отримання об'єктивної інформації. Наголошено, що запровадження елементів цих систем та управління відповідними процесами й процедурами є компетентністю та відповідальністю ЗВО в межах їхньої автономії, проте завдання налагодження зворотного зв'язку із зацікавленими особами, урахування їхньої думки при виробленні управлінських рішень, зокрема на інституційному рівні, є актуальним завданням.*

*Ключові слова: опитування, анкетування, процеси, процедури, якість освіти, центр забезпечення якості освіти.*

Наукові дослідження за цією тематикою відбуваються у теоретичному та прикладному аспектах. Існують теоретичні концепції, є можливість дослідити практику їх імплементації у реаліях освітньої діяльності вітчизняних університетів. Зокрема, при інтегруванні процедур онлайн-опитувань здобувачів до системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та вищої освіти звертають увагу на налагодження нормативно-правового, економічного, адміністративно-організаційного, статистико-математичного, комунікаційно-дипломатичного, інформаційно-технологічного, соціально-психологічного механізмів і морально-етичних методів (V. Moroz, Sadkovyi, Babayev, S. Moroz, 2018). Формування дієвих процедур загальноуніверситетських опитувань здобувачів для ухвалення управлінських рішень у Львівській політехніці є одним із завдань Центру забезпечення якості освіти (ЦЗЯО).

Інституційні рішення в університеті щодо забезпечення якості освіти можуть бути ухвалені із врахуванням результатів таких загальноуніверситетських опитувань здобувачів:

1. Опитування першокурсників з метою отримання об'єктивної інформації щодо усвідомленості вибору ЗВО, спеціальності, освітньої програми (ОП), рівня інформаційної та організаційної підтримки під час вступу, потреб та очікувань, а також проходження адаптаційного періоду. Наприклад, ЦЗЯО Львівської політехніки у 2020-2021 роках проведено два опитування вступників першого (бакалаврського) рівня (анкети у Google-формі із доступом за корпоративним акаунтом; взяли участь відповідно 28 % та 19 % бакалаврів-першокурсників).

2. Опитування "Дисципліна/Викладач очима студентів" для отримання об'єктивної інформації щодо якості навчання та викладання (відбуваються щосеместрово до початку семестрового контролю, спосіб – розміщення анкет в електронних кабінетах здобувачів за дисциплінами індивідуального навчального плану). Проведено чотири таких опитування, отримано близько 1200 анкет за кожним із них. Результати за окремими дисциплінами/викладачами не були надійними, тому їх важко було використати для ухвалення інституційних рішень в університеті. Зважаючи на пандемію Covid 19 і воєнний стан, за яких відбувались ці опитування, можна було встановити дієвість та задоволеність здобувачів упровадженими процесами та процедурами дистанційного/змішаного навчання (онлайн-платформи, планування розкладів, вимоги до викладачів щодо проведення, обліку та контролю якості занять, доступ до навчально-методичного забезпечення, методи навчання в асинхронному режимі). За результатами опитувань було надано розпорядження завідувачам кафедр щодо перевірки тих аспектів освітнього процесу, за якими отримано низькі бали за конкретними освітніми компонентами, а також рекомендації щодо врахування висловлених респондентами у відкритих питаннях пропозицій (їх розглянуто як звернення здобувачів).

3. Семестровий контроль очима студентів для отримання об'єктивної інформації за результатами заліково-екзаменаційної сесії. Предметом опитування є стан поінформованості студентів про правила та процедури проведення контрольних заходів,

рівень їхнього дотримання учасниками освітнього процесу, об'єктивність оцінювання в умовах дистанційного режиму, урахування принципів академічної доброчесності (щосеместрово після завершення семестрового контролю, у двох формах – анкета у Google-формі із доступом за корпоративним акаунтом; за результатами оцінено чинні інституційні процедури проходження контрольних заходів; за статистикою проведених опитувань участь здобувачів коливалась в межах 5–10 %) та анкети в електронних кабінетах здобувачів за усіма дисциплінами індивідуального навчального плану та викладачами.

4. Опитування "Якість освітніх програм" (анкета у Google-формі із доступом за корпоративним акаунтом). 2022 року було проведено загальноуніверситетське опитування бакалаврів, які завершували підготовку за ОП. Рішення щодо проведення такого дослідження у формі загальноуніверситетського опитування було ухвалено для можливості об'єктивно оцінити інституційні процеси та процедури, з'ясувати сильні та слабкі сторони, а також отримати інформацію для рейтингування ОП. В опитуванні взяли участь 16 % здобувачів усіх ОП 4 курсу, проте активність значно коливалась за окремими ОП: за 1/3 активність була більше 30 % (такі результати можна вважати надійними), 1/3 – від 10 до 30 % (умовно надійні результати), 1/3 – менше 10 % (ненадійні результати, які можуть бути взяті до відома гарантими ОП). Аналізу підлягали такі аспекти ОП, процеси та процедури системи внутрішнього забезпечення якості, як доступність інформації про прийом на навчання; права та обов'язки здобувачів; формування індивідуальної освітньої траєкторії; задоволеність формуванням м'яких навичок, практичною підготовкою; залученням до освітнього процесу практиків та експертів; рівномірність навчального навантаження на здобувачів і достатність часу на самостійну роботу; оптимальність кількості контрольних заходів та обов'язкових індивідуальних робіт; участь у науковій роботі та програмах міжнародної академічної мобільності; дотримання принципів академічної доброчесності; якість освітнього середовища тощо. Установлено, що за більшістю ОП потрібно ухвалювати інституційні рішення щодо розширення доступу здобувачів до програм міжнародної академічної мобільності (на що об'єктивно вплинула пандемія), розширення

можливостей набуття Soft Skills, посилення актуальної практичної підготовки, покращення матеріально-технічного забезпечення. Результати такого загальноуніверситетського опитування доповнюють результати локальних опитувань на інших рівнях, що є цінними для гарантів ОП і завідувачів випускових кафедр. Керівництво університету матиме можливість використовувати результати в системі моніторингу якості ОП, для рейтингування ОП, при вдосконаленні інституційних процесів і процедур системи внутрішнього забезпечення якості освіти.

Проведені загальноуніверситетські опитування здобувачів у Львівській політехніці виявили такі проблеми:

1. Складність інтерпретування отриманої інформації загальноуніверситетських опитувань для ухвалення інституційних управлінських рішень у ЗВО, які здійснюють підготовку за ОП значної кількості галузей знань/спеціальностей.

2. Забезпечення оптимальної кількості опитувань здобувачів (із урахуванням локальних опитувань), а також планування термінів їх проведення.

3. Дилема між рівнем анонімності опитувань і забезпеченням доступу до анкет визначеному колу респондентів, що актуально для онлайн-опитувань.

4. Формування культури опитувань – підтримка від усіх залучених учасників освітньої діяльності щодо поширення інформації про опитування, роз'яснювальні заходи щодо потреби участі (куратори груп, гаранті ОП, завідувачі кафедр, інші посадові особи), а також стимулювання відчуття суб'єктності здобувачів з обов'язком брати участь у процедурах забезпечення якості.

5. Зрозумілий для здобувачів і дієвий механізм використання результатів опитувань для ухвалення управлінських рішень, доведення фактів урахування їхньої думки.

6. Формування вибірки (за опитуваннями, інформація про які наведена вище, вибіркова сукупність не формувалась, а рівень репрезентативності на різних рівнях було встановлено на основі розрахунку похибок).

7. Зважаючи на доцільність проведення опитування онлайн виникає потреба використання інформаційних систем, а також зміни їхнього функціоналу (зокрема, способи розміщення анкет в

електронних кабінетах здобувачів із "дружнім" інтерфейсом, наприклад, для смартфонів; блокування спроб кілька разів надати відповідь; ідентифікація респондентів зі встановленим рівнем анонімності; інтеграція різних підсистем Інформаційної системи Університету).

Львівська політехніка перебуває на етапі впровадження процедури врахування результатів опитувань здобувачів освіти при конкурсному відборі претендентів на заміщення вакантних посад науково-педагогічних працівників. Одним із складових конкурсного балу стане результат оцінювання конкурсною комісією педагогічної компетентності претендента з урахуванням підсумків опитування студентів. Для цього буде використано результати загальноуніверситетського опитування "Викладач очима студентів" (критерії: організаційний, комунікативний, змістовий, операційно-діяльнісний, оцінювально-результативний), відтак зростають вимоги до надійності його результатів, чого не можна досягти без забезпечення високої активності здобувачів. Одним зі способів розв'язання цієї проблеми може бути запровадження процедури реєстрації на контрольний захід, за якою умовою допуску буде вибір здобувача пройти опитування або підтвердити відмову.

#### **Список використаних джерел**

1. Moroz, V. M., Sadkovyi, V. P., Babayev, V. M., & Moroz, S. A. (2018). Online survey of students in the system for quality assurance in higher education. *Information Technologies and Learning Tools*, 68(6), 235–250. Retrieved from <https://doi.org/10.33407/itlt.v68i6.2415>

**О. Данилко**, канд. пед. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0002-7942-8012

E-mail: danylkoksana20@gmail.com;

**Т. Тернавська**, канд. пед. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0002-9464-3175

E-mail: ternavskaya\_20@ukr.net

Льотна академія Національного авіаційного університету,  
Кропивницький, Україна

## **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЛЬОТНІЙ АКАДЕМІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

*Розглянуто теоретичні та практичні аспекти реалізації забезпечення якості вищої освіти в Україні на прикладі Льотної академії Національного авіаційного університету, показано важливість значення внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у закладах вищої освіти України.*

*Ключові слова: внутрішня система забезпечення якості вищої освіти, Льотна академія Національного авіаційного університету, Центр забезпечення якості вищої освіти.*

Запровадження внутрішньої системи забезпечення якості спирається на унікальну внутрішню культуру закладу вищої освіти (ЗВО), його місію, традиції, відповідну політику якості, взаємоповагу та довіру між усіма членами університетської спільноти. Тому такі системи можуть бути відмінними у різних ЗВО.

Внутрішня система забезпечення якості вищої освіти в Льотній академії Національного авіаційного університету (ЛА НАУ) має на меті створення алгоритму постійної інституційної уваги до якості освіти. Особливого значення система набуває для забезпечення конкурентоздатності ЛА НАУ, що має розвивати власну якість на основі принципів автономії, самоврядності та саморегулювання тощо (Положення про систему, 2020).

З цією метою у листопаді 2020 року в ЛА НАУ створено спеціальний підрозділ, що відповідає за всю систему забезпечення якості освіти, – Центр забезпечення якості вищої освіти (ЦЗЯВО), діяльність якого базується на принципах науковості, наступності

та безперервності, інформаційної доступності, поваги, співпраці, колегіальності, демократизму, системного підходу до удосконалення якості освіти.

Згідно із Положенням про Центр забезпечення якості вищої освіти в Львівській академії Національного авіаційного університету, внутрішня система забезпечення якості в ЛА НАУ реалізується через виконання наступних процедур (Положення про Центр, 2020):

- розроблення стратегії забезпечення якості освітньої діяльності та вищої освіти;
- організація та функціонування системи забезпечення якості вищої освіти;
- здійснення підготовки матеріалів для ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм;
- формування системи відповідальності всіх структурних підрозділів і співробітників за забезпечення якості;
- залучення здобувачів вищої освіти та зовнішніх стейкхолдерів до забезпечення якості вищої освіти;
- щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, зовнішніх стейкхолдерів і науково-педагогічних працівників, регулярне оприлюднення результатів цих оцінювань на офіційному вебсайті;
- забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками та здобувачами вищої освіти, зокрема створення та забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату;
- забезпечення моніторингу та автоматизованого формування звітності щодо оцінювання якості вищої освіти;
- втілення політики у сфері якості, її моніторингу та перегляду.

ЦЗЯВО є постійно діючим структурним підрозділом ЛА НАУ та забезпечує реалізацію основних завдань стратегії розвитку ЗВО (Центр забезпечення, 2020). ЦЗЯВО створено з метою координування дій з організації забезпечення якості вищої освіти в ЛА НАУ, а також для вивчення, узагальнення досвіду та впровадження практик до ЗВО щодо освітнього процесу, механізмів управління якістю освіти, академічної доброчесності.

Політика діяльності ЦЗЯВО включає:

- організацію та функціонування системи забезпечення якості вищої освіти;

- залучення всіх учасників освітнього процесу та зовнішніх стейкхолдерів до забезпечення якості вищої освіти;
- забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками та здобувачами вищої освіти;
- сприяння формуванню та розвитку інноваційного освітнього середовища;
- запобігання нетолерантності будь-якого типу або дискримінації щодо здобувачів вищої освіти чи працівників;
- сприяння інтеграції ЛА НАУ до Європейського простору вищої освіти (Положення про Центр, 2020).

До основних повноважень ЦЗЯВО належать:

- процес контролю та підтримки забезпечення якості вищої освіти;
- організація розроблення стратегії та політики академії щодо формування внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти;
- розроблення комплексного плану заходів моніторингу якості вищої освіти на навчальний рік;
- надання керівництву та вченій раді ЛА НАУ необхідної інформації для вироблення управлінських рішень з питань внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти та підготовки проєктів;
- робота ЦЗЯВО здійснюється згідно з планом, який затверджує Вчена рада академії;
- надання консультацій і роз'яснень з питань забезпечення якості вищої освіти розробникам освітніх програм, керівникам структурних підрозділів, органам курсантського та студентського самоврядування, стейкхолдерам;
- розробка та затвердження форм анкет (опитувань, інтерв'ювань, оцінювань тощо) та інших матеріалів для проведення моніторингових досліджень;
- організація та забезпечення проведення опитувань (анкетувань, оцінювань тощо) здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників з питань якості реалізації освітніх програм та організації освітнього процесу;
- організація та забезпечення проведення опитувань (анкетувань, оцінювань тощо) випускників;
- оприлюднення результатів оцінювання та аналізу освітніх досягнень здобувачів вищої освіти на вебсайті ЛА НАУ;

- здійснення підготовки матеріалів для ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм;
- координація діяльності та отримання інформації від інших структурних підрозділів з питань управління якістю вищої освіти;
- аналіз звернень здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників, педагогічних працівників і зовнішніх стейкхолдерів щодо якості освітнього процесу з метою формування рекомендацій з постійного вдосконалення процесу надання освітніх послуг;
- забезпечення функціонування системи та механізму дотримання академічної доброчесності;
- систематичне проведення самоаналізу внутрішньої системи забезпечення якості освіти;
- забезпечення моніторингу та автоматизованого формування звітності щодо оцінювання якості вищої освіти (Положення про Центр, 2020).

До структури ЦЗЯВО входять:

- відділ ліцензування та акредитації;
- відділ зв'язку зі стейкхолдерами;
- відділ моніторингу та автоматизованого формування звітності освітньої діяльності (Центр забезпечення, 2020).

Результати роботи ЦЗЯВО постійно оновлюються та оприлюднюються на вебсайті – <https://glau.kr.ua/index.php/ua/2020-06-19-08-28-53/2020-06-19-11-16-37>

Таким чином, за майже дворічний термін існування ЦЗЯВО бере активну участь у забезпеченні реалізації основних завдань стратегії розвитку ЛА НАУ шляхом організації забезпечення якості вищої освіти. При цьому існує чітке усвідомлення необхідності вивчення, узагальнення досвіду та впровадження наявних позитивних практик щодо освітнього процесу, механізмів управління якістю освіти, академічної доброчесності тощо, а отже, прагнення до постійного саморозвитку й самовдосконалення.

Тому новими кроками у розбудові системи якості вищої освіти в ЛА НАУ й створенні єдиної, дієвої та функціональної системи із подальшим сприянням інтеграції академії до європейського простору вищої освіти є:

- створення єдиної інформаційної системи для забезпечення ефективного управління освітнім процесом;
- отриманні сертифікатів у сфері якості на засадах міжнародного стандарту ISO 9001:2015 "Освітні послуги, наукова та науково-технічна діяльність" тощо;
- розбудова системи горизонтального лідерства та персональної відповідальності керівників усіх рівнів тощо.

### **Список використаних джерел**

1. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в Льотній академії Національного авіаційного університету. (2020). Київ: Льотна академія НАУ. Взято з [https://glau.kr.ua/images/docs/Pologennya\\_Yakist.pdf](https://glau.kr.ua/images/docs/Pologennya_Yakist.pdf)

2. Положення про Центр забезпечення якості вищої освіти в Льотній академії Національного авіаційного університету. (2020). Київ: Льотна академія НАУ. Взято з <https://glau.kr.ua/images/docs/CentrYakosti/PolojProZentrZabezp.pdf>

3. Центр забезпечення якості вищої освіти в Льотній академії Національного авіаційного університету. (2020). Київ: Льотна академія НАУ. Взято з <https://glau.kr.ua/index.php/ua/2020-06-19-08-28-53/2020-06-19-11-16-37>

**К. Данова**, канд. техн. наук, доц.  
ORCID 0000-0002-1994-703X

E-mail: Karyna.Danova@kname.edu.ua;

**В. Малишева**, канд. техн. наук, доц.  
ORCID 0000-0002-5849-8206

E-mail: Viktoriya.Malisheva@kname.edu.ua;

**Л. Колибельнікова**, старш. викладач  
ORCID 0000-0002-3125-3428

E-mail: lyudmila.kolibelnikova@kname.edu.ua;

**Є. Кіссельман**, студ.  
ORCID 0000-0003-1859-6116

E-mail: Ielyzaveta.Kisselman@kname.edu.ua;

Харківський національний університет міського господарства  
імені О.М. Бекетова, Харків, Україна

## **РИЗИКОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ПРОВЕДЕННІ ОПИТУВАНЬ СТЕЙКХОЛДЕРІВ З ПИТАНЬ ЯКОСТІ ОСВІТИ**

*Розглянуто питання реалізації ризикорієнтованого підходу в управлінні якістю освіти у контексті впливу невизначеності на досягнення мети – вивчення потреб та очікувань стейкхолдерів. Наголошено на тому, що прагнення мінімізувати невизначеність шляхом проведення опитувань може призвести до появи нової невизначеності, яка впливає на результат опитувань, тому процес опитування стейкхолдерів має враховувати ці аспекти для отримання значимої інформації.*

*Ключові слова: опитування, якість, стейкхолдери, ризик, невизначеність.*

Забезпечення якості послуг у сфері освіти є важливим інструментом реалізації завдань із підготовки висококваліфікованих фахівців для потреб ринку праці. В умовах мінливого середовища ефективні механізми забезпечення якості дозволяють адекватно реагувати на зміни, корегувати діяльність, відповідно до потреб та очікувань ринку.

Стандарт ДСТУ ISO 9001:2015 "Системи управління якістю. Вимоги" (2015), що розроблений на базі міжнародного стандарту ISO 9001:2015 "Quality management systems – Requirements",

визначає основні засади щодо запровадження системи управління якістю для постійного задоволення вимог і врахування майбутніх потреб та очікувань споживачів у середовищі, яке стає все більш динамічним і складним. У фокусі стандарту є орієнтація на споживача та його залученість до забезпечення результативності процесу менеджменту якості, а також визначення зацікавлених сторін, значущих у рамках системи менеджменту якості.

У процесі побудови ефективної системи управління якістю освіти з метою визначення зацікавлених сторін важливо враховувати зовнішній і внутрішній контексти закладу освіти. Зовнішній контекст формує низка соціальних, культурних, нормативних, фінансових та інших факторів; сучасні тренди, що впливають на цілі організації; взаємозв'язки із зовнішніми стейкхолдерами, їх цінностями, потребами та очікуваннями тощо. Внутрішній контекст ЗВО формується через бачення, місію та цінності організації, стратегію, політику, управлінську та організаційну структуру, культуру якості вищої освіти, потенційні можливості, взаємозв'язки із внутрішніми зацікавленими сторонами з урахуванням їхнього сприйняття та цінностей.

Вивчення внутрішнього та зовнішнього контексту дозволяє сформувати індивідуальне для кожного ЗВО коло стейкхолдерів, чії потреби та очікування необхідно постійно вивчати з метою підвищення ефективності функціонування системи управління якістю. Обмін інформацією та консультування з відповідними зовнішніми та внутрішніми зацікавленими сторонами спрямовані на підвищення обізнаності, забезпечення розуміння ризику та має відбуватися на всіх етапах процесу менеджменту ризиків (Менеджмент ризиків, 2018).

При вивченні потреб стейкхолдерів у сфері вищої освіти існують певні ризики, які можуть суттєво вплинути на результати та стати перешкодою на шляху до основної мети – надання якісних освітніх послуг. Відповідно до стандарту ДСТУ ISO Guide 73:2013 "Керування ризиком. Словник термінів" ризик – це невизначеність щодо досягнення цілей. При цьому невизначеність розуміють як стан нестачі (навіть часткової) інформації, що пов'язана із розумінням або знанням події, її наслідків або правдоподібності (Керування ризиком, 2013). У цьому контексті під ризиком розуміють

брак інформації щодо потреб та очікувань стейкхолдерів, що не дозволяє закладу освіти приймати ефективні рішення в управлінні якістю освіти. Тому реалізація ризикоорієнтованого підходу дає можливість організації визначати чинники, які можуть спричинити відхилення її процесів і системи управління якістю від запланованих результатів, щоб установлювати запобіжні заходи контролю для зменшення негативних впливів.

Використання опитувань є потужним інструментом обміну інформацією у контексті потреб та очікувань з метою зменшення ступеня невизначеності та мінімізації ризиків щодо досягнення ЗВО поставлених цілей у напрямку надання якісних освітніх послуг. Опитування проводять за окремими групами внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів (здобувачі, роботодавці, науково-педагогічні працівники, абітурієнти, органи влади тощо). Це дозволяє ЗВО скорегувати свою діяльність для підвищення ефективності управління якістю освітнього процесу.

У той самий час спостерігається ситуація, за якої проведення опитувань з метою зменшення ступеня невизначеності та мінімізації ризиків, які впливають на якість надання освітніх послуг, може викликати появу нових ризиків, що зумовлює інша невизначеність. Складовими такої невизначеності є:

1) *невизначеність, що пов'язана із легітимністю*. При проведенні опитувань стейкхолдерів важливо чітко встановити поняття легітимності, під яким розуміють наявність факту причетності стейкхолдерів до ЗВО, який проводить опитування (McCann, Hutchison & Adair, 2022). Іншими словами, стейкхолдер може бути лише частково причетний до окремих аспектів діяльності закладу освіти, а результати опитування братимуться до уваги у рамках усієї системи управління якістю. Тому формування груп стейкхолдерів і проведення їх опитувань з метою зменшення невизначеності має відбуватися, виходячи з конкретних цілей, а для оцінювання результатів опитування варто враховувати ступінь важливості та впливовості певної групи стейкхолдерів на процес діяльності ЗВО. При цьому академічний персонал і студентів вважають найбільш впливовими внутрішніми зацікавленими сторонами, оскільки якість викладання та досліджень

життєво важлива для репутації і привабливості університету на ринку надання освітніх послуг (McCann et al., 2022);

2) *невизначеність, що пов'язана із достовірністю участі стейкхолдерів*. Поняття достовірності включає широке коло питань щодо отримання інформації. Система збирання інформації має передбачати однозначну ідентифікацію учасника з метою попередження сторонніх впливів. У той самий час анонімність і можливість відмовитися від участі у опитуванні є одним з інструментів підвищення достовірності отриманих результатів (Chan, 2021);

3) *невизначеність, що пов'язана із достатністю рівня охоплення*. Це стосується як формування переліку питань для опитування, так і кількості респондентів для отримання статистично значимої інформації. Належний рівень охоплення можна забезпечити за рахунок підвищення залученості учасників шляхом формування лідерства, підвищення рівня обізнаності та компетентності у напрямку створення культури якості освіти та постійного її вдосконалення (Управління якістю, 2021; EDUQAS, 2017).

Отже, рівень задоволеності стейкхолдерів є одним з найбільш ефективних показників, що характеризує якість освіти. Незалежно від того, який саме метод опитування стейкхолдерів обрано, важливо, щоб процедура опитування передбачала заходи, спрямовані на зменшення рівня невизначеності та мінімізацію ризиків при отриманні інформації щодо всіх їх очікувань і потреб. За таких умов опитування стейкхолдерів стануть потужним інформаційним ресурсом для прийняття ефективних управлінських рішень щодо якості освіти.

### **Список використаних джерел**

1. Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості. (2015). *Системи управління якістю. Вимоги* (ДСТУ ISO 9001:2015).

2. Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості. (2018). *Менеджмент ризиків. Принципи та настанови* (ДСТУ ISO 31000:2018).

3. Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості. (2013). *Керування ризиком. Словник термінів* (ДСТУ ISO Guide 73:2013).

4. McCann, L., Hutchison, N. & Adair A. (2022). Calibration of stakeholder influence in the UK higher education sector. *Studies in Higher Education*, 47:7, 1502–1523. DOI <https://doi.org/10.1080/03075079.2021.1916908>

5. Chan, G. (2021). Stakeholder Management Strategies: The Special Case of Universities. *International Education Studies*, 14 (7), 12–26. DOI: <https://doi.org/10.5539/ies.v14n7p12>

6. Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості. (2021). *Управління якістю. Наставни щодо залучення персоналу* (ДСТУ ISO 10018:2021).

7. EDUQAS. (2017). Рекомендації щодо створення внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти. Імплементація системи забезпечення якості освіти через співробітництво університету-бізнесу-уряду в ЗВО. Взято з <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/Recommendations-UA.pdf>

**О. Дем'яненко**, канд. пед. наук

E-mail: ozaika@ukr.net

Білоцерківський національний аграрний університет,

Біла Церква, Україна

## **ОПИТУВАННЯ СТЕЙКХОЛДЕРІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ НА РІВНІ ЗВО**

*Проаналізовано роль опитувань стейкхолдерів при формуванні політики у сфері забезпечення якості освіти на рівні ЗВО.*

*Ключові слова: опитування, стейкхолдери, забезпечення якості освіти.*

Традицією сучасного процесу якісних змін у вищій освіті є залучення до нього різних груп стейкхолдерів (зацікавлених осіб) – колишніх випускників, роботодавців, студентів, аспірантів, викладачів, працівників закладу, батьків студентів тощо. У БНАУ ця традиція також набирає обертів. Упродовж останніх років в університеті за окремим освітніми (освітньо-науковими) програмами та міжнародними проєктами здійснюється систематичний моніторинг якості освіти, різних її аспектів. Значна частка його відбувається у форматі інтерв'ювань, спостереження, внутрішнього аудиту, опитувань тощо.

Вітчизняні науковці-дослідники у сфері педагогічного оцінювання й моніторингу якості освіти (Ляшенко О., Лукіна Т., Черняк О. та ін.) зазначають, що метод опитування (анкетування) у локальних і регіональних дослідженнях якості освіти набув поширення востанні роки через активізацію демократичних процесів і формування відкритого громадянського суспільства (Лукіна, 2010; Дем'яненко, 2009). Він дозволяє виявити та врахувати думку різних суб'єктів освітньої діяльності, загальні тенденції функціонування освіти в різних її аспектах. Зокрема, дослідниця Т. Лукіна, описуючи моделі й типології, класифікації анкет та їх компонентів, з-поміж переваг і недоліків анкетування визначає такі (табл. 1):

Таблиця 1

Аналіз переваг і недоліків методу анкетування у контексті МЯО  
(за Т. Лукіною)

АНКЕТУВАННЯ	
<i>переваги</i>	<i>недоліки</i>
незалежність відповідей від особи-анкетера	негнучкість реагування на зміни
достатність часу для відповіді	відсутність контролю за поверненням анкет
використання надійного інструменту	обмеженість окремих видів анкетування
стандартизації процедур	

Отже, з питань розроблення й використання, експертизи анкет, форм опитувальників у зарубіжних і вітчизняних джерелах уже надано низку рекомендацій, що дозволяє враховувати їх у роботі локальних структурних підрозділів ЗВО, які опікуються питаннями забезпечення якості освіти (Дем'яненко, 2021; Дем'яненко, 2009; Черняк, 2001).

Відділ забезпечення якості освіти здійснює інформаційний і технічний супровід процесів залучення зацікавлених у якості освіти сторін, зокрема, і методом опитування. Фахівці відділу та залучені стейкхолдери розробляють анкети для проведення планових/позапланових циклічних опитувань, аналізують та оприлюднюють їх результати на сайті (розділ сайту БНАУ: ОСВІТНИЙ ПРОЦЕС / МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ. URL: <https://education.btsau.edu.ua/node/7>).

Якою є мета опитувань? Важливо виявити й врахувати думки різних груп респондентів щодо якості освітньої діяльності в Університеті та на факультетах.

Анкетування дозволяє:

- отримати загальну інформацію про зміст і форми навчання за ОП (ОНП);
- проаналізувати важливі чинники та процеси, що впливають на якість освітньої діяльності;
- визначити ставлення здобувачів вищої освіти та викладачів до характеру їхньої взаємодії, підходів до навчання і викладання;

- виявити проблемні питання освітнього процесу в університеті, на факультеті, виробити дієві рекомендації щодо його вдосконалення тощо.

Опитування зазвичай проводять анонімно, частіше – у режимі онлайн. Для прикладу, за підсумками анкетувань студентів та аспірантів і їх обговорень (2020–2022) маємо такі рекомендації від користувачів освітніх послуг:

- збільшити питому вагу практичного матеріалу навчальних дисциплін, практичних завдань під час проведення лекцій, реальних досліджень чи моделювання їх на практичних заняттях;
- у викладацькій діяльності більше практикувати інноваційні форми взаємодії студентів і викладачів, нові підходи до викладання;
- удосконалювати й систематизувати процес самостійної роботи студентів і контроль за ним;
- додати варіативні курси психологічного спрямування, з основ лідерства тощо;
- розвивати навички використання дистанційних технологій навчання, актуальність яких зросла в сучасних умовах навчання студентів.

У свою чергу викладачі, долучені до таких опитувань та інтерв'ювань, висловлюють такі судження (2019-2021):

- методи проблемного навчання, прийоми дискусії та бесіди, використані під час проведення лекцій і практичних занять, активізують діяльність студентів, фокусують їхню увагу на предметі вивчення;
- студенти найкраще сприймають власні напрацювання викладачів, приклади та обговорювані проблемні ситуації, які допомагають уявити очікуваний результат роботи;
- критичне мислення є важливим критерієм ефективності організації навчання, тому жива дискусія зі студентами, мозковий штурм, рольові ігри сприяють його формуванню у студентів.
- важливо вивчати інноваційні методики викладацької практики, постійно розвиватися. Цікаво в різних форматах обмінюватися досвідом.

Унаслідок системності опитувань, що спрямовані на формування політики БНАУ у сфері забезпечення якості освіти, в

університеті та на рівні факультетів заплановано й відбуваються (Дем'яненко, 2021):

- просвітницькі, тренувальні та інформаційно-роз'яснювальні заходи з питань якості вищої освіти та академічної доброчесності;
- навчальні заходи (курси ПК, пролонгований психолого-педагогічний семінар для НПП з актуальних питань розвитку освіти, сертифікаційні дистанційні курси, семінари для експертів освіти тощо);
- контрольно-коригувальні акції (внутрішній аудит, опитування тощо).

У результаті циклічних і системних дій поступово формується культура якості.

#### **Список використаних джерел**

1. Дем'яненко, О. О. (2021, Жовтень). Розвиваємо нові традиції. На шляху до якості освіти. *Університет*. Біла Церква: БНАУ, 3, с. 3–4.
2. Лукіна, Т. О. (2010). *Технологія управління якістю освіти державних службовців*. Луцьк.
3. Дем'яненко, О. О., Ревуцька Н. М. (Ред.). (2009). *Організація моніторингу якості освітньої діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі*. Біла Церква: КОПОПК.
4. Черняк, О. І. (2001). *Техніка вибірових досліджень*. Київ: МІВВУ.

**М. Дмитриченко**, д-р техн. наук, проф.

ORCID ID 0000-0003-4223-1838

E-mail: dmitrichenko@ntu.edu.ua;

**О. Грищук**, канд. техн. наук, проф.

ORCID ID 0000-0003-2993-5566

E-mail: gryshchuk@ntu.edu.ua;

**О. Токін**, канд. техн. наук, доцент;

ORCID ID 0000-0002-7353-4228

E-mail: a2atp@meta.ua;

**А. Харченко**, доктор технічних наук, доцент,

ORCID ID 0000-0001-8166-6389

E-mail: anna-x3@ukr.net

Національний транспортний університет, Київ, Україна

## **РОЛЬ ОПИТУВАННЯ СТЕЙКХОЛДЕРІВ У РОЗРОБЦІ СИСТЕМНИХ ЗАХОДІВ З ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

*Визначено, що опитування кола зацікавлених осіб (стейкхолдерів) дозволяє закладу вищої освіти ефективно розробляти системні заходи з покращення якості освітнього процесу. Запропоновано застосування моделі Р. Мітчелла визначення груп стейкхолдерів для репрезентативності опитування. Наведено основні заходи, які заклад вищої освіти може розробити, виходячи з результатів анкетування зацікавлених осіб.*

*Ключові слова: стейкхолдер, опитування, якість освітнього процесу, теорія зацікавлених сторін, системні заходи.*

Опитування є одним з найбільш розповсюджених методів пізнання соціального явища чи процесу. У закладах вищої освіти опитування зацікавлених сторін (стейкхолдерів) є основою для розробки низки заходів з підвищення якості освітнього процесу. Проте, першочерговим завданням є визначення кола респондентів та їх належне групування, відповідно до інтересів. Для ефективного розробки закладом вищої освіти власної класифікації кола зацікавлених сторін запропоновано застосування моделі Р. Мітчелла (Лаврененко, 2012) щодо групування стейкхолдерів, залежно від їх інтересів, створення так званих "коаліцій".

Застосування цієї моделі на прикладі Національного транспортного університету дозволило сформувати чотири основні коаліції стейкхолдерів для опитування щодо якості освітнього процесу під час дистанційного навчання (табл. 1).

**Таблиця 1**

**Карта інтересів стейкхолдерів університету  
(адаптовано в Дмитриченко, Токін, Харченко, 2022;  
з Коваленко, 2021).**

<i>Внутрішні стейкхолдери</i>	
Студенти	Отримання якісної освіти, саморозвиток, можливості
Викладачі	Професійний розвиток, викладацька автономія, гідні умови праці
<i>Зовнішні стейкхолдери</i>	
Батьки студентів	Перспективи, саморозвиток дітей
Роботодавці	Взаємодія з закладом, підбір гідних працівників з числа студентів
Бази практик	Взаємодія з закладом, обмін досвідом

Зокрема, в Національному транспортному університеті навесні 2022 року проведено масштабне анонімне опитування груп стейкхолдерів щодо якості освітнього процесу під час вимушеного дистанційного навчання. В анкетуванні внутрішніх стейкхолдерів взяли участь 233 здобувача та 42 викладача університету, зовнішніх – 17 роботодавців, 18 баз практики, 34 представника батьків здобувачів, а також партнери університету у проєктах. Проведене анонімне опитування показало, що якість дистанційного навчання у 2021/22 н. р. з позиції усіх груп стейкхолдерів була достатньо високо оцінена. Однак, зацікавленими особами були також вказані основні проблеми та виклики освіти онлайн. Зокрема, це перенесення значної кількості навчального матеріалу на самостійне опрацювання; складність зосередження під час онлайн-занять; недотримання дедлайнів; недоліки, що пов'язані з низькою якістю інтернету та інші технічні труднощі (Дмитриченко, Токін & Харченко, 2022).

Основними рекомендаціями щодо покращення якості освітнього процесу в університеті, що надані стейкхолдерами в ході опитування, є:

- перехід на гнучкий графік проведення занять (синхронний/асинхронний спосіб, гнучкі дедлайни поточного та проміжного модульного контролів);
- формування інформаційного пакету з дисциплін із можливістю цілодобового доступу для здобувачів за рахунок використання хмарних сервісів і платформ навчання;
- насичення лекційного та практичного матеріалу прикладами з виробництва, залучення роботодавців і партнерів до проведення майстер-класів, семінарів, екскурсійних відеопрезентацій та окремих занять;
- удосконалення навичок викладачів і студентів у використанні інформаційно-комунікаційних технологій за рахунок окремих курсів підвищення кваліфікації та майстер-класів;
- оновлення компонентів освітніх програм з урахуванням сучасних потреб ринку праці тощо.

Таким чином, основними заходами закладу вищої освіти щодо підвищення якості освітнього процесу за результатами опитування стейкхолдерів Національного транспортного університету є:

- перегляд графіка навчання, удосконалення методичних підходів до проведення занять онлайн, розширення кола використовуваних у навчанні програмних продуктів, сервісів і платформ;
- розширення функціональних можливостей сервісів навчання та платформ, які використовує університет, оприлюднення необхідних інформаційних пакетів з дисциплін, надання доступу здобувачам вищої освіти до дидактичних матеріалів;
- поглиблення співпраці з роботодавцями та іншими зовнішніми стейкхолдерами, зокрема, їх залучення до щорічних переглядів освітніх програм і проведення аудиторних занять, запровадження елементів дуальної освіти;
- корегування програм підвищення кваліфікації з метою вдосконалення навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті як для викладачів, так і для здобувачів.

Наведений перелік заходів не є вичерпним, однак, є прикладом формування комплексу системних заходів закладу вищої освіти щодо підвищення якості освітнього процесу на базі опитування зацікавлених осіб.

### Список використаних джерел

1. Лаврененко, В. В. (2012). Ціннісно-орієнтоване управління підприємством: ресурсні аспекти. *Вчені записки*, 14, 2, 139–144.
2. Дмитриченко, М. Ф., Токін, О. П., Харченко А. М. (2022). Розробка системних заходів з покращення якості освітнього процесу в національному транспортному університеті. *Автомобільні дороги і дорожнє будівництво. Науково-технічний збірник*, 111, 241–251. DOI: <https://doi.org/10.33744/0365-8171-2022-111-241-251>
3. Коваленко, О. (2021). Поняття "стейкхолдер" та їх роль у роботі сучасного університету. *Нові технології навчання*, 95, 98–105. DOI: <https://doi.org/10.52256/2710-3560.95.2021.11>

**Н. Дорохова**, начальник навчально-методичного відділу  
забезпечення якості освіти  
ORCID ID: 0000-0003-2831-8451  
E-mail: control@pdmu.edu.ua;

**Т. Костиренко**, фахівець навчально-методичного відділу  
забезпечення якості освіти  
ORCID ID: 0000-0002-3139-6672  
E-mail: control@pdmu.edu.ua

Полтавський державний медичний університет,  
Полтава, Україна

## **ОПИТУВАННЯ СТЕЙКХОЛДЕРІВ – ЗАПОРУКА ОНОВЛЕННЯ ТА ЯКОСТІ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ "СТОМАТОЛОГІЯ"**

*Охарактеризовано результативність методу опитування для моніторингу та періодичного перегляду освітньо-професійних програм; наведено приклади пропозицій, що внесені стейкхолдерами, які були залучені до оцінювання якості ОПП "Стоматологія"; з'ясовано роль опитувань у прийнятті загальноуніверситетських рішень щодо оновлення ОПП "Стоматологія", відповідно до потреб і висновків зацікавлених сторін.*

*Ключові слова: освітньо-професійна програма, стейкхолдери, моніторинг, опитування, якість вищої освіти.*

Одним із ключових завдань системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в Полтавському державному медичному університеті (далі – ПДМУ) визначено моніторинг якості освітньо-професійних програм і освітньої діяльності з її забезпечення. Моніторинг в університеті базується на принципах об'єктивності, узгодженості, валідності, систематичності, відкритості й оперативності та є вагомим засобом отримання зворотного зв'язку від зацікавлених сторін.

Об'єкт дослідження – освітньо-професійна програма "Стоматологія" другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 221 "Стоматологія" сфери знань 22 "Охорона здоров'я".

Вибір зумовлений тим, що вказану освітньо-професійну програму (далі – ОПП) визначено "зразковою" у результаті проведення акредитації Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти 2021 року (Сертифікат про акредитацію ОПП Стоматологія, 2021).

Мета ОПП – підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних, компетентних фахівців, що здатні розв'язувати складні завдання та проблеми у сфері стоматології та охорони здоров'я або в процесі навчання, що характеризуються невизначеністю умов і вимог; здійснювати професійну діяльність лікаря-стоматолога. Мету сформовано відповідно до місії, візії і ключових цінностей Полтавського державного медичного університету (Освітньо-професійна програма "Стоматологія", 2022).

На сьогодні в університеті сформовано внутрішню систему забезпечення якості освіти, яка діє й розвивається на принципах добросовісності, публічності, бенчмаркінгу, запобігання нетолерантності або дискримінації, уникнення конфлікту інтересів. Модель складається з п'яти рівнів:

- 1) рівень користувачів освітніх послуг;
- 2) рівень реалізації освітніх програм;
- 3) рівень упровадження й адміністрування освітніх програм, систематичного моніторингу програм та потреб галузевого ринку праці;
- 4) рівень розробки, експертизи, апробації, моніторингу політики університету, загальноуніверситетських рішень, документів, процедур, проєктів;
- 5) рівень ухвалення загальноуніверситетських рішень.

До внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти на різних рівнях долучені всі учасники освітнього процесу, структурні підрозділи ПДМУ, які поділяють відповідальність за якість освіти в університеті в межах своїх повноважень (Положення про внутрішню систему забезпечення якості вищої освіти в ПДМУ, 2021).

У формуванні пропозицій щодо вдосконалення ОПП беруть участь стейкхолдери, яких ПДМУ залучає до процесу періодичного перегляду освітньо-професійних програм й інших процедур забезпечення її якості. Підґрунтя взаємодії із зацікавленими сторонами – проведення опитування шляхом анкетування. Його організація, проведення, аналіз, представлення та використання

результатів регламентовано "Положенням про опитування стейкхолдерів Полтавського державного медичного університету" (Положення про опитування стейкхолдерів ПДМУ, 2021).

Анкети розроблено для здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників ПДМУ, студентського самоврядування, випускників, роботодавців (Рада роботодавців, галузеві та територіальні організації роботодавців, наукові та освітні установи, підприємства, організації, установи тощо) тощо (Положення про внутрішню систему забезпечення якості вищої освіти в ПДМУ, 2021).

З огляду на об'єкт дослідження, метою проведених анкетувань був моніторинг забезпечення якості вищої освіти ПДМУ, отримання інформації щодо рівня задоволеності стейкхолдерів якістю наданих освітніх послуг, необхідності внесення змін до освітньо-професійної програми, об'єктивності оцінювання рівня знань і використання цієї інформації для вдосконалення освітнього процесу. Для досягнення поставленої мети навчально-методичний відділ забезпечення якості освіти сформував і провів низку анкетувань серед зацікавлених сторін і проаналізував отримані дані на загальноуніверситетському рівні. Анкети оприлюднено на сторінці навчально-методичного відділу забезпечення якості освіти в розділі "Моніторинг якості освіти та організації освітнього процесу" на вебсайті ПДМУ (Анкети для опитування стейкхолдерів, 2022). Варто підкреслити, що їх розроблено з урахуванням "Рекомендацій щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми", що затверджені Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти 17.11.20.

Інструментом опитування щодо оцінювання якості освітньої програми та освітньої діяльності з її забезпечення обрано онлайн-сервіс Google Форми. Його ефективність зумовлена низкою переваг:

- 1) безоплатний для користувачів;
- 2) індивідуальний дизайн анкети;
- 3) можливість для розробників анкети використати кілька видів відкритих і закритих питань;
- 4) доступний для респондентів на всіх гаджетах за допомогою посилання;
- 5) зручний і зрозумілий інтерфейс для заповнення анкет, відповіді автоматично зберігаються на Google Диску власників Google Форми;

б) оформлення результатів у секторних діаграмах і Google-таблицях, що сприяє їх оперативному аналізу (Дорохова, 2021, с. 66).

Ефективний моніторинг якості освітньої програми та освітньої діяльності також враховує актуальні зміни в потребах зацікавлених сторін. Зокрема, це виявляється у спільній діяльності навчально-методичного відділу забезпечення якості освіти та студентського парламенту щодо розробки та проведення анонімних опитувань за ОПП "Стоматологія". Наприклад, в анкеті "Оцінка якості освітньо-професійної програми" репрезентовано судження здобувачів вищої освіти щодо задоволеності рівнем отриманих знань і сформованих компетентностей, ступенем залученості до процедур якості освіти.

За результатами анкетувань навчально-методичним відділом забезпечення якості освіти сформовано аналітичні довідки й надіслано їх гаранту ОПП "Стоматологія", голові студентського парламенту, голові ради із забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності стоматологічного факультету, навчальному відділу та адміністрації ПДМУ.

Робоча група на чолі з гарантом обговорює пропозиції щодо оновлення ОПП, які подає гарант на розгляд Вченої ради для прийняття управлінських рішень. Оновлену і затверджену Вченою радою ПДМУ освітню програму набуває чинності після наказу ректора та оприлюднення на офіційному сайті університету: <https://www.pdmu.edu.ua/> (Положення про освітні програми в ПДМУ, 2021).

Наведемо приклади пропозицій, що внесені здобувачами вищої освіти, які були залучені до оцінювання якості ОПП "Стоматологія".

У першому семестрі 2019/20 н. р. було проведено анонімне анкетування "Оцінка якості освітньо-професійної програми" серед здобувачів вищої освіти. За пропозицією респондентів у відкритому питанні до "Каталогу вибіркових дисциплін для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ОПП 221 "Стоматологія" внесено нову дисципліну "Сучасні технології суцільнолітото протезування та естетичної реставрації зубів". Указаний вибірковий компонент опановують на п'ятому році навчання. Внесена зміна до ОПП сприяє формуванню індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти, забезпечує поглиблену

підготовку за спеціальністю, мотивує до вдосконалення загальних і фахових компетентностей.

Крім того, за підсумками анкетування було враховано пропозицію здобувачів вищої освіти про зміну послідовності вивчення двох навчальних дисциплін. Ухвалення такого рішення поліпшує застосування міжпредметних зв'язків, сприяє оптимізації освітнього процесу та досягненню програмних результатів навчання.

У другому семестрі 2019/20 н. р. здійснено анкетування "Оцінка якості освітньо-професійної програми". Пропозиції майбутніх стоматологів зумовили зміну форми контролю з навчальної дисципліни "Українська мова за професійним спрямуванням" для вітчизняних здобувачів вищої освіти першого курсу: замість іспиту відбувається підсумковий модульний контроль у першому семестрі (Результати анкетування здобувачів вищої освіти, 2020).

Задля розширення спектра можливостей для відпрацювання навичок, сприяння закріпленню знань здобувачів вищої освіти на практиці, ПДМУ активно залучає представників закладів охорони здоров'я до організації і здійснення освітнього процесу. Роботодавці є членами робочої групи зі створення освітньо-професійної програми.

Навчально-методичним відділом забезпечення якості освіти проведено низку опитувань із використанням розробленої "Анкети роботодавця". У відкритому питанні онлайн-анкети 2019 року роботодавці надали слушні пропозиції, які вплинули на вдосконалення ОПП "Стоматологія". Зокрема, для розширення мережі клінічних баз практики укладено договори про співпрацю з провідними приватними закладами м. Полтава, заплановано створення університетської клініки. До того ж, розроблено та впроваджено вибіркового компонента "Сучасні принципи діагностики та лікування дизонтогенетичної патології щелепно-лицевої ділянки" для здобувачів вищої освіти 5 курсу (Узагальнені результати опитування роботодавців, 2021).

Науково-педагогічні працівники безпосередньо беруть участь у реалізації освітніх програм, тому їхні пропозиції під час опитування щодо вдосконалення ОПП "Стоматологія" мають вагомий вплив. У 2019/20 н. р. респонденти визнали за необхідне вдосконалення структурно-логічної схеми ОПП, змінивши

послідовність вивчення освітніх компонентів: "Медична хімія" має передувати "Біологічній і біоорганічній хімії"; налагодження співпраці з приватними стоматологічними клініками (Результати анкетування науково-педагогічних працівників, 2020). Варто підкреслити, що зазначені пропозиції були суголосними з висловленими судженнями здобувачів вищої освіти та роботодавців.

Отже, анкетування засвідчили ефективність методу опитування для отримання актуальних даних і їх вагому роль у прийнятті управлінських рішень. Результати моніторингу серед стейкхолдерів – важливий індикатор забезпечення якості ОПП. Вони продемонстрували, що цілі ОПП відповідають місії та стратегії ПДМУ, тенденціям розвитку спеціальності й ринку праці, а внесені корективи сприятимуть формуванню спеціальних компетентностей у майбутніх стоматологів.

#### **Список використаних джерел**

1. Сертифікат про акредитацію освітньо-професійної програми Стоматологія другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 221 Стоматологія. (2021). Офіційний сайт ПДМУ. Взято з <https://vstup.pdmu.edu.ua/storage/common/files/mlfmoULc8WFuBbWtWx68tWb5T2L2H2NkfSTa3Jo2.pdf>

2. Освітньо-професійна програма Стоматологія другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 221 Стоматологія. (2022). Офіційний сайт ПДМУ. Взято з <https://www.pdmu.edu.ua/storage/department-npr-opp-stom/files/9H0G9nf4jnJ5yIxNJPXixnByjBGIisOqjz7tVGXJ.pdf>

3. Положення про внутрішню систему забезпечення якості вищої освіти в Полтавському державному медичному університеті. Наказ ректора від 9 грудня 2021 р. № 704 (2021). Взято з [https://www.pdmu.edu.ua/storage/n\\_process\\_vimo/docs\\_links/YBAgqIocjffrem6N7qmCJQx3ABhSA5qsC932vuNS.pdf](https://www.pdmu.edu.ua/storage/n_process_vimo/docs_links/YBAgqIocjffrem6N7qmCJQx3ABhSA5qsC932vuNS.pdf)

4. Положення про освітні програми в Полтавському державному медичному університеті. Наказ в.о. ректора від 19 травня 2021 р. № 315 (2021). Взято з <https://bit.ly/3gH8XQ1>

5. Положення про опитування стейкхолдерів Полтавського державного медичного університету. Наказ в.о. ректора від 2 вересня 2021 р. № 494 (2021). Взято з [https://www.pdmu.edu.ua/storage/n\\_process\\_vimo/docs\\_links/QnQvBsdwTKt4A50BESZFnhuIBcS9TwaTRJBXl1G.pdf](https://www.pdmu.edu.ua/storage/n_process_vimo/docs_links/QnQvBsdwTKt4A50BESZFnhuIBcS9TwaTRJBXl1G.pdf)

6. Дорохова, Н. Г. (2021). Цифрові технології як ефективний інструмент моніторингу якості вищої медичної освіти. *Витоки педагогічної майстерності*. 28. 64-69.

7. Результати анкетування здобувачів вищої освіти "Оцінка якості освітньо-професійної програми Стоматологія" (I семестр) 2019–2020 н.р. (2019). Офіційний сайт ПДМУ. Взято з [https://www.pdmu.edu.ua/storage/n\\_process\\_vimo\\_monitoring\\_rezultat\\_two\\_stom\\_list/docs\\_links/hlv8b2LQKajexqR7NfoXy16Vz2y9L4G4rXdixEnI.pdf](https://www.pdmu.edu.ua/storage/n_process_vimo_monitoring_rezultat_two_stom_list/docs_links/hlv8b2LQKajexqR7NfoXy16Vz2y9L4G4rXdixEnI.pdf)

8. Результати анкетування здобувачів вищої освіти "Оцінка якості освітньо-професійної програми Стоматологія" (II семестр) 2019–2020 н.р. (2020). Офіційний сайт ПДМУ. Взято з <https://bit.ly/3TS2os1>

9. Узагальнені результати опитування роботодавців щодо оцінки якості освітньо-професійної програми Стоматологія. (2021). Офіційний сайт ПДМУ. Взято з [https://www.pdmu.edu.ua/storage/n\\_process\\_vimo\\_monitoring\\_rezultat\\_two\\_stom\\_list/docs\\_links/bh3Uxy7xMY5AFbvv7gOAd8XvyVwVHnOQ3CmGZLRn.pdf](https://www.pdmu.edu.ua/storage/n_process_vimo_monitoring_rezultat_two_stom_list/docs_links/bh3Uxy7xMY5AFbvv7gOAd8XvyVwVHnOQ3CmGZLRn.pdf)

10. Результати анкетування науково-педагогічних працівників "Оцінка якості освітньо-професійної програми Стоматологія". (2020). Офіційний сайт ПДМУ. Взято з [https://www.pdmu.edu.ua/storage/n\\_process\\_vimo\\_monitoring\\_rezultat\\_two\\_stom\\_list/docs\\_links/oJfU4IU13i1zTeFN0eWAZs3F6LyadnpuWBYBVzWT.pdf](https://www.pdmu.edu.ua/storage/n_process_vimo_monitoring_rezultat_two_stom_list/docs_links/oJfU4IU13i1zTeFN0eWAZs3F6LyadnpuWBYBVzWT.pdf)

**А. Іщенко**, директорка

ORCID ID: 0000-0002-1596-3673

E-mail: ishchenko.kpi@gmail.com

Навчально-науковий центр прикладної соціології "Соціоплюс"  
Національного технічного університету України  
"Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського",  
Київ, Україна

## **СОЦІОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ У КПІ ім. ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО**

*Розглянуто систему соціологічного моніторингу якості освіти в Національному технічному університеті України "Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського". Визначено основні напрямки соціологічних досліджень, проаналізовано їх ефективність та особливості використання.*

*Ключові слова: якість освіти, соціологічний моніторинг, опитування працевдавців, соціологічний супровід прийняття управлінських рішень.*

Висока якість освіти для КПІ ім. Ігоря Сікорського є першочерговим пріоритетом діяльності. Система забезпечення якості освіти є комплексною та багатоступеневою, зокрема, базується на моніторингу якості підготовки фахівців, але у частині отримання зворотного зв'язку від всіх зацікавлених сторін освітнього процесу покладається на дані, що отримані під час соціологічних досліджень. Відповідно до "Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у Національному технічному університеті України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського" (2020) система якості університету охоплює велику кількість політик і процедур, зокрема, політику й процедури забезпечення якості освіти; систему й механізми забезпечення академічної доброчесності, інформаційну систему підтримки прийняття управлінських рішень; щорічне оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти, результативності роботи науково-педагогічних і педагогічних працівників і кафедр університету, оприлюднення цих оцінювань в

інформаційному просторі Університету; забезпечення проведення маркетингово-моніторингових, соціологічних і соціально-психологічних досліджень стейкхолдерів тощо.

Для забезпечення останнього у структурі університету з 2002 року працює окремий структурний підрозділ – Навчально-науковий центр прикладної соціології "Соціоплюс", який уже двадцять років проводить комплексні соціологічні дослідження серед здобувачів різних рівнів, професорсько-викладацького складу, допоміжного персоналу та зовнішніх стейкхолдерів. За час діяльності розроблено та апробовано різноманітні методики соціологічних досліджень, які довели свою ефективність. Наприклад, до системи оцінювання якості освіти КПІ ім. Ігоря Сікорського входять: щорічне опитування здобувачів освітньо-професійних та освітньо-наукових програм; щосеместрове опитування "Викладач очима студентів" за допомогою системи Електронний кампус КПІ; опитування працедавців – випускників університету; опитування щодо академічної доброчесності; кабінетне дослідження затребуваності фахівців на ринку праці за спеціальностями, які випускає університет тощо. Зважаючи на зовнішні обставини система соціологічного моніторингу якості освіти постійно набуває нових рис, але постулат збирання, використання та поширення отриманих даних залишається незмінним.

Результати соціологічних опитувань використовують під час прийняття управлінських рішень на різних рівнях, наприклад, при ухваленні рішень про подовження контрактів викладачів, при внесенні змін до освітніх програм, проте основним призначенням досліджень все-таки залишається використання результатів для вдосконалення підготовки здобувачів різних рівнів.

Наведемо конкретні приклади. В університеті налагоджено щосеместрове онлайн-опитування "Викладач очима студентів" шляхом анкетування в особистому кабінеті студента у системі "Електронний Кампус КПІ". Цей досвід відповідає провідним міжнародним тенденціям. Для рейтингування викладачів на основі оцінювання студентів у США використовують такі онлайн-сервіси, як Rate My Professor, MyEdu, Professor Performance тощо. Розроблений у КПІ ім. Ігоря Сікорського формалізований інструментарій дозволяє здобувачам після прослуховування курсу, але

до проходження контрольних заходів для збереження об'єктивності, оцінити дисципліну та викладача за 5-бальною шкалою за певними критеріями. Автоматична обробка результатів дозволяє дуже швидко отримати результати оцінок, які в узагальненому вигляді доступні для здобувачів, викладачів, завідувачів кафедр і гарантів освітніх програм, а також для інших осіб, що відповідають за прийняття управлінських рішень університету (рис. 1).

Загальна оцінка		Курс	Голосів	Об'єктивність оцінювання	Вміння донести матеріал до студентів	Вміння налагодити партнерські стосунки зі студентами	Доброчинність та тактовність по відношенню до студентів	Організація взаємодії зі студентами в умовах дистанційного режиму навчання
по університету	по курсу							
4.83		2	7	4.43	5	4.86	4.86	5
4.83		3	14	4.64	4.57	5	5	4.93

Рис. 1. Результати опитування №2 за 2021/22 н. р.

До заходів із поліпшення якості системи підтримки здобувачів вищої освіти також належить щорічне анонімне опитування щодо оцінювання: навчальних матеріалів, лабораторної бази, бібліотечних ресурсів, соціальних умов, адміністративних послуг, інформаційної системи – повного комплексу запитань, що можуть бути використані під час акредитаційних процедур. Здобутком є високий рівень залученості здобувачів до участі у дослідженні, що дозволяє отримувати репрезентативні дані за кожною освітньою програмою.

Окремим напрямком соціологічного моніторингу є опитування працевдавців – випускників університету. Дослідження є традиційним і відбуваються щорічно з 2008 року. Методика дослідження враховує необхідність ознайомлення працевдавця із результатами освіти, що здобута в КПІ ім. Ігоря Сікорського, тому експертне телефонне опитування відбувається за півроку після завершення університету здобувачем. Під час оцінювання зважають на оцінку працевдавця конкретного здобувача за напівформалізованим інструментарієм, що дає змогу отримати як кількісні показники якості підготовки, так і врахувати відкриті побажання та рекомендації стосовно вдосконалення освітньої програми. Дані опитувань можуть бути враховані під час обґрунтування необхідності запровадження освітньої програми або внесення змін до неї. Запровадження такого виду опитування дозволяє

відстежувати індивідуальну траєкторію працевлаштування, налагоджувати зв'язок зі стейкхолдерами, долучати працедавців до обговорення змісту навчальних програм, для чого до інструментарію додано блок питань щодо готовності до співпраці з університетом з боку працедавця.

Підтримка традицій академічної доброчесності є окремим напрямом аналізу. Для цього щорічно відбуваються опитування здобувачів і викладачів університету щодо детальної оцінки можливих виявів академічної недоброчесності, плагіату та інших, пов'язаних із цим питань. Порівняння результатів у часі дозволяє доходити висновків щодо ефективності заходів з підтримки академічної доброчесності, які відбуваються в університеті. Практикується широке обговорення отриманих результатів та їх відкрите висвітлення на інформаційних ресурсах університету.

Незважаючи на високу ефективність налагодженої системи соціологічного моніторингу в університеті наявні нові виклики та перспективи її розвитку. Відпрацьовується інноваційна система відстеження індивідуальної траєкторії працевлаштування здобувачів, система отримання відгуків від випускників після їх виходу на ринок праці та інші актуальні завдання. Усе це було б неможливим без формування, вже зараз, базису – певної культури участі в соціологічних опитуваннях, що формується ще під час навчання, без певного рівня довіри до цього інструменту, рівня довіри до його конфіденційності та ефективності.

#### **Список використаних джерел**

1. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у Національному технічному університеті України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського". Додаток до наказу від 10 вересня 2020 р. № 7/165. (2020). Взято з [https://document.kpi.ua/files/2020\\_7-165.pdf](https://document.kpi.ua/files/2020_7-165.pdf)

**В. Ковтунець**, канд. фіз.-мат. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0002-5468-1222

E-mail: vkovtunets@ukr.net;

Національне агентство кваліфікацій, Київ, Україна

## **МЕТОДОЛОГІЯ ВИЗНАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПОПЕРЕДНЬОГО НАВЧАННЯ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

*Запропоновано засади методології визнання результатів попереднього навчання закладами вищої освіти, а також класифікацію ситуацій. Основну увагу приділено забезпеченню якості у процесі визнання, зокрема, забезпечення якості оцінювання результатів навчання. Показано, що проблему забезпечення якості можна розв'язати за допомогою загальних підходів у сфері освітніх вимірювань і тестування. Наведено основні показники якості.*

*Ключові слова: результати навчання, визнання результатів навчання, оцінювання результатів навчання, валідація результатів навчання, якість оцінювання, змістова валідність, надійність, справедливість.*

Визнання результатів попереднього навчання (recognition of prior learning outcomes) у системі формальної освіти є важливим напрямом розвитку освіти в державах – членах ЄС, який має забезпечувати реалізацію політики навчання упродовж життя (lifelong learning).

Для закладів вищої освіти процедури такого визнання становлять певні виклики. Тому університети Європи та світу ведуть пошуки надійних методів і процедур визнання (Підтримка визнання кваліфікацій для українських університетів, 2022; Garnett, Savayehhttp, 7(1)).

Перш за все треба зважати на варіативність ситуацій визнання (переліки не претендують на вичерпність):

*за джерелом попереднього навчання:*

- інший заклад вищої освіти;
- дистанційне навчання, зокрема, у закладі вищої освіти;
- заклад неформальної освіти;

- самоосвіта, зокрема, на робочому місці;  
*за обсягом заявлених до визнання результатів навчання:*
- відповідає обсягу навчальної дисципліни закладу або іншого освітнього компонента;
- відповідає результатам навчання з кількох дисциплін освітньої програми (освітніх програм) закладу;
- відповідає частині результатів навчання окремої дисципліни;  
*за метою визнання:*
- для подальшого навчання у закладі;
- для застосування при навчанні в іншому закладі;
- для застосування на робочому місці.

Попереду нас чекає освоєння нової форми подання результатів неформального та інформального навчання – micro-credential (поки що українською перекладають як мікрокваліфікації).

Якщо заклад вищої освіти прагне охопити всі можливі ситуації, то фахівці мають детально продумати всі етапи.

На нинішній час етапи можна визначити так:

- ідентифікація заявлених до визнання результатів навчання;
- валідація поданих документів про здобуті результати навчання;
- розроблення процедури та програми оцінювання;
- проведення оцінювання;
- валідація результатів оцінювання та прийняття рішення.

Програма оцінювання та заходи з оцінювання можуть залежати від ступеня довіри (надійності) поданих документів про здобуті результати навчання.

Важливим аспектом визнання є забезпечення якості. Ключовою складовою забезпечення якості є оцінювання результатів навчання включно з підготовкою програми та процедури оцінювання.

Для якості оцінювання можуть бути застосовані три показники, які розроблені Американською освітньою дослідницькою асоціацією (AERA), Американською психологічною асоціацією (APA), Національною радою з вимірювань в освіті (NCME) (The Standards for Educational and Psychological Testing, 2014) для більш загальних процесів психологічного тестування (застосовуються й для тестування у широкому розумінні – для освітніх вимірювань).

Перший – *надійність* (reliability), що означає відповідність числовому показнику результату оцінювання об'єктивному

рівню володінню результатами навчання. Спрощено можна сформулювати так: вищим результатами навчання відповідає вищий бал оцінювання.

*Валідність змістова* (предметна), що означає: оцінюванню підлягають саме заявлені результати навчання. Для досягнення валідності потрібно забезпечити оцінювання всього заявленого обсягу результатів навчання. З іншого боку, зміст оцінювання не має виходити за межі заявлених результатів навчання. Крім того, при розробленні завдань для оцінювання потрібно уникати таких, де виконання залежить від побічних психологічних характеристик, що не передбачені результатами навчання.

Нарешті – *справедливість*. Забезпечення справедливості оцінювання передбачає створення таких умов, коли здобувач має можливість продемонструвати всі свої навчальні досягнення. Забезпечення справедливості вимагає, зокрема, дотримання таких умов, як мовна доступність, доступність для осіб з особливими потребами, повна поінформованість здобувача тощо.

Для оцінювання результатів попереднього навчання можуть бути застосовані методи оцінювання результатів навчання здобувачів професійних кваліфікацій (Ковтунець та ін., 2021).

Варто наголосити, що саме забезпечення якості має стати ядром організації визнання попередніх результатів навчання.

Натомість спостерігаємо спроби вплинути на якість суто адміністративними методами: обмеженням кількості кредитів, які можуть бути визнані, регулювання процедур на національному рівні тощо.

Виходячи із гарантованого Законом принципу академічної автономії заклади повинні мати свободу вибору процедур і методів визнання результатів попереднього навчання, орієнтуючись винятково на якість освіти.

#### **Список використаних джерел**

1. *Підтримка визнання кваліфікацій для українських університетів*. Проєкт програми ЄС ERASMUS+ у сфері вищої освіти. (2022, Жовтень 31). Взято з <https://quarsu.nltu.edu.ua>
2. Garnett, J., Cavayehttp, A. Recognition of prior learning: opportunities and challenges for higher education. *Journal of Work-Applied Management*. 7(1). 28-37. URL:<http://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/>

JWAM-10-2015-001/full/pdf?title=recognition-of-prior-learning-opportunities-and-challenges-for-higher-education

3. *The Standards for Educational and Psychological Testing*. (2014). American Educational Research Association, American Psychological Association, National Council on Measurement in Education. Взято з <https://www.testingstandards.net/uploads/7/6/6/4/76643089/9780935302356.pdf>

4. Ковтунець, В., Лилик, І., Максименко, О., Мельник, С., Раков, С., Семигіна, Т., Серета, Л. (2021). *Посібник для оцінювачів результатів навчання для присвоєння професійних кваліфікацій*. Київ: ТОВ "ВІС-ТКА". Взято з <https://nqa.gov.ua/news/posibnik-dla-ocinuvaciv-rezultativ-navcanna-dla-prisvoenna-profesijnih-kvalifikacij/>

**О. Колеснікова,**

E-mail: kolesnikova.helena@gmail.com

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти,  
Галузева рада Федерації металургів України, Київ, Україна

## **ВИЗНАННЯ ЧАСТКОВИХ КВАЛІФІКАЦІЙ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ГНУЧКОСТІ КАР'ЄРНОЇ ТРАЄКТОРІЇ**

*Показано, що динамічний розвиток технологій і виклики війни змінюють ринок праці, а отже й систему освіти. Молодь і дорослі фахівці прагнуть гнучкості, мобільності, індивідуальності у побудові кар'єрної траєкторії. Концентрація на здобутті повних кваліфікацій є традиційною та усталеною. Наголошено на тому, що мікрокваліфікації (часткові кваліфікації) менш поширені в освітньому середовищі, однак мають великий потенціал.*

*Ключові слова: ринок праці, кваліфікація, мікрокваліфікація, часткова кваліфікація, професійна траєкторія.*

Четверта промислова революція дала поштовх змінам у глобальній економіці та на ринку праці. Як наслідок змінилися вимоги замовників до якості трудових ресурсів. Формально ці вимоги мали б укладатися в межі професійного стандарту – затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей працівників, що служать основою для формування професійних кваліфікацій (Про освіту, 2017). Утім, через ту ж таки технологізацію процесів, виконання функціональних завдань нерідко потребує від працівника інших умінь, швидкого засвоєння нової інформації, відкритості до опанування цифрових інструментів. Іноді немає потреби опанувати повну кваліфікацію для роботи за новим технологічним процесом, достатньо здобути лише часткову кваліфікацію (мікрокваліфікацію). Професійні стандарти постійно оновлюються, проходять процедуру перегляду. Оскільки освітні стандарти розроблено на основі професійних стандартів, очікувано, їх оновлення мало б відбуватися синхронно. Однак реалії виявляються іншими. Створення або оновлення освітнього стандарту у вищій освіті наразі ускладнені через бюрократичний

процес. Нерідко, поки відбувається затвердження або оновлення освітнього стандарту, актуальність змісту втрачається. Тож для освітньої та управлінської спільноти назрілим є питання кардинальної зміни підходів до процедури розроблення освітніх стандартів у системі вищої освіти.

Повномасштабна війна продемонструвала як за один день може радикально змінитися соціальна, економічна, інфраструктурна, безпекова ситуація. Станом на жовтень 2022 року неможливо точно оцінити масштаби збитків українського бізнесу та освіти від російської агресії. Зокрема й через те, що країна-агресор продовжує здійснювати обстріли промислових, інфраструктурних та освітніх об'єктів. Не треба бути професійним аналітиком, щоб розуміти, що збитки є значними, і для відновлення втраченого знадобляться великі ресурси, зокрема людські. Наприклад, український гірничо-металургійний комплекс втратив два потужні підприємства в місті Маріуполь – металургійний комбінат "Азовсталь" та металургійний комбінат ім. Ілліча. Промислові підприємства у Дніпропетровській і Запорізькій областях постійно перебувають під обстрілами. Крім працівників, страждають й виробничі потужності. Гірничо-металургійний комплекс має чітко окреслену в межах України географію й не може бути релокований як інші, мобільніші галузі. Висококваліфіковані кадри металургійних підприємств не завжди можуть знайти рівнозначну роботу в межах України. Для збереження людського капіталу, забезпечення зайнятості населення необхідно повертатися до швидкого перенавчання, зміни або підвищення кваліфікації, зокрема, до отримання часткових кваліфікацій (мікрокваліфікацій).

Водночас цифровізація, автоматизація та стрімка технологізація виробничих процесів невпинно спонукає роботодавців змінювати запити до знань, умінь і навичок потенційних працівників. Структурні зміни в економіці вимагають мобільності між професійними кваліфікаціями та секторами. Бізнес уже зараз інвестує в освіту та очікує, що працівники будуть готові до неперервного навчання, постійного підвищення кваліфікації.

Розвиток програм короткострокової підготовки у вищій освіті може стати інструментом, який забезпечуватиме гнучкість кар'єрної траєкторії людини. Створення умов для швидкого навчання

часткових професійних кваліфікацій (мікрокваліфікацій), з урахуванням забезпечення якості підготовки, може вивести ринок надання освітніх послуг у вищій освіті на новий щабель, дозволить збільшити контингент шляхом якісних інвестицій, поліпшить співпрацю з роботодавцями. Важливо, щоб визнання часткових кваліфікацій (мікрокваліфікацій), які здобуто за короткотерміновими програмами у закладах вищої освіти, було підтверджено документом, який надаватиме право на офіційне працевлаштування або допуск до виконання певних робіт.

Закон України "Про освіту" надає визначення часткової професійної кваліфікації як визнаної або присвоєної/підтвердженої суб'єктом, що уповноважений на це законодавством, і засвідченої відповідним документом стандартизованої сукупності здобутих особою компетентностей і/або результатів навчання, що дає змогу здійснювати частину трудових функцій, які визначені відповідним професійним стандартом (По освіту, 2017). Крім того, таке поняття вже введено до Кодексу законів про працю України, що надає "зелене світло" роботодавцям для легального працевлаштування осіб за частковими професійними кваліфікаціями.

За суттю поняття "мікрокваліфікація" є тотожним поняттю "часткова кваліфікація". Однак термін "мікрокваліфікація" є новим не тільки для України, а й для усього європейського простору, на який орієнтовано освітні та соціально-економічні політики.

У червні 2022 року Рада Європейського Союзу прийняла Рекомендації щодо мікрокваліфікацій, навчання впродовж життя та працевлаштування. Документ радить країнам ЄС розглянути можливості мікрокваліфікацій та інтегрувати їх до внутрішніх систем кваліфікацій. У контексті закладів вищої освіти у документі наголошено, що мікрокваліфікації можуть допомогти розширити можливості навчання, задовольнити студентів з нестандартними підходами та попит на нові навички на ринку праці; зробити процес навчання більш гнучким і модульним; підтримати доступ до вищої освіти; залучати студентів, незалежно від їхньої попередньої кваліфікації чи досвіду, просувати можливості перекваліфікації і підвищення кваліфікації, забезпечуючи при цьому якісну освіту (Рекомендації, 2022, с.7).

Питання взаємодії з мікрокваліфікаціями у загальнодержавній площині можна розглядати у кількох вимірах. Система вищої

освіти має вбачати у навчанні мікрокваліфікаціям швидко адаптивність до реалій сьогодення, розвиток програм короткотермінового навчання, що є затребуваними не лише серед молоді, а й серед дорослого населення та має великий запит від роботодавців. Водночас якість таких програм має бути високою, адже закладам освіти доведеться конкурувати з приватним сектором, який звик швидко приймати рішення, проактивно реагувати на запити споживачів послуг. Для ринку праці мікрокваліфікації (часткові кваліфікації) є інструментом гнучкості, можливість швидко задовольняти кадрові потреби шляхом якісних інвестицій у внутрішні ресурси. Для людини часткові кваліфікації – можливість бути конкурентним, отримати робоче місце, побудувати успішну кар'єру.

Країни Європейського Союзу тільки починають досліджувати потенціал мікрокваліфікацій. Їхнє впровадження є запорукою ефективного використання освітніх, соціально-економічних, трудових ресурсів (зокрема, зайнятості біженців, трудових мігрантів).

До 24 лютого 2022 року зміни у глобальному ринковому середовищі просувалися з певним темпом, їх можна було відстежувати та передбачати. Однак повномасштабне вторгнення агресора на територію України спричинило не локальну, а глобальну кризу. Очікувано, її наслідки відчувають, зокрема, країни Європейського Союзу. Порушено ланцюги імпорту та експорту, різко зросли ціни на продовольчі товари та енергоресурси, інфляція перевищує очікуваний рівень, а ще питання біженців набуло принципово іншого значення. Майже 6 млн українців перебувають в Європі в статусі біженця (Оновлення щодо ситуації в Україні, 2022, с.1). Через незнання англійської мови або мови країни перебування частина цих людей погоджується на низькокваліфіковану працю. Однак дві третини серед них є висококваліфікованими кадрами, а майже половина – були зайняті у висококваліфікованих професіях до війни. Ці люди можуть потенційно сприяти продуктивній трансформації глобального ринку праці (Навички для декарбонізації, 2022, с.14). Але спочатку доведеться інвестувати у набуття ними повних, часткових кваліфікацій (мікрокваліфікацій).

Сьогодні європейська інтеграція є головним пріоритетом внутрішньої і зовнішньої політики України, а європейські принципи –

основним орієнтиром у розвитку держави. Але зазвичай питання євроінтеграції зводяться в Україні до політичних, правових, галузевих та економічних складових, які прописані в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС (Марценюк, 2015, с. 4).

Як бачимо, створення умов для мобільності та гнучкості кадрів на ринку праці є актуальним не лише для України, а й для країн із розвиненими економіками та глобалізаційними векторами розвитку. Докладне вивчення напрацювань України у сфері розбудови системи кваліфікацій, реформування ринку праці та системи освіти, налагодження багаторівневої роботи з професійними стандартами є щепленням від комплексу української необхідності, меншовартості. Наші досвід і темп роботи, без перебільшення, стануть відкриттям для багатьох європейських систем, сприятимуть позитивним змінам на глобальному освітньому і професійному ринках.

#### **Список використаних джерел**

1. Марценюк, Т. (2015). *Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи та найкращі практики*. Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД). Взято з [http://www.icps.com.ua/assets/uploads/files/genderna\\_pol\\_tika\\_s.pdf](http://www.icps.com.ua/assets/uploads/files/genderna_pol_tika_s.pdf)
2. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. (2017). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. *Навички для декарбонізації*. (2022). Міжнародна організація праці (МОП) спільно з Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Взято з [https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms\\_858025.pdf?fbclid=IwAR06yZOBjMFbJQg-18065Ztmqj15tizRvUizllqf6Ew260NSkKoPcvcrk](https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_858025.pdf?fbclid=IwAR06yZOBjMFbJQg-18065Ztmqj15tizRvUizllqf6Ew260NSkKoPcvcrk)
4. Оновлення щодо ситуації в Україні № 22 (2022). Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців. Взято з <https://data.unhcr.org/en/documents/details/94366>
5. *Рекомендації щодо європейського підходу до мікрокредитів для навчання впродовж життя та працевлаштування* (2022). Рада Європейського Союзу. Взято з <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9237-2022-INIT/en/pdf>

**Н. Корнійчук**, канд. біол. наук, доц.

ORCID ID 0000-0002-8137-114X

E-mail: korniychuknm@meta.ua;

**Т. Боцян**, канд. екон. наук, доц.

ORCID ID 0000-0001-8423-7424

E-mail: botsian.tetiana@zu.edu.ua

Житомирського державного університету імені Івана Франка,  
Житомир, Україна

## **МОЖЛИВОСТІ ПОЄДНАННЯ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ФОРМАЛЬНОЇ, НЕФОРМАЛЬНОЇ ТА ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

*Представлено матеріали щодо можливості поєднання здобувачами вищої освіти формальної, неформальної та інформальної освіти (на основі кейс-методу). Подано результати, що характеризують кейс Житомирського державного університету імені Івана Франка. Проаналізовано та визначено пріоритети здобувачів вищої освіти щодо платформ онлайн-освіти (Prometheus, студії онлайн-освіти EDERA, онлайн-платформа з цифрової грамотності "Дія. Цифрова освіта") та форм неформальної освіти (дистанційні курси, тренінги, семінари та майстер-класи).*

*Ключові слова: неформальна освіта, освітня діяльність, перезарядження результатів навчання, здобувачі вищої освіти.*

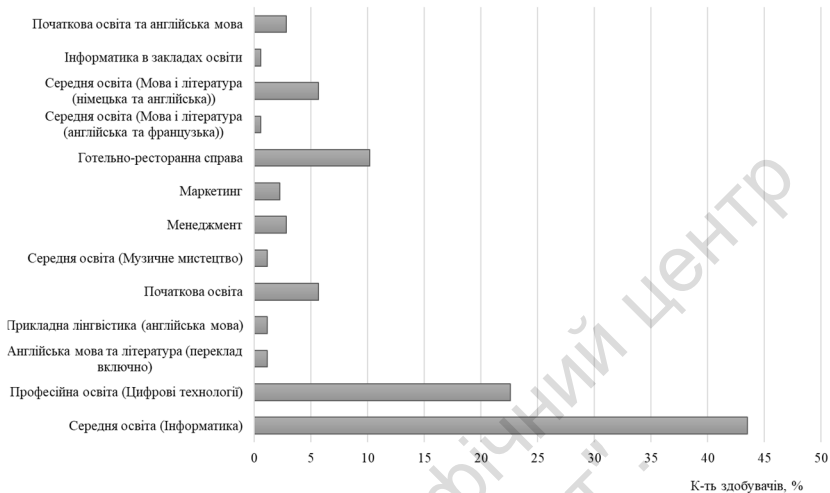
Аналіз нормативно-правових актів у сфері вищої освіти щодо забезпечення якості вищої освіти показав визнання основних видів освіти впродовж життя та їх підтримку державою. Відповідно до Закону України "Про освіту" (ст. 8): "Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів", (ст. 1): "Освітня діяльність – діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та/або неформальній освіті" (Про освіту, 2017).

Можливості отримання неформальної та інформальної освіти в університеті забезпечено через:

- укладення договорів про співпрацю та безкоштовний доступ до платформ МООС (зокрема, безкоштовний доступ до платформи Coursera організовано з квітня 2020 р.);
- нормативне забезпечення визнання результатів неформальної та інформальної освіти ("Тимчасове положення про організацію освітнього процесу в Житомирському державному університеті імені Івана Франка").

У Житомирському державному університеті імені Івана Франка можливість поєднання здобувачем вищої освіти формальної, неформальної та інформальної освіти відбувається під час формування його індивідуальної освітньої траєкторії, яка реалізується через індивідуальний навчальний план. Відповідно до "Тимчасового положення про організацію освітнього процесу в Житомирському державному університеті імені Івана Франка" для забезпечення права здобувача на освіту впродовж життя, шляхом поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти, результати навчання, здобуті здобувачем шляхом неформальної та/або інформальної освіти можуть бути зараховані як одна із форм поточного контролю. Обговорення кожного результату, що отриманий здобувачем під час неформального та/або інформального навчання, обов'язково відбувається на засіданні кафедри, яка відповідає за реалізацію освітньої програми. Лише після обговорення та погодження завідувачем кафедри й гарантом освітньої програми можливе зарахування здобувачу вищої освіти результатів, що він отримав у неформальній освіті як однієї із форм поточного контролю (Тимчасове положення, 2021).

Аналіз звернень здобувачів вищої освіти в 2021/22 н. р. щодо перезарахування результатів, які він отримав у неформальній освіті як однієї із форм поточного контролю, показав найбільшу активність здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми "Середня освіта (Інформатика)" та "Професійна освіта (Цифрові технології)". Серед здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти активно представляли свої результати, здобуті в неформальній освіті, студенти освітніх програм "Середня освіта (Мова і література (німецька та англійська))" та "Початкова освіта та англійська мова" (рис. 1).

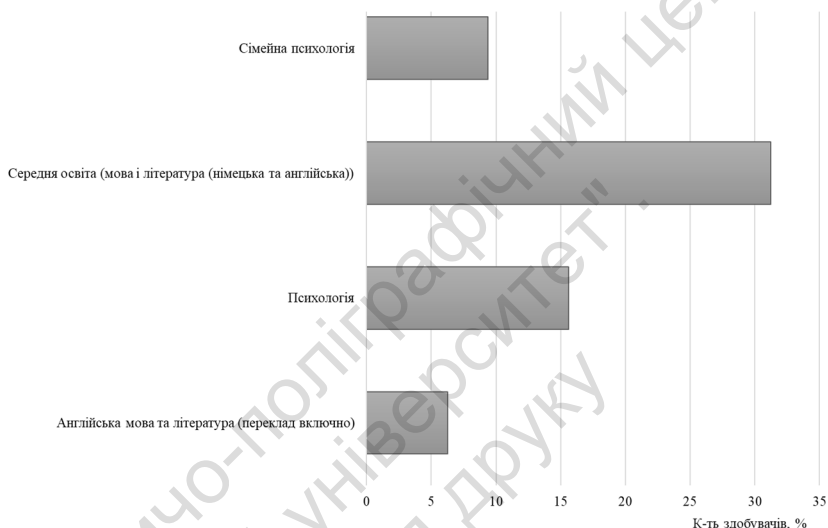


**Рис. 1. Аналіз звернень здобувачів вищої освіти університету щодо перезарахування результатів, що вони отримали в неформальній освіті (2021/22 н. р.)**

Серед навчальних дисциплін, з яких здобувачі вищої освіти претендували на перезарахування результатів, які вони отримали в неформальній освіті (як однієї із форм поточного контролю), найпопулярнішими були "Web-технології та web-дизайн" (8 % від загальної кількості звернень в університеті), "Технології створення дистанційного курсу" (8 %), "Програмування та підтримка Web-застосунків" (7 %), "Технології E-LEARNING" (7 %), "Дидактика, організація і управління в початковій школі" (6 %), "Основи наукових досліджень" (6 %), "Методи оптимізації та дослідження операцій" (5 %), "Цифрові технології в навчальному процесі" (4 %), "Вибрані питання комп'ютерної інженерії" (4 %).

Крім перезарахування результатів, що здобуті в неформальній освіті як однієї із форм поточного контролю з навчальної дисципліни, здобувач університету може будувати власну траєкторію навчання з можливістю поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти при написанні кваліфікаційних (дипломних) робіт, курсових робіт і проходження практики (врахування отриманих знань у неформальній освіті при виборі теми курсової/кваліфікаційної/дипломної роботи, виборі бази практики тощо)

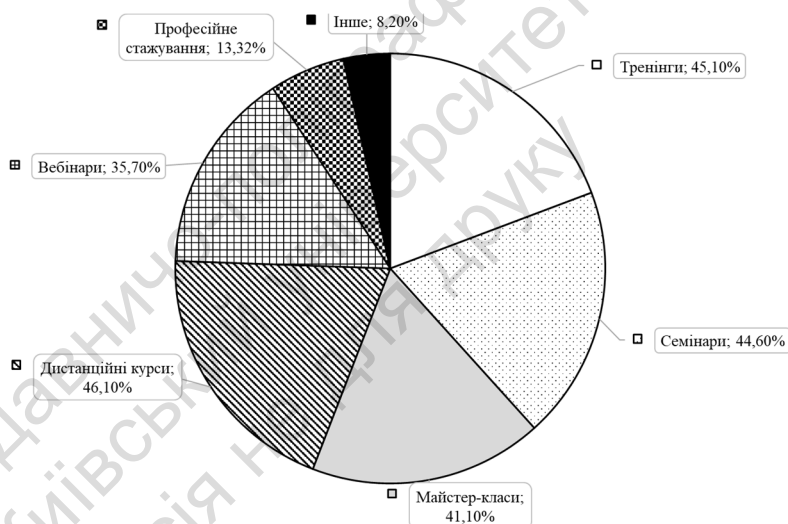
(рис. 2). Зокрема, при проходженні виробничої готельної практики трьом здобувачам університету (освітня програма "Готельно-ресторанна справа) перезараховано результати неформальної освіти, які були отримані при стажуванні, відповідно до програми Навчально-орієнтаційний проект EUROEST "Базовий курс італійської кухні" (сертифікат асоціації U.C.M. – Italy "Середземноморський союз шеф-кухарів – Italy" (Фоджа, Італія)).



**Рис. 2. Аналіз звернень здобувачів вищої освіти університету щодо врахування результатів, які вони отримали в неформальній освіті при виборі теми курсової/дипломної роботи/бази практики (2021/22 н. р.)**

Можливість поєднання здобувачами вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня формальної, неформальної та інформальної освіти відбувається також під час формування їх індивідуальної освітньої траєкторії, яка реалізується через вибір теми дисертаційного дослідження, формування індивідуального плану роботи аспіранта. Крім того, відповідно до "Положення про порядок перезарахування освітніх компонент та визначення академічної різниці в Житомирському державному університеті імені Івана Франка" аспірантам, які підтвердять рівень знання

іноземної мови відповідними сертифікатами, можуть бути зараховані відповідні кредити освітньо-наукової програми підготовки як такі, що виконані у повному обсязі, а обсяг кредитів на мовну підготовку може бути використаний на здобуття інших компетенцій за погодженням з науковим керівником. При проведенні "Опитування щодо задоволеності неформальним навчанням" здобувачів вищої освіти всіх рівнів на запитання "Чи був у Вас досвід отримання неформальної освіти?" (1 – не було, 5 – часто) відповіді аспірантів розподілились наступним чином: 5 – 30,4 %, 4 – 30,9 %, 3 – 20,8 %, 2 – 11,2 %, 1 – 6,8 %. У цілому по університету за результатами опитування 21,1 % здобувачів "5 – часто" беруть участь у заходах неформальної освіти, при цьому найбільш ефективними вважають дистанційні курси, тренінги, семінари та майстер-класи (рис. 3).



**Рис. 3. Результати за питанням опитувальника "У яких формах неформальної освіти Ви брали участь?"**

Серед платформ онлайн-освіти здобувачі університету надавали перевагу платформі Prometheus – 51 %, студії онлайн-освіти EDERA – 16 %, онлайн-платформі з цифрової грамотності "Дія. Цифрова освіта" – 12 %. Дещо меншою популярністю

користувались освітній проєкт "На Урок", Coursera, компанія Campster, Cisco, Testprovider, онлайн-вебінари та онлайн-курси закладів освіти/установ/організацій України – від 1 до 5 %.

Таким чином, провідною тенденцією сьогодення є рух до зближення та взаємодоповнення формальної і неформальної освіти. Розширення застосування неформальної освіти в закладах вищої освіти може бути корисним у розрізі розвитку громадської активності та лідерства, можливості гнучко та швидко реагувати на потреби ринку праці та послуг, задоволення вимоги здобувачів вищої освіти та роботодавців, зростання мотивації здобувачів вищої освіти, їх особистісної зацікавленості, можливості самовдосконалення та підвищення самооцінки, можливості самостійного вибору часу, місця, тривалості навчання тощо. Поряд із цим потребують детального наукового дослідження механізми взаємодії формальної, неформальної та інформальної освіти (Павлик, 2017). Така взаємодія є прогресивним кроком у реформуванні системи освіти та наданні широкого спектру прав особам при здобутті освіти.

#### **Список використаних джерел**

1. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. (2017). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. *Тимчасове положення про організацію освітнього процесу в Житомирському державному університеті імені Івана Франка.* (2021). Житомир. Взято з [https://zu.edu.ua/offic/pol\\_org\\_os\\_pr.pdf](https://zu.edu.ua/offic/pol_org_os_pr.pdf)
3. Павлик, Н. П. (2017). *Теорія і практика організації неформальної освіти молоді.* Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.

**Н. Косяченко**, канд. фармацевт. наук, викладач  
ORCID ID: 0000-0002-0496-6908

E-mail: kosiachenko.nataliia@pharm.zt.ua;

**І. Луцак**, канд. фармацевт. наук, викладач  
ORCID ID: 0000-0002-9986-5383

E-mail: lutsak.iryuna@pharm.zt.ua

Житомирський базовий фармацевтичний фаховий коледж  
Житомирської обласної ради, Житомир, Україна

## **АНАЛІЗ ЧИННИКІВ ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ РЕЗУЛЬТАТІВ ОПИТУВАНЬ СЕРЕД РОБОТОДАВЦІВ АПТЕЧНОЇ СФЕРИ**

*Обґрунтовано важливість взяття до уваги суб'єктами забезпечення якості освіти думки представників аптечної сфери щодо рівня якості освіти. Подано результати аналізу опитування роботодавців, де з'ясовано їх думку щодо рівня готовності випускників до роботи за фахом. Визначено напрями покращення освітньої діяльності в коледжі. Звернено увагу на роль і місце розвитку soft skills у підготовці майбутніх фармацевтичних кадрів.*

*Ключові слова: опитування роботодавців, забезпечення якості освіти, фармація, практична підготовка.*

В умовах динамічного розвитку фармацевтичного ринку та реформування освіти України важливою є ефективно побудована взаємодія із зацікавленими сторонами, зокрема роботодавцями, які виступають зовнішньою стороною та формують запити ринку праці. Цей процес має бути добре обміркований і систематичний, мати вплив протягом усього процесу прийняття рішень, а не лише наприкінці (Стандарти і рекомендації, 2015). Відповідно перед закладами освіти постає необхідність розуміти очікування та потреби цієї групи стейкхолдерів.

Мета нашого дослідження – за результатами відповідей представників практичної сфери – безпосередніх керівників практики з'ясувати рівень готовності випускників до роботи за фахом, проаналізувати відповідність змісту практичної підготовки в коледжі

вимогам ринку та виокремити напрями вдосконалення освітньої підготовки в коледжі.

Для проведення дослідження у корпоративному домені pharm.zt.ua в Google-формі розроблено анкети. З метою недопущення упередженості у процесі проведення опитувань всі онлайн-анкети було надсилано з акаунту quality@pharm.zt.ua. Респондентам запропоновано відповісти на низку запитань щодо якості підготовки практикантів, фахівців, які працюють чи працювали у їхніх закладах (Анкета для баз практик).

Опитування відбувалося в червні 2022 року, відповідно до затверджених локальних документів Житомирського базового фармацевтичного фахового коледжу (ЖБФФК) "Положення про порядок проведення моніторингових досліджень у ЖБФФК", "Положення про організацію опитувань щодо якості освітнього процесу", а також Графіку проведення моніторингового дослідження якості надання освітніх послуг у коледжі здобувачам освіти протягом 2021/22 н. р.

Разом в анкетуванні взяли участь 42 безпосередні керівники різних видів практик, які приймали на своїй базі практикантів впродовж 2021/22 н. р. Серед опитаних 76 % були наставниками під час переддипломної практики студентів, 24 % – пропедевтичної та ознайомлювальної практик. За географічним розташуванням 38 % опитаних працюють в аптечних закладах м. Житомир, 36 % – у районах Житомирської області, 26 % – в інших областях. Можна стверджувати, що отримані дані є об'єктивними та демонструють реальний стан піднятого питання.

Серед п'яти найважливіших фахових компетентностей, які респонденти хочуть бачити у свого потенційного працівника та вважають їх необхідними для успішної реалізації у професійній діяльності, 90 % опитаних зазначили "Здатність працювати в команді". Більше 50 % опитаних найчастіше зазначали у відповідях такі компетентності, як "Важливість якості освіти як сукупності навичок і знань, співвідношення знань випускника з практикою їх застосування за фахом, рівень практичних навичок випускника за його фахом, здатність навчатися на робочому місці самостійно та конструктивно реагувати на обґрунтовані критичні зауваження".

За результатами оцінювання щодо рівня набутих загальних компетентностей у здобувачів-практикантів найвищу оцінку

(5 максимальних балів) було зазначено "Високий рівень спілкування державною та іншими мовами" та "Уміння вчитися" – на рівні 79 % кожна. Розуміють професійну діяльність 67 % практикантів, 62 % – здатні оцінювати та якісно виконувати поставлену роботу, а 60 % – міжособистісно взаємодіяти.

За рівнем набуття фахових компетентностей у здобувачів-практикантів лідерські позиції з мінімальними відривом посіли компетентності (на рівні 69 % та 67 %, відповідно) "Готовність здійснювати професійну діяльність, згідно з вимогами санітарно-гігієнічних норм, охорони праці, техніки безпеки та протипожежної безпеки" та "Готовність забезпечувати належне зберігання лікарських засобів і товарів аптечного асортименту". Готовність застосовувати на практиці принципи фармацевтичної етики та деонтології оцінено у 62 % випадків. Варто зазначити, що всі запропоновані фахові компетентності були досить високо оцінені респондентами на рівні 43 % і вище.

На думку респондентів, під час навчання та перед виходом на практику здобувачам освіти слід приділяти більше уваги вивченню та закріпленню знань з фармакології (фармакологічні групи лікарських засобів, номенклатури безрецептурних препаратів), фармацевтичної опіки, консультування відвідувачів тощо.

Водночас проблемних питань чи труднощів під час проходження практики з боку практикантів не виникало (50 % відповідей). 22 % опитаних зазначили недостатній рівень знань фармакологічних груп, фармацевтичної опіки, фармакології. 17 % – указали на невпевненість у спілкуванні та під час роботи з відвідувачами. Ці дані корелюють з даними, що отримані при аналізі попередніх питань стосовно деталізації важливих фахових компетентностей для успішної реалізації в професії.

Мають місце окремі зауваження, які певною мірою відображають наріжну проблему в освіті у зв'язку з переходом на дистанційний формат навчання в останні роки. Наприклад, серед відповідей респондентів досить об'єктивним є відгук наступного змісту: "Основною глобальною проблемою є онлайн-навчання. Студенти не можуть відчувати, що таке справжня фармація, сидячи не в кабінетах практик, а за комп'ютерами та телефонами".

На запитання "Які, на Вашу думку, питання варто включити до програми практики для підвищення її ефективності?" зазначено загалом, що програма практики достатньо наповнена й не потребує суттєвих змін. Вказано низку рекомендацій, які стосуються більш усвідомленого вивчення та повторення здобувачами питань фармакології, фармацевтичної опіки, спілкуванню з відвідувачами та надання передмедичної допомоги.

Подібні побажання простежуються й у відповідях на запитання "Які заходи стосовно проходження практики студентів коледжу Ви порекомендуєте для підвищення її організації та результативності?" та доповнюються побажаннями здобувачам освіти брати участь у різноманітних неформальних заходах, які стосуються спілкування та проведення якісних консультацій відвідувачам.

Отримані результати опитування роботодавців аптечної сфери дозволяють окреслити провідні чинники, які впливають на якість освітнього процесу. Наприклад, першочерговим і проблемним питанням постає здійснення освітнього процесу в дистанційному форматі, під час якого не вдається повною мірою сформувати комунікативну компетентність, яка є провідною у роботі працівників аптечних закладів. Далі постають технічні проблеми, що пов'язані з дистанційним навчанням (доступ до якісного та потужного інтернет-зв'язку), недостатньо висока мотивація та самоорганізація щодо підготовки до практичних занять здобувачів, яка вимагає інформування здобувачів про необхідність ефективного навчання задля успішної реалізації у професійній діяльності.

Висвітлені проблемні питання можна вирішити з допомогою проведення зустрічей із представниками практичної сфери, які можуть поділитися успішним досвідом у фармації, донести до здобувачів важливість набуття професійних знань.

Отримані результати опитування були представлені на засіданні педагогічної ради коледжу. Відповідальною особою за забезпечення якості освіти у коледжі спільно з гарантами освітньої та освітньо-професійної програм запропоновано низку заходів з метою покращення якості освітньої діяльності, зокрема практичної підготовки, упродовж наступного, 2022/23 н. р.:

- інформування, популяризація та впровадження серед здобувачів освіти важливості розвитку soft skills під час навчальних занять

шляхом використання активних, інтерактивних технологій навчання, розвиваючих завдань, можливостей неформальної освіти;

- активне впровадження до освітнього процесу заходів, що сприяють розвитку комунікаційної компетентності впродовж усього процесу навчання;

- інформування про зустрічі (вебінари, семінари, конференції) із представниками ринку праці, професіоналами-практиками;

- розширення переліку баз стажування викладачів у закладах охорони здоров'я (аптеки, лабораторії, склади, фармацевтичні підприємства) з метою вивчення актуальних і проблемних питань практичної сфери;

- оновлення змісту навчальних дисциплін, відповідно до досягнень науки і стану практики в галузі;

- формування переліку освітніх платформ і ресурсів, ознайомлення та залучення здобувачів освіти до участі в них із метою вдосконалення отриманих знань і розширення сфери професійних інтересів.

Сформульовані пропозиції мають узагальнювальний характер і служать орієнтиром, відповідно до якого відбувається планування роботи окремих структурних підрозділів (циклових комісій, відділень, кураторів груп, психологічної служби, підрозділу зі сприяння працевлаштування, студентського наукового товариства, студентських гуртків) коледжу.

Подальший аналіз упровадження та реалізації запропонованих рішень стане підставою для проведення додаткових досліджень в майбутньому.

### **Список використаних джерел**

1. *Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG)*. (2015, Травень 14-15). Київ : ТОВ ЦС.

2. *Анкета для баз практик 226 Фармація ЖБФФК* Взято з [https://docs.google.com/forms/d/1nrmgEgELP6uDCMJXT8u74B-7J5UE4vTgHM9X3yxWfK8/viewform?pli=1&pli=1&edit\\_requested=true](https://docs.google.com/forms/d/1nrmgEgELP6uDCMJXT8u74B-7J5UE4vTgHM9X3yxWfK8/viewform?pli=1&pli=1&edit_requested=true)

**Н. Кочкіна**, канд. екон. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0003-2464-4081

E-mail: nataliakochkina@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,  
Київ, Україна

## **РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМ ПОДВІЙНОГО ДИПЛОМУВАННЯ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ**

*Розглянуто основні виклики функціонування програм подвійного дипломування в Україні в умовах воєнного стану та можливі варіанти їх подолання на основі десятирічного досвіду впровадження ОП "Бізнес-адміністрування і консультування (мови навчання англійська/українська) з можливістю подвійного дипломування з Університетом Мачерата, Італія" у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.*

*Ключові слова: подвійне дипломування, університет, конкурентоспроможність, воєнний стан, Україна.*

24 лютого 2022 року Україна прокинулася у новій реальності. Після першого шоку стало зрозуміло, що традиційні підходи до організації навчального процесу вже не можуть бути ефективними. Це викликало необхідність адаптації процесу навчання до нових реалій воєнного стану. Багато студентів опинилися за кордоном за програмами академічної мобільності, зокрема, подвійного дипломування. Таким чином, війна стала викликом не тільки для українських університетів, але й для вишів-партнерів, що змушені вчитися гнучкості в період відсутності стабільності та можливостей прогнозування. Розглянемо основні проблеми реалізації програм подвійних дипломів в умовах воєнного часу та запропонуємо варіанти їх вирішення на основі накопиченого досвіду.

**1-й виклик.** Неможливість гарантувати стабільність функціонування програм подвійного дипломування в умовах воєнних дій на території України та пов'язаних із цим змін зовнішнього середовища й законодавства. Часто правилами вступу до вишу заявлена конкурсна пропозиція подвійного чи спільного диплому. При загостренні ситуації у країні чи регіоні університет буде

змушений закрити програму та відрахувати студентів через неможливість її реалізації. Це створить серйозні репутаційні та фінансові втрати для вишу. **Можливі рішення:** гнучке формулювання конкурсних пропозицій у правилах вступу. Наприклад, освітня програма, яку реалізують на економічному факультеті КНУ імені Тараса Шевченка, має назву "Бізнес-адміністрування і консультування. З можливістю подвійного дипломування...". Таким чином студенти мають вибір, вступати на програму ступеневої мобільності чи залишитись навчатись в Україні. Аналогічно випускова кафедра може прийняти рішення про оголошення конкурсу на подвійний диплом, виходячи з безпекової ситуації у регіоні та країні загалом. У разі зарахування на подвійне дипломування студенти мають змогу відмовитись від участі у мобільності за власним бажанням та повернутись на "основну" програму (у нашому випадку – на ОП "Бізнес-адміністрування і консультування").

**2-й виклик.** Обмежені можливості доступу до навчання українських та іноземних учасників програм подвійного дипломування. Перебування студентів і викладачів на окупованих територіях або тих, які перебувають під активними атаками з боку російських військ, практично унеможлиблює нормальний навчальний процес. Атаки на енергетичні об'єкти України та спричинені ними віялові відключення електрики та інтернету не дають можливості гарантувати стабільність навчання. **Можливі рішення:** інформаційна підтримка процесу навчання через надання віддаленого доступу до навчальних матеріалів, конспектів і записів лекцій, критеріїв оцінювання, рекомендованої літератури на Classroom, Google Drive, Moodle та аналогічних ресурсах. Широке використання можливостей неформальної освіти на платформах Prometheus, Coursera, тощо.

**3-й виклик.** Відсутність можливості скласти мовний тест на території України. Програми подвійного дипломування вимагають певного рівня володіння іноземною, зазвичай, англійською мовою, що підтверджують відповідні сертифікати міжнародних мовних центрів (TOEFL, IELTS, Cambridge тощо). Проте із початком бойових дій сертифікаційні центри припинили надання послуг із проведення мовних іспитів на території України, як цього вимагає більшість освітніх програм. **Можливі рішення:** отримання згоди іноземних партнерів на зарахування тестів, що складені онлайн у

міжнародних сертифікаційних або університетських центрах іноземних мов (напр., Центру іноземних мов КНУ імені Тараса Шевченка). Альтернативою є складання мовного тесту на території країни академічної мобільності після вступу на програму подвійного дипломування за узгодженням із вишем-партнером.

**4-й виклик.** Заборона виїзду чоловіків за кордон під час воєнного стану в країні. З 14 вересня 2022 року така заборона діє навіть щодо студентів денної форми навчання, які зараховані до іноземних університетів (Інтерфакс-Україна, 22.09.22), зокрема, за програмами ступеневої академічної мобільності. **Можливі рішення:** організація онлайн-навчання за домовленістю з університетом-партнером. У багатьох європейських країнах відвідування занять не є обов'язковою умовою доступу до контрольного оцінювання знань. Більш того, під час пандемії ковід-19 європейські виші запровадили практику складання іспитів онлайн, яка зберігається дотепер. Альтернативою є лобіювання змін до Постанови КМ України №57 "Про затвердження правил перетинання державного кордону громадянами України". Наразі електронна петиція про офіційний дозвіл чоловікам на виїзд на навчання за кордон набрала необхідну кількість голосів.

**5-й виклик.** Логістичні та фінансові проблеми учасників програм подвійного дипломування. Відсутність авіасполучення між Україною та Європою та затримки при перетині кордону значно ускладнили переїзд до країни призначення. Нестабільність та девальвація національної валюти в Україні, зростання цін у самій Європі значно підвищили вартість участі в програмах мобільності для українських студентів. **Можливі рішення:** запровадження вишами-партнерами стипендій для навчання, залучення коштів програм фінансування академічної мобільності Еразмус+ і цільових програм підтримки українських студентів від країн ЄС і США. Наприклад, Університет Мачерата (Італія), що є партнером програми подвійного дипломування на базі ОП з бізнес-адміністрування та консультування у КНУ імені Тараса Шевченка, у 2022/23 н. р. надав українським учасникам весь стипендіальний бюджет для іноземних студентів.

**6-й виклик.** Необхідність нострифікації дипломів іноземних учасників програм подвійного дипломування для їхньої реєстрації у базі ЄДЕБО. Більшість угод подвійного дипломування передбачає

визнання дипломів про попередню освіту без їхньої нострифікації. Запровадження вимоги обов'язкового визнання іноземних дипломів може викликати зворотну вимогу від вишів-партнерів, що фактично унеможливить функціонування програм ступеневої мобільності. Наприклад, у мирний час нострифікація диплому посольством республіки Італія в Україні займала 6–8 місяців. Із початком бойових дій в Україні посольство припинило визнання українських дипломів. **Можливі рішення:** затвердження переліку іноземних університетів, дипломи яких Україна визнає без нострифікації. Цей перелік може бути складений на основі позиції вишів у міжнародних рейтингах. Такий підхід зменшить репутаційні ризики для України, яка наразі вимагає нострифікувати всі іноземні дипломи, включаючи найбільш рейтингові Harvard, Cambridge та Massachusetts Institute of Technology.

**Висновки.** Запровадження програм подвійного дипломування було й залишається інноваційною практикою, що вимагає гнучкості та нестандартних рішень від обох партнерів. Однак в умовах посилення міжнародної конкуренції на ринку освітніх послуг саме програми подвійного дипломування дають змогу зберегти контингент студентів за рахунок можливостей інтернаціоналізації, що закладені у самій програмі. Наприклад, кількість студентів, що вступили на програму подвійного дипломування з Університетом Мачерата у 2022 році, подвоїлася, що підкреслює конкурентоспроможність таких пропозицій.

### Список використаних джерел

1. *Візд чоловіків-студентів іноземних вишів за кордон під час воєнного стану з 14 вересня неможливий - Держприкордонслужба.* (2022, Вересень 22). Інтерфакс-Україна. Взято з [https://interfax.com.ua/news/general/860520.html?fbclid=IwAR0pIkaUnJCarYdUct0F2dEf3uNZ5v\\_6VEKjrMDY4Eri3PLUGg6kZpVxkI](https://interfax.com.ua/news/general/860520.html?fbclid=IwAR0pIkaUnJCarYdUct0F2dEf3uNZ5v_6VEKjrMDY4Eri3PLUGg6kZpVxkI)
2. Про затвердження правил перетинання державного кордону громадянами України. Постанова Кабінету міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57 (1995). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text>
3. Сивуха, Т. В. (2022, Серпень 10). *Офіційно дозволити візд студентам-чоловікам, які навчаються за кордоном.* Електронні петиції. № 22/158664-еп (2022). Взято з [https://petition.president.gov.ua/petition/158664?fbclid=IwAR3V5PQnwmXbBMK3pLnyNAP\\_Av-cWb8eaHKinJWLycrcP-TbbQtWvy\\_mcY](https://petition.president.gov.ua/petition/158664?fbclid=IwAR3V5PQnwmXbBMK3pLnyNAP_Av-cWb8eaHKinJWLycrcP-TbbQtWvy_mcY)

**В. Кошарна**, студ.

ORCID ID 0000-0003-3147-1879

E-mail: valeri0104@gmail.com

Харківський національний економічний університет  
імені Семена Кузнеця, Харків, Україна

## **РОЗВИТОК АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

*Розглянуто актуальні проблеми участі здобувачів вищої освіти у процесах забезпечення якості. Розкрито поняття "якості освіти" та "стейкхолдери". Висвітлено європейську практику значної і важливої ролі здобувачів у системі забезпечення якості вищої освіти.*

*Ключові слова: вища освіта, забезпечення якості освіти, стейкхолдери, здобувачі вищої освіти.*

Забезпечення якості освіти є одним із пріоритетних напрямів розвитку вищої освіти в Україні. У Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки (Проект) на основі аналізу проблем, сильних і слабких сторін, можливостей і ризиків розвитку вищої освіти в Україні визначено візію, місію, принципи побудови системи вищої освіти України та стратегічні цілі. Однією зі стратегічних цілей розвитку вищої освіти в Україні є забезпечення якості та доступності вищої освіти для різних верств населення (Проект, 2020).

Практика функціонування закладів вищої освіти свідчить про наявність певних проблем щодо якості вищої освіти: демографічні зміни, що призводять до зменшення кількості здобувачів; міграційні процеси молоді, зокрема, задля здобуття вищої освіти; зменшення задоволеності якістю вищої освіти з боку здобувачів і роботодавців; конкуренція закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг. Це дає поштовх науковцям і практикам для пошуку шляхів покращення якості вищої освіти на локальному та державному рівнях.

У законі України "Про вищу освіту" визначено поняття "якість вищої освіти" як "відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та

стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості" (Приходько, 2010).

Таким чином, можна зазначити, що поняття "якість освіти" є багатомірним і розглядається як філософська категорія, відповідність умов і результатів освітньої діяльності; сукупність якостей і компетентностей особи, що навчається.

На забезпечення якості вищої освіти впливає активність провадження відповідної політики та побудови внутрішніх систем забезпечення якості у закладах вищої освіти; активність органів державного управління та незалежних агенцій щодо зовнішнього забезпечення якості, а також активність внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів.

Словник сучасної англійської мови до стейкхолдерів зараховує тих, хто зацікавлений в успіху плану або проєкту, системи або організації, наприклад, працівник в компанії або батько дитини в школі (Shaping the European Higher Education Area, с. 1391).

Щодо вищої освіти можна виокремити внутрішніх стейкхолдерів (керівники, викладачі, студенти) і зовнішніх стейкхолдерів (роботодавці, представники бізнес-середовища, громадськості, науковці, батьки).

Головною дійовою особою Болонського процесу, безперечно, є студент. У Болонській системі студент, будучи членом європейських студентських організацій, уже сьогодні відіграє все більш значущу роль, відчутно впливає на перебіг Болонського процесу. Празьке комюніке (2001) зустрічі європейських міністрів, що відповідальні за вищу освіту, наголошує: студенти є повноправними членами спільноти вищої освіти (Hendry & Dean, 2002).

У Берлінському комюніке (2003) участі студентів у Болонському процесі надається ще більше уваги. У документі зазначено, що "студентські організації конструктивно беруть участь у Болонському процесі" і наголошено: "існує необхідність постійно залучати їх до подальших заходів на ранніх етапах роботи" (Hendry & Dean, 2002, с. 44).

Крім безпосередньої участі в болонських реформах студентам належить нова, більш помітна, роль в управлінні ЗВО, де їхня

участь має стати відчутнішою. Існує організація "Національні спілки студентів Європи" (ESIB), яка об'єднує 50 національних студентських спілок 37 країн, представляючи 10 млн студентів. Організація бере активну участь у всій діяльності, що пов'язана із розвитком Болонського процесу. Із 2001 року ESIB є консультативним членом наглядової групи з Болонського процесу (BFUG) та входить до складу її Комітету, який керує роботою між її засіданнями. Значний прогрес на шляху реалізації цілей Болонського процесу зазначений у доповіді ESIB "Bologna with student eyes" ("Болонський процес очима студентів"). ESIB співпрацює з Європейською асоціацією із забезпечення якості вищої освіти – ENQA, Європейською асоціацією університетів – EUA та Європейською асоціацією закладів вищої освіти – EURASHE у сфері забезпечення якості освіти (система забезпечення якості) (Realising the European Higher Education Area, 2003). За прийнятою угодою на нараду міністрів освіти країн – учасниць Болонського процесу кожна країна направляє делегацію, до якої входять з представники міністерства, що відповідає за вищу освіту, та по одному представнику від національної спілки ректорів і національної спілки (асоціації) студентів (Шийка, 2016).

Сьогодні участь студентів у навчальному процесі розглядають як важливий момент розвитку організаційної культури якості. Проте рівень їхньої участі залежить від управління університету, від того, наскільки широкі можливості залучення студентів надає університет. Найбільш поширеною формою участі є оцінювання викладання через анкетування (Vlăsceanu, Grünberg, & Pârlea, 2007).

Використання "зворотного зв'язку від студентів" і "студентських рейтингів" стало одним із найпопулярніших у світі методів формування уявлень про якість освіти (Convention on the Recognition of Qualifications Concerning Higher Education in the European. Lisbon, 1997). Цей зворотний зв'язок зі студентами служить кільком цілям: покращення якості; отримання даних для вирішення персональних питань; інформування партнерів (stakeholders).

Починаючи з 70-х років, в освітніх колах приділяли велику увагу якості інструментів збирання даних: надійності та валідності, а також впливу похибок (Alaniska, Codina, Bohrer et al., 2006). Оцінювання навчання сприймають як важливий інструмент для

забезпечення зворотного зв'язку студентів у навчальному процесі. Такі системи вже існують у багатьох університетах, але ступінь їх формальності та корисність варіюється.

На індивідуальному рівні студент має виховувати власну активну позицію щодо участі в забезпеченні якості освіти, не бути байдужим, самостійно включатися до процедури забезпечення якості освіти, які здійснює ЗВО, бути членом команди з якісних змін вищої освіти.

Для студентів – активних учасників забезпечення якості вищої освіти важливо не тільки мати можливості впливу (надання зворотного зв'язку, пропозицій), не тільки бути почутим, а й бачити результати такого впливу. Тому у системі забезпечення якості має бути місце для висвітлення заходів, змін за результатами активної участі студентів (напр., інформація на сайті ЗВО, зустрічі з обговоренням та наочна демонстрація змін в освітньому середовищі ЗВО).

Таким чином, можна визначити, що провідні світові тенденції невинно крокують у бік надання здобувачам провідної ролі у процесах забезпечення якості вищої освіти, закріплення цього документально із практичним впровадженням. Але сучасний стан показує, що інструментарій підвищення активності здобувачів у процесах забезпечення якості вищої освіти потребує подальших досліджень і розроблення рекомендацій.

### **Список використаних джерел**

1. *Проект стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки.* (2020). Київ. Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
2. Приходько, В. М. (2010). *Словник основних термінів і понять з моніторингу якості освіти та превентивного виховання.* Запоріжжя : Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.
3. *Shaping the European Higher Education Area. Message from the Salamanca.* Convention of European higher education institutions. (2001, March 29-30). Retrieved from [https://folk.ntnu.no/tronda/n-d/nye/att-0805/01-Message\\_from\\_Salamanca\\_Convention.pdf](https://folk.ntnu.no/tronda/n-d/nye/att-0805/01-Message_from_Salamanca_Convention.pdf)
4. *Realising the European Higher Education Area.* (2003, September 19) Communique of the Conference of Ministers Responsible for Higher Education in Berlin.

5. Hendry D. & Dean S.J. (2002). Accountability, evaluation of teaching and expertise in higher education. *International Journal for Academic development*, 7 (1). 75-82.

6. Шийка, О. (2016). Категорія якості вищої освіти: теоретико-методологічний аспект. *Молодь і ринок*. 1. 138-142. Взято з [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir\\_2016\\_1\\_29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2016_1_29)

7. Vlăsceanu, L., Grünberg, L., & Pârlea, D. (2007). *Quality assurance and accreditation: A glossary of basic terms and definitions*. Bucharest: UNESCO. Retrieved from [https://www.observatoriorh.org/sites/default/files/webfiles/fulltext/unesco\\_cepes\\_qual\\_assur\\_acred.pdf](https://www.observatoriorh.org/sites/default/files/webfiles/fulltext/unesco_cepes_qual_assur_acred.pdf)

8. *Convention on the Recognition of Qualifications Concerning Higher Education in the European. Lisbon* (1997, April 11). Retrieved from <https://www.coe.int/en/web/higher-education-and-research/lisbon-recognition-convention>

9. Alaniska, H., Codina, E. A., Bohrer, J., et al. ( 2006). *Student involvement in the processes of quality assurance agencies*. Helsinki : ENQA. Retrieved from <https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/Student-involvement.pdf>

**О. Красота**, канд. екон. наук, доц.  
ORCID ID 0000-0001-8840-3119

E-mail: krasota555@ukr.net;

**О. Демидюк**, канд. екон. наук, доц.  
ORCID ID 0000-0003-3191-2646

E-mail: o.o.demydiuk@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,  
Київ, Україна

## **ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОНЛАЙН-ОПИТУВАНЬ СТУДЕНТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ**

*Розкрито сутність якості освіти та основні завдання покращення якості вищої освіти до 2030 року. Визначено важливість цифрової трансформації у сфері освіти та науки як беззаперечного пріоритету для академічної спільноти і державної освітньої політики. Розкрито перелік рекомендацій з проведення опитувань серед студентів. Запропоновано основні вагомні аспекти при формуванні питань і проведенні опитувань.*

*Ключові слова: якість освіти, Болонський процес, цифрова трансформація в освіті, опитування студентів ЗВО.*

Відповідно до визначення Міністерства освіти і науки України "якість освіти" є комплексом характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективне формування компетентності та професійної свідомості здобувачів (Якість освіти, 2019). Забезпечення якості вищої освіти на рівні європейських стандартів є фундаментальним принципом Болонського процесу, учасницею якої Україна стала ще 2005 року. Пріоритетами для України до 2030 року є подальше реформування системи вищої освіти та посилення її ролі у досягненні цілей сталого розвитку. Країнами – учасницями Болонського процесу 2020 року було виокремлено наступні найважливіші завдання на наступне десятиліття:

- забезпечення взаємодії між країнами – учасницями Болонського процесу для досягнення цілей сталого розвитку;

- забезпечення верховенства міжнародного права та запобігання будь-яким формам обмеження академічної автономії та інституційного врядування закладів вищої освіти;
- рівномірне виконання Болонських зобов'язань усіма країнами-учасницями;
- рівні можливості для розвитку національних систем вищої освіти в країнах Болонського процесу;
- збалансований розвиток академічної мобільності держав-учасниць;
- впровадження сучасних цифрових рішень в Європейському просторі вищої освіти (<https://mon.gov.ua/ua/tag/yakist-osviti>).

Беззаперечним пріоритетом для академічної спільноти та державної освітньої політики стає цифрова трансформація у сфері освіти та науки, що передбачає комплексну роботу над побудовою екосистеми цифрових рішень у сфері освіти та науки, зокрема, у частині моніторингу працевлаштування випускників для інформування стейкхолдерів щодо кар'єрних траєкторій випускників і прийняття управлінських рішень (Цифрова трансформація освіти і науки, 2022).

Важливою й недооціненою складовою підвищення рівня якості освіти на сьогодні є проведення опитувань серед різних стейкхолдерів освітнього процесу. Ідеється про опитування не тільки серед випускників ЗВО, а й безпосередньо серед здобувачів освіти різних освітніх ступенів. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, яке є незалежним постійно діючим колегіальним органом (відповідно до ЗУ "Про вищу освіту" 2014 року), надає низку рекомендацій щодо проведення опитувань серед студентів:

- опитування є складовою процесу, який має привести до покращення якості освітньої програми;
- викладачі ЗВО мають брати безпосередню участь у підготовці запитань щодо сприйняття здобувачами конкретної освітньої компоненти;
- кожне опитування має враховувати специфіку викладання дисциплін різних профілів;
- запитання мають бути складені, відповідно до поставленої мети, що саме викладач бажає перевірити (співвідношення між

теоретичною та практичною складовими, сприйняття нових методів викладання, зрозумілість системи оцінювання, рівень складності запропонованих завдань тощо);

- опитування має включати відкриті запитання для забезпечення ефективнішого зворотного зв'язку;

- заохочувати здобувачів освіти до участі в опитуванні та обов'язково надавати зворотній зв'язок після оцінювання його результатів;

- опитування слід проводити 1–2 рази на рік;

- обов'язково враховувати зауваження, надані респондентами, для покращення якості освіти ЗВО в цілому і конкретних освітніх програм, зокрема (Опитування студентів щодо якості дисципліни).

Останні кілька років, що пов'язані, насамперед, із поширенням коронавірусної інфекції COVID-19 та обмеженням соціальних зв'язків, внесли суттєві корективи до процесів організації вищої освіти. У першу чергу це стосується переведення багатьох процесів в онлайн-простір і, як наслідок, збільшення використання здобутків інформаційно-комунікаційних технологій у системі забезпечення якості освіти. Проведення різного роду опитувань здобувачів освіти для підтримки зворотного зв'язку та виявлення нагальних проблемних питань є виявом принципу "студентоцентризму", згідно з яким метою навчання здобувачів освіти в університеті є надбання ними компетентностей, що необхідні для персонального розвитку, побудови кар'єри та соціального життя. Така взаємодія між студентами та ЗВО дає можливість на різних рівнях успішно реалізовувати діяльність освітніх програм, здійснювати їх поточний моніторинг і безпосередньо формувати якість освіти (Положення, 2020).

Досвід проведення опитувань серед студентів ЗВО доводить можливість застосування різноманітних онлайн-платформ, найпопулярнішими серед яких є Google Forms, Typeform, SurveyGizmo, MySurveylab, Surveynuts, Survey Monkey тощо. Кожен із сервісів має свої переваги та недоліки, однак, можна говорити, що беззаперечно найпростішим у використанні, зручності інтерфейсу й функцій є Google Forms.

За результатами аналізу практики використання Google Forms для вивчення думки здобувачів освіти щодо якості вищої освіти

необхідно визначити основні вагомні аспекти при формуванні питань і проведенні опитувань. Зокрема, при організації процесу опитувань та формуванні переліку питань необхідно:

- провести попереднє інформування студентів щодо можливості й термінів проведення опитування;
- забезпечити повну конфіденційність при проходженні респондентами опитування (відсутність поля для зазначення ПІБ та електронної адреси, проте прийнятним запитанням є зазначення курсу, на якому вчиться студент/ка для репрезентативності отриманих результатів у розрізі курсів кожного освітнього ступеня);
- чітко визначити мету (тематику) опитування, що зазначено у "шапці" анкети (якщо питання стосується конкретного нормативного документу, то бажано надати посилання на нього в електронному вигляді на початку опитування для зручності ознайомлення);
- залучати викладачів відповідних профільних кафедр до формулювання та складання переліку питань;
- чітко формулювати питання, уникати неоднозначних відповідей, що може вводити респондентів у сумніви при обранні варіанту відповіді;
- розподіляти респондентів, відповідно до освітнього ступеня (бакалаври/магістри окремого структурного підрозділу) та окремої освітньої програми (важливий аспект, оскільки найчастіше студенти-магістри мають досвід роботи та висловлюють більше вимог до якості набуття практичних навичок);
- уникати великої кількості запитань в опитуванні, оскільки респонденти готові витратити на проходження опитування не більше 7 хв., що є оптимальним часом для заповнення анкети (за необхідності витратити більше часу респонденти втрачають концентрацію та намагаються швидше завершити проходження опитування, не заглиблюючись до суті запитання);
- уникати великої кількості відкритих питань;
- обов'язково залишати варіант відповіді "інше", щоб респонденти могли висловити власну думку за умови відсутності, на їхній погляд, прийняттого варіанту відповіді;
- розуміти, навіщо та з якою метою студенти проходять опитування, доводити до відома отримані результати, робити їх загальнодоступними.

Основною метою проведення опитування здобувачів освіти з метою підвищення якості освіти в закладах ЗВО має стати реальне впровадження заходів покращення якості освіти у відповідному структурному підрозділі та врахування думки студентів для реалізації конкурентоспроможних освітніх програм.

#### **Список використаних джерел**

1. Якість освіти. (2019). Взято з: <https://mon.gov.ua/ua/tag/yakist-osviti>
2. "Пріоритетами Болонського процесу до 2030 року мають стати збалансована академічна мобільність та посилена роль вищої освіти у досягненні цілей сталого розвитку, – Єгор Стадний". (2020). Взято з <https://mon.gov.ua/ua/tag/yakist-osviti>
3. Цифрова трансформація освіти і науки. (2022). Взято з <https://mon.gov.ua/ua/tag/cifrova-transformaciya-osviti-ta-naukij>
4. Опитування студентів щодо якості дисципліни (освітнього компонента). Взято з: <https://naqa.gov.ua/2021/02/%d0%be%d0%bf%d0% b8% d1%82%d1%83%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d0%bd%d1%8f-%d1%81% d1%82%d1%83%d0%b4%d0%b5%d0%bd%d1%82%d1%96%d0%b2-%d1%89%d0%be%d0%b4%d0%be-%d1%8f%d0%ba%d0%be%d1%81%d1%82%d1%96-%d0%b4%d0%b8%d1%81/>
5. Положення про систему забезпечення якості освіти та освітнього процесу в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (2020). Взято з <http://www.univ.kiev.ua/pdfs/official/Quality-assurance-system-of-education-and-educational-process.pdf>

**Н. Кузнєцова**, канд. пед. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0002-5530-5544

E-mail: kuznetsova1108@gmail.com

Комунальний заклад вищої освіти "Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради", Одеса, Україна

## **ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

*Розглянуто основні завдання діяльності Центру забезпечення якості освіти як координуючого органу в системі внутрішнього забезпечення якості освіти; розкрито основні напрями його діяльності: організація функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти; методичний супровід функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти; моніторинг якості освітніх програм; підтримка академічної доброчесності.*

*Ключові слова: центр забезпечення якості освіти, система внутрішнього забезпечення якості освіти.*

Актуалізація проблеми якості освіти впродовж останніх років пов'язана з нормативним її закріпленням у Законі України "Про вищу освіту", висвітленням у багатьох документах Болонського процесу, ухваленням оновлених Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі вищої освіти.

Згідно із Законом України "Про вищу освіту" система внутрішнього забезпечення якості – це система забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (Про вищу освіту, 2014).

Система внутрішнього забезпечення якості освіти є сукупністю організаційних структур, процедур, процесів, ресурсів і розподілу відповідальності, що забезпечують постійне поліпшення якості освітніх програм, освітньої діяльності університету та здобуття відповідного ступеня вищої освіти та кваліфікації (Бугров, 2018, с.15).

Нова процедура акредитації освітніх програм, діяльність Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти,

починаючи з 2019 року, стали чинниками активної розбудови внутрішніх систем забезпечення якості у закладах вищої освіти України. Варто зазначити, що у багатьох ЗВО елементи такої системи формувалися раніше, але інституційне їх оформлення у більшості випадків пов'язане саме з необхідністю проходження акредитації освітніх програм.

Вивчення вітчизняного досвіду діяльності ЗВО свідчить, що у більшості закладів у цей період було сформовано центри або відділи забезпечення якості освіти. При визначенні напрямів їх діяльності та функцій враховано напрацювання міжнародних проєктів, зокрема, "QUAERE – Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на основі європейських стандартів та рекомендацій" у межах програми Erasmus+ "Розвиток потенціалу вищої освіти" (2015–2018). Під час провадження проєкту розроблено типову модель організаційної структури системи забезпечення якості у закладах вищої освіти. В умовах автономії ЗВО запроваджували організаційні структури як системи внутрішнього забезпечення якості освіти в цілому, так і орган із відповідними повноваженнями щодо координації функціонування цієї системи.

У КЗВО "Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради" Центр забезпечення якості освіти створено 2020 року як дорадчий орган, основною метою діяльності якого є впровадження, розбудова й ефективне функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Основними завданнями діяльності Центру є організаційний і методичний супровід функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти; моніторинг якості освітніх програм; підтримка академічної доброчесності; консультативна допомога у питаннях підготовки освітніх програм для здобувачів вищої освіти Академії перед акредитацією. Основними напрямками діяльності Центру забезпечення якості освіти є організаційний і методичний супровід функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти; моніторинг якості освітніх програм; підтримка академічної доброчесності.

Організація функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти передбачає:

- забезпечення реалізації положень законодавчих актів у сфері ліцензування, акредитації та виконання нормативних документів щодо ліцензування та акредитації;

- перспективне та поточне планування заходів щодо впровадження та розвитку внутрішньої системи забезпечення якості;
  - забезпечення кореляції завдань системи внутрішнього забезпечення якості Академії із процедурами зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні;
  - підготовку пропозицій, рекомендацій, проєктів нормативних документів для ректора і Вченої ради щодо вдосконалення нормативно-правової бази організації освітнього процесу та внутрішньої системи забезпечення якості освіти в Академії;
  - координацію роботи структурних підрозділів Академії щодо забезпечення якості;
  - організацію та аналіз результатів проведення рейтингового оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних і педагогічних працівників Академії; інформування всіх зацікавлених сторін про стан якості освіти й освітньої діяльності Академії через інформаційні ресурси;
  - підготовку та змістове наповнення вебсторінки Центру на сайті Академії (зокрема, на сайті представлені склад Центру ЗЯО, план роботи, нормативні документи Академії щодо внутрішньої системи забезпечення якості освіти);
  - новини діяльності Центру ЗЯО.
- Методичний супровід Центром ЗЯО функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти передбачає:
- надання консультативної і науково-методичної допомоги з питань якості учасникам (кафедрам, науково-педагогічним, педагогічним працівникам, співробітникам, здобувачам вищої освіти) освітнього процесу;
  - надання організаційної та методичної допомоги органам студентського самоврядування щодо проведення опитувань та анкетувань здобувачів вищої освіти з питань якості організації освітнього процесу;
  - внесення пропозицій щодо усунення негативних і поширення позитивних тенденцій у роботі структурних підрозділів, які виявлені під час моніторингу;
  - контроль за здійсненням необхідних заходів для усунення виявлених порушень і недоліків;

- організацію та проведення науково-методичних заходів (сеінарів, вебінарів, тренінгів, круглих столів, майстер-класів) з актуальних питань забезпечення якості підготовки фахівців з вищою освітою, впровадження освітніх інновацій.

Центр ЗЯО систематично інформує учасників освітнього процесу про можливість участі у заходах Академії, регіональних, усеукраїнських і міжнародних. Експертні групи під час проведення виїзних (дистанційних) акредитаційних експертиз освітніх програм за другим (магістерським) рівнем вищої освіти позначили цю діяльність академії як сильну сторону. На сторінці "Внутрішнє забезпечення якості вищої освіти" офіційного вебсайту Академії представлено глосарії сучасних термінів, систематизовано всі документи з питань акредитації освітніх програм.

Діяльність Центру ЗЯО з моніторингу якості освітніх програм передбачає:

- організацію та здійснення моніторингу якості вищої освіти за такими напрямками: якість освітньої діяльності Академії, умов навчання (кадрове, матеріально-технічне, інформаційне забезпечення), результатів навчання;

- організацію опитувань (анкетувань, оцінювань тощо) здобувачів вищої освіти Академії з питань якості викладання навчальних дисциплін, освітніх програм та якості освіти;

- організацію опитувань науково-педагогічних працівників з питань якості освітніх програм, якості освіти та освітньої діяльності Академії;

- аналіз звітів про самооцінювання освітніх програм, підготовку звітів і рекомендацій;

- організацію, проведення й аналіз результатів моніторингових досліджень з якості освітніх програм;

- організацію опитувань (анкетувань, оцінювань тощо) випускників Академії – представників ринку праці з питань якості освітніх програм та підготовленості випускників до професійної діяльності;

- створення інформаційного банку даних моніторингу якості освіти в Академії.

На сторінці Центру ЗЯО на офіційному сайті ЗВО представлено бланки анкет для опитування здобувачів вищої освіти,

стейхолдерів, випускників; аналітичні звіти за результатами опитування здобувачів вищої освіти; результати рейтингу науково-педагогічних та педагогічних працівників Академії.

Підтримка академічної доброчесності та свободи й застереження проти академічного плагіату є одним із важливих напрямів діяльності Центру ЗЯО. Це сприяння формуванню культури академічної доброчесності у суб'єктів освітнього процесу Академії; забезпечення дотримання та запобігання порушенню вимог академічної доброчесності. На сторінці Центру ЗЯО розміщено інформацію про проведення різноманітних вебінарів з питань академічної доброчесності, інформаційні бюлетені, рекомендовані джерела та корисні посилання з питань академічної доброчесності: <https://ooiuv.odessaedu.net/uk/site/akademichna-dobrochesnist.html>.

Центр ЗЯО сприяє популяризації принципів академічної доброчесності та академічної етики, спрямовує свою діяльність на формування різнорівневої системи її підтримки не тільки серед науково-педагогічних, педагогічних працівників Академії, здобувачів вищої освіти, але й слухачів курсів підвищення кваліфікації, педагогів різних типів закладів загальної середньої освіти, дошкільної освіти, позашкільної тощо.

Таким чином, Центр забезпечення якості закладу вищої освіти є дієвим координуючим органом системи внутрішнього забезпечення якості освіти.

#### **Список використаних джерел**

1. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.14 №1556-18 (2014).  
Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

2. Бугров В. А. (2018). *Акредитація освітніх програм (за матеріалами проєкту QUAERE)*: методичний посібник. Губерський Л. В. (Ред.). Київ : ВПЦ "Київський університет".

**О. Кузьмак**, д-р екон. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0003-0394-0981

E-mail: kuzmakolena3007@gmail.com;

**О. Кузьмак**, д-р екон. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0002-1950-8416

Луцький національний технічний університет, Луцьк, Україна

## **РОЛЬ ОПИТУВАНЬ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

*Узагальнено питання ролі опитувань у системі управління якістю вищої освіти. Оцінено роль опитувань у системі забезпечення якості вищої освіти в Україні із врахуванням іноземного досвіду. Досліджено досвід розробки та впровадження опитувань в управлінні системою внутрішнього забезпечення якістю вищої освіти у закладах вищої освіти України.*

*Ключові слова: якість освіти, опитування, забезпечення якості вищої освіти, акредитація освітніх програм, внутрішня система забезпечення якості вищої освіти, культура якості.*

Протягом останніх 20-х років основною місією Болонського процесу та головною метою структурних реформ є забезпечення й покращення якості та відповідність навчання й викладання. Оскільки високоякісне викладання має суттєве значення для сприяння високоякісній освіті, то просування в академічній кар'єрі має бути побудовано на підставі успішних досліджень та якості викладання. У Паризькому комюніке конференції Європейських міністрів, що відповідальні за вищу освіту зазначено: "Забезпечення якості є ключовим у розвитку взаємної довіри, а також підвищенні мобільності та справедливого визнання кваліфікацій і періодів навчання в усьому ЄПВО" (Паризьке комюніке, 2018). У комюніке Всесвітньої конференції ЮНЕСКО з вищої освіти "Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку" зазначено: "Забезпечення якості є актуальною функцією у сучасній вищій освіті, вона має залучати всі зацікавлені сторони. Якість вимагає створення як системи забезпечення якості, так і зразків оцінювання та сприяння культурі якості в межах вищих

навчальних закладів. Критерії якості мають відобразити загальні цілі вищої освіти, зокрема виховання у студентів критичного та незалежного мислення, здатності до навчання впродовж життя. Вони мають заохочувати інновації і різноманітність. Забезпечення якості вищої освіти вимагає визнання важливості залучення та збереження кваліфікованого, талановитого та відповідального науково-педагогічного штату" (Комюніке ЮНЕСКО, 2009). Єреванське комюніке конференції Європейських міністрів, що відповідальні за вищу освіту (2015), гласить: "Ми заохочуватимемо та підтримуватимемо вищі навчальні заклади та їх персонал у сприянні педагогічним інноваціям у студентоцентрованому навчальному середовищі та повною мірою використовувати потенційні переваги цифрових технологій для навчання й викладання. Є дуже суттєвим визнання та підтримка якості викладання й забезпечення можливостей для поліпшення викладацьких компетенцій. Крім того, ми будемо активно залучати студентів як повноправних членів академічної спільноти, як й інших стейкхолдерів, до розробки навчальних програм і забезпечення якості". США мають найстарішу традицію зовнішнього оцінювання якості діяльності університетів від початку ХХ ст. (Якість вищої освіти). Ще на початку 1990-х років менше половини європейських країн мали національні програми забезпечення якості вищої освіти. До 2003 року майже кожна європейська країна мала власну програму забезпечення якості вищої освіти. З 2006 року діють Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. У вищих навчальних закладах застосовують різноманітні моделі моніторингу, аудиту та управління якістю, проте усталеної системи вони не формують. Опитування є одним серед інструментів моніторингу якості. Але в Україні не має давніх традицій проведення опитувань в університетах. На сьогодні Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти у рекомендаціях із запровадження внутрішньої системи якості зазначає та рекомендує університетам проводити регулярні онлайн-опитування студентів перед кожною сесією (Рекомендації стосовно запровадження внутрішньої системи якості).

Метою опитувань є поширення позитивних практик та усунення негативних практик викладання, вивчення динаміки якості

навчальних курсів та якості викладання. Опитування випускників і працевдавців НАЗЯВО пропонує проводити раз на кілька років (Рекомендації стосовно запровадження внутрішньої системи якості).

На сьогодні в Україні не має єдиної узгодженої системи проведення опитувань. Кожен університет самостійно складає анкети для проведення опитувань, визначає кількість даних опитувань і методи їх проведення (паперова чи електронна). Проблема також існує в обробленні результатів опитувань. У значній кількості закладів вищої освіти до сьогодні результати проведених опитувань обробляють у ручному режимі, що потребує багато часу та не є точним, особливо, якщо йдеться про велику кількість респондентів. Експерти, які проводять акредитації, на власному рівні знань та уявлень оцінюють систему опитувань в університеті під час акредитаційної експертизи. Немає розробленого механізму врахування результатів проведених опитувань. Наприклад, університет у межах своєї автономії може реалізувати результати певних опитувань, але як це впливає на ЗВО в цілому? У даному питанні ЗВО діють на свій розсуд, тобто на сьогодні спостерігаємо хаотичний процес, який залежить від бажання ЗВО, професійності працівників, що відповідають за цей процес, і наявності закордонного досвіду у працівників. Кількість опитувань також різко коливається. Зокрема в Аналітичному звіті про розвиток системи внутрішнього забезпечення якості в українських закладах вищої освіти зазначено, що вітчизняні ЗВО надають перевагу регулярним опитуванням студентів щодо якості освітніх програм у цілому (75,4 %), опитуванням студентів щодо рівня їхньої задоволеності наповненням навчальних планів (73,2 %), порівнянню змісту освітніх програм із аналогічними програмами вітчизняних ЗВО (61,2 %) (Фінніков, Терещук, 2020). Із наведених даних видно, що далеко не усі ЗВО України використовують регулярні опитування студентів. Можна говорити про певне зростання уваги до опитувань працевдавців, хоча за наведеними даними у звіті лише 50,3 % ЗВО використовували таке опитування (Фінніков, Терещук, 2020). Можна стверджувати, що має місце відчутна розбіжність у практиці застосування тих чи інших опитувань та в оцінці їхньої ефективності.

Залучення студентів на найпростішому рівні передбачає їх опитування наприкінці курсів. Крім того, на національному рівні опитування задоволеності студентів не має значного впливу на університети в цілому. Натомість із досвіду Італії, усі опитування студентів проводять за стандартизованими анкетами, а результати направляють до Національного агентства Італії з оцінювання університетських і дослідницьких систем (ANVUR). Результати опитувань студентів впливають на діяльність не лише викладача, а й на усього університету, зокрема на рейтинги університету та професорів (який здійснює на національному рівні та сама агенція), обсяг фінансування університету тощо. Для проведення оціночної діяльності університету використовують конкретні показники, включаючи думку студентів за допомогою опитування, проведеного ANVUR, і за допомогою інших аналізів.

Зважаючи на два роки карантину та військовий стан в Україні, можна констатувати погіршення ситуації із проведенням опитувань у цілому в Україні. На сьогодні у вітчизняних університетах не сформоване розуміння необхідності опитувань як дієвого елемента в системі якості вищої освіти. Підвищення якості освіти є стратегічним пріоритетом, коли воно пов'язане зі зростаючими вимогами конкуренції у всіх сферах національного та глобального масштабу. У розбудові України після війни вища освіта має стратегічну роль, адже саме з вищої освіти виходять фахівці, яких наразі гостро потребує країна. Заклади вищої освіти також проходять рівень глобалізації, саме тому управління якістю має бути орієнтоване на споживача як на місцевому, так і на глобальному ринках.

#### **Список використаних джерел**

1. Паризьке комюніке. Париж. 25.05.18 Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/Новини/2018/06/06/12/pariscommuniqueneua2018.pdf>
2. Комюніке ЮНЕСКО. *Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку*, Всесвітня конференція з вищої освіти – 2009: від 08.07.09 // Офіційний сайт Верховної Ради України. Взято з [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/952\\_011](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/952_011)
3. Міністерська конференція Болонського процесу Взято з <https://pon.org.ua/novyny/4065-ministerska-konferenciya-bolonskogo-procesudlya.html>

4. Якість вищої освіти: сучасне розуміння та український контекст. Взято з [https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/03/yakist\\_vysh\\_osvity\\_T.Finikov\\_01.2019.pdf](https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/03/yakist_vysh_osvity_T.Finikov_01.2019.pdf)

5. Рекомендації стосовно запровадження внутрішньої системи якості. Взято з <https://naqa.gov.ua/>

6. Фінніков, Т.В., Терещук, В.І. (2020). *Розвиток систем внутрішнього забезпечення якості в українських закладах вищої освіти*. Аналітичний звіт. Київ: Ваіте.

7. ANVUR. Взято з <https://www.anvur.it/anvur/esperti-anvur/>

Видавничо-поліграфічний центр  
"Київський університет".  
Версія не для друку

**О. Ломейко**, канд. техн. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0001-7407-545X

E-mail: oleksandr.lomeiko@tsatu.edu.ua;

**Р. Скляр**, канд. техн. наук, доц.

ORCID ID 0000-0002-1547-5100

E-mail: radmila.skliar@tsatu.edu.ua

Таврійський державний агротехнологічний університет імені  
Дмитра Моторного, Мелітополь, Україна

## **ОПИТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ АНАЛІЗУ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ**

*Наведено прийнятий перелік процедур і заходів у Таврійському державному агротехнологічному університеті імені Дмитра Моторного щодо ефективного функціонування системи внутрішнього забезпечення якості. Особливу увагу приділено опитування здобувачів вищої освіти як ключових стейкхолдерів цієї системи.*

*Ключові слова: система внутрішнього забезпечення якості, опитування, заклад вищої освіти, здобувач вищої освіти, освітня програма, освітня діяльність, академічна доброчесність.*

Система внутрішнього забезпечення якості (далі – СВЗЯ) – загальна політика, стратегія та процедури забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (Про вищу освіту, 2014) у Таврійському державному агротехнологічному університеті імені Дмитра Моторного (далі – ТДАТУ), розподіл відповідальності за вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості (Кюрчев, Ломейко, 2019), що передбачає низку завдань, заходів і процедур, моніторинг та аналіз результатів діяльності на всіх рівнях організаційної структури університету, зокрема, щодо забезпечення якісного здобуття знань, навичок та інших компетентностей, відповідно до стандартів вищої освіти та актуальності на ринку праці.

Перегляд освітніх програм (ОП) відбувається за результатами їхнього моніторингу за участі проектної/робочої групи, здобувачів вищої освіти, роботодавців, академічної спільноти, відділу моніторингу якості освітньої діяльності щорічно наприкінці

навчального року та оформлюється протоколом засідання проєктної/робочої групи (Скляр, 2019).

Згідно зі стандартами та рекомендаціями забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG, 2015) здобувачі вищої освіти (далі – здобувачі) є ключовими стейкхолдерами системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

Одним із критеріїв, що уможлиблює вдосконалення системи якості освіти в ТДАТУ, установлення відповідності освітніх програм вимогам сьогодення, визначення думки випускників щодо якості підготовки фахівців за певною ОП із врахуванням ефективності професійної діяльності фахівця та його кар'єрного зростання на робочому місці, є оцінювання освітнього процесу здобувачами, випускниками шляхом опитування на офіційному веб-сайті у вкладці "Якість освіти".

Завданнями опитування є отримання інформації щодо ставлення здобувачів до освітнього процесу в університеті стосовно якості: освітніх програм, освітнього процесу, викладання навчальних дисциплін, стану академічної доброчесності в ТДАТУ та рівня задоволеності випускників отриманими освітніми послугами.

Об'єктами опитування є зміст освітніх програм, компетентності випускників та якість викладацької діяльності науково-педагогічних працівників ТДАТУ.

Відділ моніторингу якості освітньої діяльності ТДАТУ, відповідно до "Положення про опитування учасників освітнього процесу", організовує анонімне опитування здобувачів і випускників щодо якості (Скляр, 2019):

1) *викладання дисциплін* – відбувається на першому тижні підсумкового модульного контролю (ПМК) 2 за всіма дисциплінами (іспит і диференційований залік) у кожному семестрі;

2) *освітньої програми ОС "Бакалавр"* (крім 1 курсів) – відбувається на першому тижні ПМК-2 у весняному семестрі кожного навчального року;

3) *освітньої програми ОС "Магістр"* – відбувається на першому тижні ПМК-2 в осінньому семестрі 2 курсу;

4) *стану академічної доброчесності* – відбувається у вересні кожного навчального року (крім 1 курсів), а для випускних курсів – на першому тижні ПМК-2 останнього семестру;

5) *освітнього процесу ОС "Бакалавр"* – відбувається на першому тижні ПМК-2 у весняному семестрі кожного навчального року (крім 1 курсів). ОС "Магістр" – на першому тижні ПМК-2 в осінньому семестрі 2 курсу.

Моніторинг оцінювання якості викладання навчальних дисциплін в університеті дозволяє забезпечити інформаційні умови для формування цілісного уявлення про якість освітньої діяльності при вивченні навчальних дисциплін і здійснюється на принципах прозорості, об'єктивності, академічної доброчесності, добровільності.

Анкета оцінювання здобувачами якості викладання дисциплін науково-педагогічними працівниками (НПП) має три блоки питань "закритого" типу, які оцінюють методичний, теоретичний рівні занять, ставлення до здобувачів вищої освіти та "відкритого" типу: загальне враження (задоволення) від вивчення навчальної дисципліни та рекомендації щодо покращення якості викладання.

Підведення підсумків за результатами опитування щодо якості викладання дисциплін відбувається після завершення екзаменаційної (зимової, літньої) сесії. Далі результати опитування доводять до викладачів через завідувачів кафедр, складають відомість і протокол, до якого вносять зауваження, пропозиції з якості проведення заняття. За результатами оцінювання здійснюють ранжування викладачів за отриманим загальним середнім балом за всіма дисциплінами в навчальному році з метою визначення та поширення кращих практик організації освітньої діяльності професорсько-викладацького складу ТДАТУ та врахування пропозицій осіб, які навчаються в університеті, щодо підвищення якості організації освітньої діяльності.

Результати оцінювання якості викладання навчальних дисциплін НПП аналізують керівник факультету (інституту) та завідувач відповідної кафедри. За результатом аналізу можуть бути прийняті рішення про повторну перевірку методичного забезпечення дисципліни на кафедрі/освітньому порталі; перевірку якості організації проведення занять; рекомендації щодо необхідності навчання викладача за програмами підвищення кваліфікації, зокрема у Вищій школі педагогічної майстерності ТДАТУ тощо.

Узагальнені матеріали опитування передають для ознайомлення керівництву ТДАТУ, факультету (інституту) для

подальшого обговорення на засіданнях кафедр, вченій раді факультету, Науково-методичній раді та вченій раді університету (Скляр, 2019; ESG, 2015).

Моніторинг оцінювання здобувачами вищої освіти якості освітньої програми здійснюють для визначення досяжності, реалістичності та адекватності призначення кредитів, результатів навчання та розрахованого навчального навантаження. Критерії оцінювання якості освітньої програми є такими (ESG, 2015):

- задоволеність навчанням за обраною освітньою програмою;
- зрозумілість мети, цілей та очікуваних результатів вивчення дисциплін;
- відповідність отриманих результатів вивчення дисциплін заявленим у них цілям;
- актуальність освітньої програми у світлі найновіших досліджень у відповідній галузі;
- співвідношення теоретичної і практичної частин;
- прозорість і чесність оцінювання знань;
- використання викладачами сучасних педагогічних методів (майстер-класів, навчальних дискусій, "мозкового штурму", тренінгів, ділових ігор тощо);
- спрямованість дисциплін на майбутню професію;
- обґрунтованість навантаження на здобувача вищої освіти (кількість дисциплін на семестр, кількість годин аудиторної і самостійної роботи на тиждень);
- організація наукових і практичних заходів професійної діяльності (конференції, тренінги, дискусії тощо);
- залучення здобувачів до організації, проведення та участі у наукових і практичних заходах;
- доступність графіків освітнього процесу та розкладів;
- доступність навчальної і наукової літератури у бібліотеці університету, репозитарії;
- якість методичних матеріалів дисциплін на освітньому порталі ТДАТУ;
- доброзичливе ставлення співробітників деканату, кафедри та бібліотеки,

а також інші пропозиції щодо покращення якості освіти та освітнього процесу в ТДАТУ.

Моніторинг оцінювання здобувачами вищої освіти стану академічної доброчесності за ОП ставить за мету вивчення думок здобувачів певного рівня вищої освіти щодо стану академічної доброчесності при навчанні за ОП (В. Бахрушин, Є. Ніколаєв, 2019). Респондентам пропонують відповісти на одинадцять запитань, що оцінюють якість освіти, рівень корупції в університеті, недоброчесність у процесі навчання та вивчення дисциплін, навчальне навантаження, колективи кафедр і ПБ викладачів, що є взірцем доброчесності.

Результати опитувань обговорюють зі здобувачами щодо надання пропозицій з підвищення якості освітньої діяльності на розгляд робочих груп освітніх програм і, за їх актуальності, ураховують при їх наступній модернізації або оновленні.

Фахове опрацювання, аналіз отриманих результатів і формування аналітичних звітів про стан якості організації освітньої діяльності окремо з кожної освітньої програми здійснюють працівники відділу моніторингу із залученням групи забезпечення спеціальності. Матеріали розміщують на офіційному веб-сайті університету.

Результати моніторингу обговорюють на засіданні проектної/робочої групи за відповідною ОП тощо, Вченої ради університету. Пропозиції з удосконалення та підвищення якості освітньої діяльності та якості освіти в університеті імплементують у відповідні рішення Вченої ради університету.

#### **Список використаних джерел**

1. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.14 № 1556-VII (2014). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Кюрчев, В. М., Ломейко, О. П. (2019). Впровадження внутрішньої системи моніторингу якості освіти в ТДАТУ. *Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти*. Мелітополь, 22. 4–8.
3. Складар, Р.В. (2019). Моніторинг якості освітньої діяльності та якості освіти в закладах вищої освіти. *Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти*. Мелітополь, 22, 40–45.
4. ESG. (2015). Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. Brussels, Belgium. Retrieved from <http://www.enqa.eu/index.php/home/esg>
5. Бахрушин, В., Ніколаєв, Є. (2019). *Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності / уряд. : проєкт сприяння академічній доброчесності в Україні.*

**Т. Лукіна**, д-р наук з державного управління, проф.  
ORCID ID 0000-0002-3802-6666  
E-mail: tata\_lukina@ukr.net  
Інститут педагогіки НАПН України, Київ, Україна

## **РОЛЬ МЕХАНІЗМУ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ У ФОРМУВАННІ ОЧІКУВАНЬ ПОЗИТИВНИХ ЗМІН КЕРІВНИКОМ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРОЦЕДУР ОЦІНЮВАННЯ: РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ**

*Акцентовано увагу на необхідності врахування дієвості механізму мотивації персоналу освітнього закладу для планування діяльності та оцінювання запланованих цілей розвитку. Подано результати емпіричного дослідження з виявленню відмінностей у баченні керівниками закладів освіти очікуваної вагомості позитивних змін у функціонуванні освітньої установи внаслідок запровадження процедур систематичного оцінювання різних складових освітніх та управлінських процесів.*

*Ключові слова: мотивація, очікування, оцінювання, внутрішня система забезпечення якості освіти, керівник закладу, опитування, зміни, вплив.*

Мотивація як процес спонукання людини до певних дій, стимулювання готовності здійснювати професійне та особистісне зростання, підвищувати кваліфікацію має велике значення не тільки для особистості, а й для закладу, організації у цілому. Мотивація персоналу освітнього закладу виступає своєрідним інструментом управління якістю освіти (Лукіна, 2021a) та освітньої діяльності (Лукіна, 2021b) закладу. Проблеми розвитку професійної мотивації педагогів, удосконалення механізму мотивації персоналу закладу освіти виступають предметом уваги науковців. Зокрема:

- оцінено зв'язок професійного досвіду педагога з його мотивацією до подальшого професійного розвитку/навчання (Наук, Gröschner, Rzejak *et al.*, 2022);
- вивчено відмінності між самооцінкою власного рівня мотивації педагога та оцінкою його мотивації менеджером (Schipor, 2021),

за результатами якого розроблено модель управлінської стратегії з розвитку мотивації викладачів;

- проаналізовано взаємозв'язок між різними аспектами мотивації (самоефективністю викладача та його зацікавленістю) та якістю викладання (Lazarides & Schiefele, 2021);

- досліджено вплив мотивації вчителя на результати навчання (Bardach & Klassen, 2021);

- визначено чинники впливу на мотивацію викладачів та їх дослідницьку ефективність (Boran, 2018), виміряно готовність педагогічних кадрів до запровадження компетентнісного підходу до оцінювання результатів навчальної діяльності здобувачів освіти (Ляшенко, 2014) та інші аспекти.

Дослідження мало на меті виявити відмінності у баченні керівниками закладів освіти очікуваної вагомості позитивного впливу на результати функціонування освітньої установи процедур систематичного оцінювання різних складових освітніх та управлінських процесів. Для цього учасників опитування було поділено на дві групи, відповідно до місця та ролі у структурі внутрішньої системи забезпечення якості освіти, які вони надавали механізму мотивації персоналу закладу освіти: 1 група (56 керівників) – важливий, але недостатньо сформований, найслабкіший елемент цієї системи, 2 група (48 керівників) – не пріоритетний за увагою керівника установи елемент системи забезпечення якості освіти.

Усім учасникам дослідження пропонували оцінити за 10-бальною шкалою (де 10 відповідає найбільшому впливу, найсуттєвішим змінам) очікувану ними вагомість можливих позитивних змін у функціонуванні освітньої установи внаслідок запровадження процедур систематичного внутрішнього оцінювання (самооцінювання) різних складових освітніх та управлінських процесів. Результати опитування опрацьовано за допомогою програми SPSS Statistics і програмного пакету "Аналіз даних" MS Excel. Для виявлення відмінностей між двома групами респондентів використано U-критерій Манна-Уїтні (Milenovic, 2011) та показник Коена – Cohen's d (Cohen, 1988).

Для підтвердження наявності статистично значущих відмінностей між очікуваннями керівниками позитивних змін у діяльності

закладу освіти від запровадження процедур оцінювання різних процесів залежно від їх (керівників) бачення ролі механізму мотивації викладачів у забезпеченні якості має виконуватися умова  $U_{\text{емп}} \leq U_{\text{крит}}$ , причому  $U_{\text{крит}(\alpha=0,05)} = 1091$  та  $U_{\text{крит}(\alpha=0,01)} = 986$  (Таблиці функцій, 2009). Асимптотичне значення  $p < 0,05$ .

Показник Коена дає можливість оцінити силу впливу ефекту (у нашому випадку, ставлення керівника закладу освіти до механізму мотивації персоналу) на визначення вагомості позитивних змін у функціонуванні освітньої установи внаслідок запровадження процедур систематичного внутрішнього оцінювання освітніх та управлінських процесів. Якщо значення Cohen's  $d = 0,2$ , то ефект впливу слабкий, якщо Cohen's  $d = 0,5$  – середній і, нарешті, сильний ефект, що визначає безумовний вплив на відповідь, настає за умови Cohen's  $d = 0,8$ . Узагальнені результати обчислень даних опитування керівників закладів освіти подано у табл. 1, де  $M_1$  та  $M_2$  – середні арифметичні значення очікувань, а  $\delta_1$  та  $\delta_2$  – стандартні відхилення середніх арифметичних очікувань керівників першої і другої груп, відповідно.

Із таблиці видно, що статистично значущі відмінності в очікуваннях керівниками закладів освіти змін, залежно від розуміння ними ролі та значення механізму мотивації персоналу, перебувають на рівні  $\alpha=0,01$  і підтверджуються для наступних характеристик процесів: (к) безпечність і комфортність умов в освітньому середовищі закладу, (d) раціональність методів управління закладом, (а) ясність, прозорість і чіткість визначення проблеми, яку необхідно розв'язати, (с) адекватність ситуації і проблемі формулювання мети розвитку закладу, (m) власний рівень володіння навичками та діями з управління персоналом закладу, (s) ступінь дієвості й корисності внутрішньої інформації щодо функціонування закладу, освітніх та управлінських процесів, (w) кооперація із бізнес-структурами, (е) рівень свідомості персоналу щодо виконання поставлених завдань, (j) рівень справедливості системи оцінювання здобувачів освіти у закладі, (r) дієвість заходів з виявлення, реагування та запобігання різних видів насильства.

На рівні  $\alpha=0,05$  умова  $U_{\text{емп}} \leq U_{\text{крит}}$  виконується для таких складових процесів, як (L) якість і раціональність власного стилю управління закладом, (u) відповідність закладу сподіванням

споживачів і суспільства та (h) ступінь вмотивованості викладачів щодо підвищення кваліфікації та їх особистісного розвитку.

Таблиця 1

Порівняння очікувань керівників закладів освіти від запровадження процедур самооцінювання освітніх та управлінських процесів, залежно від їхньої оцінки ролі механізму мотивації персоналу

Характеристика оцінюваного процесу	$M_1$	$M_2$	$Ranks_1$	$Ranks_2$	$\delta_1$	$\delta_2$	$U_{\text{емп}}$	$p$	Cohen's d
a	6,036	7,208	4	7	1,935	1,762	888,0	,003	0.633335
b	7,089	7,500	18	16	2,226	1,857	1235,0	,470	0.200505
c	6,696	7,833	14,5	19,5	2,097	1,894	905,5	,004	0.569046
d	6,429	7,792	11,5	18	2,156	1,383	843,0	,001	0.752532
e	6,429	7,354	11,5	11,5	1,896	1,509	982,5	,016	0.539843
f	7,125	7,292	19	10	2,208	1,774	1333,0	,942	0.083384
g	8,339	8,146	23	22	1,311	1,444	1246,0	,507	0.139946
h	6,357	7,208	8	7	2,408	2,315	1058,0	,059	0.360294
i	6,696	7,208	14,5	7	2,296	2,535	1123,5	,145	0.211705
j	5,500	6,646	3	3	2,389	2,159	976,5	,016	0.503315
k	6,714	8,333	16	23	2,470	1,478	819,5	,000	0.795437
L	6,911	7,833	17	19,5	2,259	1,655	1051,5	,053	0.465618
m	6,071	7,417	5	14,5	2,600	2,152	939,0	,008	0.563997
n	7,839	7,979	22	21	1,627	1,480	1301,5	,776	0.090018
o	6,411	7,042	9,5	4	2,742	2,153	1219,0	,410	0.255968
p	7,786	7,354	21	11,5	1,875	2,149	1194,5	,321	0.214216
q	6,625	7,167	13	5	2,483	2,282	1169,0	,247	0.22729
r	6,268	7,417	7	14,5	2,720	2,491	992,5	,020	0.440565
s	6,089	7,375	6	13	2,474	1,875	994,5	,008	0.585869
t	7,518	7,542	20	17	1,935	1,913	1342,0	,989	0.012474
u	6,411	7,271	9,5	9	2,342	1,921	1077,5	,079	0.401519
v	5,464	6,292	2	2	2,723	2,939	1122,5	,145	0.292264
w	4,946	6,271	1	1	2,700	2,664	963,5	,012	0.494023

Дослідження підтвердило припущення про те, що розуміння керівниками закладів освіти важливості ролі та місця у структурі внутрішньої системи забезпечення якості освіти механізму мотивації працівників як невід'ємної умови досягнення успіху в реалізації поставлених цілей розвитку закладу освіти суттєво впливає на формування пріоритетів та оцінку освітніми менеджерами вагомості очікуваних змін. Ті керівники освітніх установ, що усвідомлюють недостатній рівень сформованості мотиваційного механізму як надзвичайно важливого елементу внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі (група 1), цілком логічно очікують значно меншого ефекту від запровадження процедур систематичного оцінювання різноманітних освітніх та управлінських процесів. Недооцінювання керівниками групи 2 необхідності посилення дієвості механізму мотивації персоналу задля успішного розвитку закладу освіти призводить до формування завищених сподівань щодо можливого позитивного впливу оцінних процедур на результативність функціонування закладу освіти та управління ним.

#### **Список використаних джерел**

1. Лукіна, Т. О. (2021). Якість освіти. Кремень В. Г. (Ред.). *Енциклопедія освіти*. Київ: Юріном Інтер, 1120–1121. Взято з <https://lib.iitta.gov.ua/729171/1/Якість%20освіти.pdf>
2. Лукіна, Т. О. (2021). Якість освітньої діяльності. Кремень В. Г. (ред.) *Енциклопедія освіти*. Київ: Юріном Інтер, 1121–1122. Взято з <https://lib.iitta.gov.ua/729173/1/Якість%20освітньої%20діяльності.pdf>
3. Nauk, D., Gröschner, A., Rzejak, D. und and. Wie hängt die Berufserfahrung mit der Bereitschaft zur Teilnahme an Fortbildungen zusammen? Eine empirische Analyse zur generellen Fortbildungsmotivation von Lehrpersonen. *Z Erziehungswiss* (2022). Genommen von <https://doi.org/10.1007/s11618-022-01080-5>
4. Schipor, M.-D. (2021). Professional Motivation - a Teacher-Manager Side by Side Perspective. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13(1Sup1), 336-348. Retrieved from <https://doi.org/10.18662/rrem/13.1Sup1/399>
5. Lazarides, R., Schiefele, U. (2021). The relative strength of relations between different facets of teacher motivation and core dimensions of teaching quality in mathematics – A multilevel analysis. *Learning and*

Instruction. 76, 101–489. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2021.101489>

6. Bardach, L., Klassen Robert, M. (2021). Teacher motivation and student outcomes: Searching for the signal. *Educational Psychologist*. 56, 4, 283–297. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/00461520.2021.1991799>

7. Boran, G. S. (2018). Effect of Research Engagement on EFL Teachers' Motivation for and Efficacy in Teacher-Research. *EĞİTİM VE BİLİM*, 43, 195, 193–221. DOI 10.15390/EB.2018.7499

8. Ляшенко, О. І. (2014). *Тестові технології оцінювання ключових і предметних компетентностей учнів основної і старшої школи*: [монографія]. Жук, Ю. О. (Ред.). Київ: Педагогічна думка. Взято з <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/MONOHRAFIYA.pdf>

9. Milenovic, Z. M. (2011). Application of Mann-Whitney u test in research of professional training of primary school teachers. *Metodički obzori*, 6(1), 73–79. Retrieved from <https://hreak.srce.hr/file/106020>

10. Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

11. Таблиці функцій та критичних точок розподілів. Розділи: Теорія ймовірностей. Математична статистика. Математичні методи в психології. (2009). Харків: УЦЗУ.

**А. Мельниченко**, канд. філос. наук, проф.

ORCID ID 0000-0002-3474-8477

E-mail: melnichenkot@ukr.net;

**Т. Желяскова**, канд. техн. наук, доц.

ORCID ID 0000-0003-3073-7073

E-mail: t.zheliaskova@kpi.ua

Національний технічний університет України

"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського",

Київ, Україна

## **ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ПРИ ВИЗНАННІ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ, ЩО ЗДОБУТІ ШЛЯХОМ НЕФОРМАЛЬНОЇ АБО ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

*Представлено основні підходи до реалізації політики визнання результатів навчання, що отримані під час неформальної/інформальної освіти в КПІ ім. Ігоря Сікорського. Охарактеризовано особливості процедури перезарахування результатів навчання. Констатовано, що, крім формальної, важливими для реалізації права здобувачів на навчання впродовж життя можуть бути неформальна та інформальна освіта. Обґрунтовано роль неформальної освіти у підготовці висококваліфікованих фахівців.*

*Ключові слова: неформальна освіта, інформальна освіта, визнання результатів навчання.*

Однією із точок відліку сучасних реформ у вищій освіті стало ухвалення 2014 року Закону України "Про вищу освіту", який можна навіть нині вважати доволі прогресивним у контексті можливостей розбудови якісної системи вищої освіти. Справді, після тривалого періоду зарегульованості ЗВО змогли "спробувати смак" університетської автономії і водночас усвідомити власну відповідальність за якість освіти перед здобувачами та суспільством. У свою чергу Закон України "Про освіту" посилив фахові дискусії про імплементацію, реалізацію, впровадження тих чи інших норм, що регулюють права учасників освітнього процесу. Зокрема, однією із ключових правових засад для дослідження є положення ч.1 ст. 8 Закону України "Про освіту", згідно з яким

"особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів" (Про освіту, 2017).

Нині чинна нормативна база передбачає, що "результати навчання та компетентності, які необхідні для здобуття освітньої або професійної кваліфікації, можуть бути сформовані як у системі формальної освіти, так і шляхом неформальної або інформальної освіти" (Положення, 2020). Практика проведення акредитаційних експертиз НАЗЯВО засвідчила, що серед вітчизняних закладів вищої освіти виокремлюються ті, які активно імплементують різні механізми визнання неформальної/інформальної освіти й ті, які продовжують дотримувати традиційної політики "диктату" формальної освіти у підготовці фахівців всіх рівнів.

Концептуальною основою для реалізації потенціалу інформальної/неформальної освіти в системі підготовки фахівців із вищою освітою є принцип безперервності освіти, частіше відомий як гасло "від освіти на все життя, до освіти протягом усього життя".

У КПІ ім. Ігоря Сікорського питання визнання результатів неформальної/інформальної освіти здобувачів актуалізувалося 2019 року. Саме в цей час відчутно змінився вектор зовнішньої системи забезпечення якості освіти. Ідеться про початок діяльності та повноцінного функціонування Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Саме тоді в університеті було представлено на акредитацію перші 10 освітніх програм за новими критеріями.

Безперечно, пандемія коронавірусу та російська агресія проти України актуалізували необхідність запровадження "нестандартних" підходів щодо реалізації права здобувачів на вищу освіту. В університеті активно почалося поширення практики зарахування результатів навчання, що здобуті шляхом неформальної або інформальної освіти. Спочатку процес мав дещо спорадичний характер, пізніше – набув ознак системності. Наприклад, з метою сприяння процесу визнання результатів навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського з 2020 року діє Положення про визнання результатів навчання, що набуті у неформальній/інформальній освіті.

У цьому контексті постає питання забезпечення якісної освіти в умовах можливості визнання результатів навчання, що здобуті шляхом неформальної або інформальної освіти. Важливим аспектом у забезпеченні якості освіти є проблема належної валідації результатів навчання, тобто визначення рівня оволодіння здобувачами запланованими результатами навчання. Існує низка традиційних та інноваційних засобів валідації результатів неформальної/інформальної освіти. За результатами процедури валідації може бути перезараховано як навчальну дисципліну повністю, так і її складові (освітні компоненти, змістовні модулі, окремі теми).

У КПІ ім. Ігоря Сікорського процедура валідації результатів навчання, що отримані у неформальній/інформальній освіті, розпочинається із розгляду заяви студента на ім'я декана факультету/директора інституту, до якої студент додає документи (сертифікати, свідоцтва, посилання тощо), що визначають тематику, обсяги та перелік результатів навчання, яких набуто під час неформального навчання, або у разі звернення щодо визнання результатів, що отримані під час інформальної освіти. У заяві має бути зазначено прохання про призначення позачергового контрольного заходу. Створюється предметна комісія, яка за результатами розгляду документів може ухвалити одне з рішень: від повного визнання (зарахування результатів, яких набуто під час неформальної освіти як оцінку семестрового контролю з відповідної навчальної дисципліни/освітнього компонента) до невизнання результатів. Водночас, може бути здійснене часткове визнання (зарахування окремого змістовного модуля).

Проте в умовах правового режиму воєнного стану з метою застосування гнучких підходів до освітньої взаємодії учасників освітнього процесу в університеті спрощено процедуру валідації результатів навчання, що отримані у неформальній/інформальній освіті. Спрощення процедури валідації:

- дозволено визнавати результати навчання впродовж семестру, а не тільки перед початком семестру, в якому передбачено вивчення дисципліни, що формує такі результати;
- знято обмеження щодо обсягу перезарахованих кредитів ЄКТС у межах навчального року;
- за наявності у студента документів (сертифікати, свідоцтва тощо), які підтверджують отримання ним результатів навчання,

що відповідають нормативному освітньому компоненту індивідуального навчального плану, він може звернутися до викладача для здійснення процедури валідації результатів та отримання оцінки семестрового контролю.

Оголошення про можливість здійснення освітньої взаємодії в асинхронному режимі під час воєнного стану сприяло подальшій імplementації у повсякденну практику університету механізмів визнання результатів навчання, що отримані у неформальній/інформальній освіті (Про заходи, 2022).

Важливим поштовхом для розвитку системи визнання результатів, що отримані в неформальній/інформальній освіті в умовах правового режиму воєнного стану, стало відкриття повного доступу для українських студентів і науково-педагогічних працівників до міжнародних платформ дистанційного навчання Coursera, edX, Udemy. Зокрема, було передбачено, що за успішного опанування студентом відповідного онлайн-курсу він може звернутися до завідувача кафедри з приводу зарахування отриманих результатів навчання та оцінки семестрового контролю. Якщо такий курс був рекомендований викладачем у відповідному силабусі навчальної дисципліни, то додаткову валідацію результатів неформального навчання не проводять, а семестровий і поточний контроль з відповідної дисципліни викладач оцінює, відповідно до рейтингової системи оцінювання результатів навчання та політики навчальної дисципліни. У цьому контексті виникають ризики виявів академічного шахраювання (напр., окремі студенти, використовуючи навички роботи з графічними редакторами, можуть підробити сертифікати про проходження курсів). Для запобігання таких виявів викладачам рекомендовано уникати практики формального підходу до зарахування результатів, що базується суто на наданні того чи іншого підтверджуючого документу. Іншими словами, здобувач вищої освіти має не тільки подати сертифікат (свідоцтво тощо), але й продемонструвати "прогрес" в опануванні курсу на обраній платформі та результати поточного оцінювання. Проте, навіть у такому випадку залишаються ризики недостатньої сформованості компетентності за суто формального підходу до зарахування результатів навчання, що отримані у неформальній/інформальній освіті. Тут важливою є

наявність вмотивованості викладача щодо застосування процедур належної валідації подібних результатів, не порушуючи водночас прав студентів. На жаль, у деяких випадках під час режиму воєнного стану розгубленість, важка морально-психологічна атмосфера можуть стати підґрунтям до неналежного здійснення своїх обов'язків НПП при зарахуванні результатів, які отримано у неформальній/інформальній освіті.

Отже, поширюючи практику визнання результатів, які отримано в неформальній/інформальній освіті, і визнаючи її як перспективний напрям формування компетентностей, поряд із традиційними формами, університетам варто створювати власні запобіжники від виявів формалізму та фальсифікацій, які призводять до зниження якості підготовки фахівців.

#### **Список використаних джерел**

1. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII (2017). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Положення про визнання в КПІ ім. Ігоря Сікорського результатів навчання, набутих у неформальній / інформальній освіті. Затверджено Вченою радою КПІ ім. Ігоря Сікорського (протокол № 5 від 30.06.20). Взято з <https://osvita.kpi.ua/node/179>
3. Про заходи щодо організації та проведення освітнього процесу під час правового режиму воєнного стану. № НУ/55/2022. Взято з [https://document.kpi.ua/2022\\_НУ-55](https://document.kpi.ua/2022_НУ-55)

**О. Нараган**, старш. офіцер  
ORCID ID 0000-0002-6116-1129  
E-mail: osnaragan@gmail.com

Національна академія Державної прикордонної служби України  
імені Богдана Хмельницького, Хмельницький, Україна

## **ОПИТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ**

*Розглянуто опитування учасників освітнього процесу як інструмент удосконалення проведення освітньої діяльності, рівня організації освітнього процесу, а також виявлення й усунення недоліків під час надання освітніх послуг.*

*Ключові слова: система забезпечення якості освіти, заклад вищої освіти, внутрішнє забезпечення якості, опитування.*

Система забезпечення якості освіти у закладі вищої освіти є надзвичайно важливою, оскільки спрямована на вдосконалення планування освітньої діяльності, зокрема, щодо:

- затвердження, моніторингу й періодичного перегляду освітніх програм;
- підвищення якості контингенту здобувачів вищої освіти;
- посилення кадрового потенціалу науково-педагогічного та педагогічного складу;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу та підтримки здобувачів вищої освіти;
- розвитку інформаційних систем з метою підвищення ефективності управління освітнім процесом;
- забезпечення публічності інформації про діяльність закладу освіти;
- створення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях науково-педагогічного, педагогічного складу та здобувачів вищої освіти тощо.

Вимоги до провадження освітньої діяльності визначає низка нормативно-правових документів, зокрема "Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти",

Закон України "Про освіту", Закон України "Про вищу освіту", Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.15 №1187 "Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності"; наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.19 №977 "Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти".

Поняття якості вищої освіти Закон України "Про вищу освіту" визначає як відповідність умов проведення освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам зацікавлених сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості (Про вищу освіту, 2014).

Система забезпечення якості освіти має три складові: внутрішнє забезпечення якості, зовнішнє забезпечення якості та агентства забезпечення якості (Стандарти і рекомендації, 2015). Такі складові системи забезпечення якості освіти визначено "Стандартами і рекомендаціями щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти" та імплементовано до національного законодавства, зокрема Закон України "Про вищу освіту" визначає, що систему забезпечення якості вищої освіти в Україні складають системи: забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості); зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти та якості вищої освіти; забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти (Про вищу освіту, 2014).

Відповідно до Закону України "Про вищу освіту" система забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) передбачає здійснення наступних заходів:

- визначення принципів і процедур забезпечення якості вищої освіти;
- здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладу вищої освіти та

регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному вебсайті закладу вищої освіти, інформаційних стендах і в будь-який інший спосіб;

- забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, зокрема, самостійної роботи студентів за кожною освітньою програмою;
- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;
- забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;
- забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, зокрема, створення та забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату, а також інших процедур і заходів (Стандарти і рекомендації, 2015).

Ці три складові утворюють єдиний механізм, що спрямований на вдосконалення побудови навчального процесу, забезпечення та підвищення якості діяльності закладу освіти.

Заклади освіти самостійно та незалежно розбудовують і вдосконалюють навчальне середовище для забезпечення й підвищення якості освітньої діяльності шляхом визначення процедур і формату, в якому реалізують процедури та заходи зі здійснення внутрішнього забезпечення якості вищої освіти. ЗВО, відповідно до свого статуту, самостійно визначають механізми реалізації процедур, що спрямовані на організацію, планування та ведення освітнього процесу.

Ключовим у моніторингу дієвості процедур, які запроваджено у закладі вищої освіти із забезпечення якісного провадження освітньої діяльності, підтримання та вдосконалення рівня організації освітнього процесу, а також виявлення й усунення недоліків у наданні освітніх послуг, є механізм взаємозв'язку з усіма учасниками освітнього процесу. Одним з інструментів, який надає можливість реалізувати такий взаємозв'язок, є опитування.

Опитування дозволяє почути думки всіх учасників освітнього процесу щодо якості освітньої діяльності в закладі вищої освіти,

використати отриману інформацію для вдосконалення освітнього процесу, виявити проблемні аспекти у наданні освітніх послуг, а також знайти шляхів їх вирішення.

Для проведення опитувань ЗВО можуть застосовувати електронні ресурси, наприклад, цифрові інструменти Google. Онлайн опитування дозволяють задіяти до участі в анкетуванні велику кількість учасників, опрацювати результати анкетувань і водночас мінімізувати витрати часу як для організаторів, так і для учасників опитування.

Опитування дозволяє посилити роль учасників освітнього процесу в отриманні зворотного зв'язку в освітньому процесі, підвищенні ефективності освітнього процесу, розробці заходів із удосконалення діяльності викладача та підвищення ефективності науково-педагогічної роботи, забезпеченні викладачів необхідною інформацією, що дозволяє цілеспрямовано вдосконалювати окремі аспекти науково-педагогічної діяльності, покращенні її якості, забезпеченні керівництва закладу вищої освіти інформацією про різні аспекти науково-педагогічної діяльності викладачів, розробці заходів, що спрямовані на підвищення якості навчальної роботи в закладі освіти.

Однак при організації та проведенні опитувань заклад вищої освіти може зіткнутися із низкою проблем, наприклад: "не критичне" оцінювання стану справ у закладі, оскільки це може нашкодити статусу закладу; низька участь у опитуванні за некоректно наведених питань; формальне проходження опитування, оскільки існує ризик переслідування чи репресій учасника опитування тощо. Для недопущення таких ризиків слід організувати опитування із дотриманням принципів добровільності, анонімності, достатності, системності, регулярності, визначеності, інформативності. Інформація, що отримана у процесі опитування, має бути об'єктивною та відображати реальний стан інформації; точною, оскільки необхідно мінімізувати похибку під час опрацювання результатів опитувань; повною, достатньою, оперативною та доступною.

За результатами якісно проведеного опитування заклад вищої освіти може побачити загальний стан справ, наявність проблем і шляхи їх усунення, а також варіанти вдосконалення організації

навчального процесу, забезпечення та підвищення якості діяльності закладу освіти та враховувати такі результати при прийнятті рішень, які дали б змогу підвищити рівень провадження освітньої діяльності та покращити якість надання освітніх послуг у сфері вищої освіти.

#### **Список використаних джерел**

1. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.14 № 1556-VII (2014). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) (2015). Київ : ТОВ "ЦС". Взято з [https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines\\_for\\_qa\\_in\\_the\\_ehea\\_2015.pdf](https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf)
3. Про освіту. Закон України від 05.09.17 № 2145-VIII (2017). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

**А. Опольська**, канд. пед. наук, старш. викладач

ORCID ID: 0000-0002-5273-0748

E-mail: alevtinaopolska@gmail.com;

Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Переяслав, Україна

## **ХАРАКТЕРИСТИКА НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ, ЩО РЕГЛАМЕНТУЮТЬ ЗМІСТ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

*Розглянуто нормативно-правові документи, які визначають основні вимоги до освітніх програм педагогічних спеціальностей. Визначено основні фактори, які враховують при формуванні змісту освітніх програм педагогічних спеціальностей в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі.*

*Ключові слова: освітня програма, зміст освітньої програми, педагогічні спеціальності, стандарти вищої освіти.*

Розробку змісту вітчизняних освітніх програм здійснюють, відповідно до вимог Закону України "Про освіту", "Про вищу освіту", Національної рамки кваліфікацій, затверджених стандартів вищої освіти з відповідних спеціальностей, професійних стандартів (за наявності) та інших нормативно-правових документів, що затверджені Кабінетом Міністрів України, Міністерством освіти і науки України тощо. Якщо вести мову про освітні програми педагогічних спеціальностей, то при формуванні їх змісту слід враховувати Концепцію розвитку педагогічної освіти.

Розглянемо основні вимоги до освітніх програм, які визначено у перелічених законодавчих і нормативних документах.

Закони України "Про освіту" та "Про вищу освіту" дають визначення таких понять, як "рівень освіти", "спеціальність", "освітня програма", "компетентність", "результат навчання" тощо. У них також визначено основні засади та принципи організації освітньої діяльності, окреслено вимоги до змісту стандартів вищої освіти (Про освіту, 2017; Про вищу освіту, 2014).

Стандарт вищої освіти для певної спеціальності розробляють на основі Національної рамки кваліфікацій (Національна рамка кваліфікацій, 2011). Він містить вимоги до тривалості навчання

за освітніми програмами, попереднього рівня освіти здобувачів, перелік обов'язкових компетентностей і результатів навчання. Стандарт вищої освіти визначає освітню кваліфікацію, основні форми підсумкової атестації, вимоги до системи внутрішнього забезпечення якості освіти та враховує вимоги професійних стандартів (за наявності) (Затверджені стандарти, 2022).

Концепція розвитку педагогічної освіти спрямована на визначення основних вимог до педагогічної освіти, забезпечення її якості, окреслення ключових завдань для різних рівнів освіти майбутніх педагогів за різними предметними спеціальностями. Окремо визначено рекомендації до практичної підготовки, наголошено на необхідності активізації академічної мобільності здобувачів вищої освіти тощо (Про затвердження Концепції, 2018). Слід зауважити, що Концепція має рекомендаційний характер, окреслює загальну державну політику у сфері педагогічної освіти.

Охарактеризовані нормативні документи регламентують формування змісту освітніх програм за спеціальностями 011 Освітні, педагогічні науки, 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта, 014 Середня освіта, 015 Професійна освіта, 016 Спеціальна освіта, 017 Фізична культура і спорт галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Варто зазначити, що лише одна спеціальність (012 Дошкільна освіта) забезпечена стандартами вищої освіти трьох освітніх рівнів – бакалавр, магістр, доктор філософії. У той самий час спеціальність 014 Середня освіта не має затвердженого стандарту вищої освіти для жодного освітнього рівня, що значно ускладнює процедуру розробки освітніх програм для підготовки вчителів закладів загальної середньої освіти.

Досвід розробки освітніх програм педагогічних спеціальностей в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі демонструє, що їх зміст має бути сформований з урахуванням наступних факторів:

- за відсутності стандарту вищої освіти питання вимог до попередньої освіти здобувачів, мінімальний перелік обов'язкових компетентностей і результатів навчання, обсягу та змісту практичної підготовки, форм підсумкової атестації регулюють внутрішні нормативні документи університету: Положення про організацію освітнього процесу, Положення про освітні програми, Положення про проведення практики здобувачів вищої освіти,

Положення про порядок створення і організацію роботи Екзаменаційної комісії, Положення про кваліфікаційні (випускні) роботи тощо (Нормативні документи);

- значний вплив на формування змісту освітніх програм, визначення їх основного фокусу та особливостей має врахування регіонального аспекту, відповідність мети освітньої програми місії і візії університету Григорія Сковороди в Переяславі та збереження сталих традицій закладу;

- ще одним вагомим фактором, який має безпосередній вплив на зміст освітніх програм педагогічних спеціальностей, є врахування рекомендацій і пропозицій стейкхолдерів і роботодавців;

- залучення випускників і здобувачів вищої освіти до процедури оновлення освітніх програм дозволяє значно покращити їх зміст і зробити привабливими для майбутніх абітурієнтів.

Про досить високу якість освітніх програм педагогічних спеціальностей свідчать результати акредитаційних експертиз, що проведені Національним агентством забезпечення якості вищої освіти. За останні три роки в університеті Григорія Сковороди в Переяславі пройшли акредитацію близько 20 освітніх програм сфери знань 01 Освіта/Педагогіка.

#### **Список використаних джерел**

1. Про освіту. Закон України від 05.09.17 № 2145-VIII (2017). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

2. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.14 № 1556-VII (2014). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

3. Національна рамка кваліфікацій. № 1341-2011-п (2011) станом на 2.07.20. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>

4. Затверджені стандарти вищої освіти. Взято з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>

5. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти. Взято з <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>

6. Нормативні документи. Взято з <https://uhsp.edu.ua/home/publicna-informacziya/normativni-dokumenty/>

**В. Панченко**, канд. техн. наук, доц.  
ORCID ID: 0000-0003-4822-7151  
E-mail: vlad\_panchenko@ukr.net

Український державний університет залізничного транспорту,  
Харків, Україна

**В. Панченко**, канд. пед. наук, доц.  
ORCID ID 0000-0002-2958-5802  
E-mail: violazmyov@gmail.com;

Комунальний заклад "Харківська гуманітарно-педагогічна  
академія" Харківської обласної ради, Харків, Україна

**А. Бабенко**, канд. пед. наук, доц.  
ORCID ID 0000-0002-6486-468X  
babenko\_spprm@ukr.net;

Український державний університет залізничного транспорту,  
Харків, Україна

## **ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОПИТУВАНЬ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

*Окреслено головні правила створення якісного опитувальника, визначено проблематику, яка впливає на процес якісного моніторингу рівня вищої освіти у ЗВО. На основі результатів опитувань студентів Українського державного університету залізничного транспорту доведено ефективність системного та систематичного опитування в процесі покращення якості вищої освіти безпосередньо у ЗВО.*

*Ключові слова: опитування, якість вищої освіти, центр забезпечення якості вищої освіти, моніторинг якості освіти, респондент.*

Пандемія COVID-19 та запровадження воєнного стану в Україні негативно відбилися на загальному рівні надання освітніх послуг закладами вищої освіти. Анонімні опитування роботодавців, батьків, студентів, викладачів та інших стейкхолдерів вітчизняних закладів вищої освіти (ЗВО) лише доводять цей факт. Однак, зважаючи на загальновідому проблематику, важливим є питання виявлення реальних причин і факторів, які впливають на зниження рівня якості вищої освіти саме на інституціональному рівні.

Важливим інструментом моніторингу поточного стану та виявлення проблем у системі якості вищої освіти в університетах

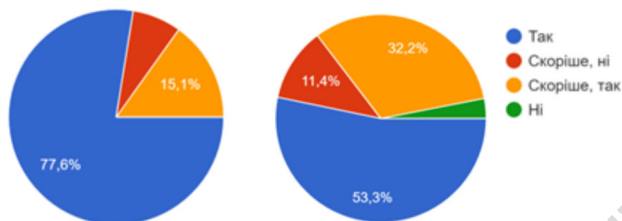
України є анонімні опитування, які відбуваються щонайменше раз на рік у кожному ЗВО. При цьому вибір технічного інструментарію для реалізації таких опитувань перебуває в межах автономії університетів.

Поява спеціалізованого потужного програмного забезпечення (Google Forms, Microsoft Forms) та онлайн-сервісів для створення професійних онлайн-опитувань (Survey Monkey, Survio, Simpoll, MySurveyLab тощо) значно спрощує дослідження думки великої аудиторії респондентів (Al-Amri, 2012). Однак при цьому залишається відкритим питання якості запитань у сформованих анкетах і подальшого аналізу даних, що отримано у результаті їх використання.

Відповідно до ст. 48 Закону України "Про освіту" внутрішній моніторинг якості освіти, одним із інструментів якого є опитування, має бути послідовним і систематичним, а також відповідати принципам доцільності, відкритості та прозорості, безпеки персональних даних, об'єктивності одержання та аналізу інформації та відповідального ставлення осіб, які готують моніторингове дослідження (Про освіту, 2017). У цьому контексті важливим є не лише створення якісного опитувальника, що не переобтяжений "зайвими" запитаннями, які розпорошують увагу респондента, а й подальший аналіз та використання отриманих результатів. Важливим є неприйняття концепції "опитування заради опитування", а запровадження дієвої, багатоконтурної системи з обов'язковими зворотними зв'язками між групами респондентів та ефективним, оперативним реагуванням на виявлені проблеми та недоліки.

Крім того, критично важливим для реалізації якісного моніторингу є проведення попередньої інформаційно-роз'яснювальної роботи, метою якої має бути запевнення респондентів у тому, що їх думку буде обов'язково взято до уваги та вона безпосередньо вплине на якість освітнього процесу (Torbas, Hloviuk, Malakhova, 2020). Тісна співпраця центрів забезпечення якості вищої освіти ЗВО або їх відповідників із групами респондентів, зокрема завідувачами кафедр, науково-педагогічними працівниками з питань обов'язкового врахування результатів моніторингу є запорукою формування атмосфери довіри до опитувань всієї академічної спільноти.

Динаміку позитивних зрушень у питанні ставлення викладачів до ефективності дистанційного навчання демонструє рис. 1. Участь в опитуванні взяли 245 та 289 науково-педагогічних працівників Університету, відповідно.



2 семестр 2019/20 н. р. 1 семестр 2020/21 н. р.

**Рис. 1. Результати опитування за запитанням "Чи вважаєте Ви, що навчання в аудиторії ефективніше за дистанційне навчання?"**

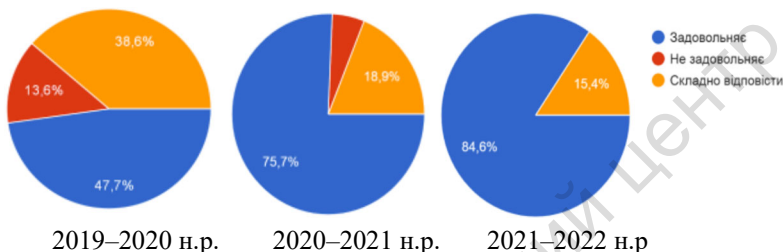
Зауважимо, що ці зміни відбулись за кілька місяців завдяки злагодженій роботі Центру забезпечення якості вищої освіти університету, що організував навчання деканів факультетів, завідувачів кафедр, науково-педагогічних працівників і провів низку вебінарів і майстер-класів, де було висвітлено питання технологій, засобів і методик дистанційного навчання.

Також можна виокремити й результати дослідження думки здобувачів освіти щодо ступеня їх задоволення переліком дисциплін вільного вибору університету, яке проводилось для бакалаврів спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування (рис. 2). Участь в опитуванні взяли 44, 42 та 37 студентів спеціальності, відповідно.

Завдяки вчасному оприлюдненню результатів опитування, проведеній інформаційно-роз'яснювальній роботі із завідувачами кафедр і розширенню переліку вибіркового дисциплін за 3 роки вдалось суттєво покращити ситуацію у цьому аспекті.

Інформація, що отримана в результаті проведення моніторингу якості вищої освіти, також може бути використана для: вивчення динаміки якості навчальних курсів та якості їх викладання; усунення негативних практик викладання; формування основних завдань у процесі підготовки випускника для ринку праці; удосконалення процесу формування соціально-комунікативних навичок (soft skills) шляхом аналізу кар'єрної траєкторії випускників; удосконалення освітніх програм шляхом зіставлення очікуваних результатів навчання та компетенцій, що здобуті випускником; формування рейтингів викладачів; процесу розподілу навчального

навантаження науково-педагогічних працівників; прийняття рішення щодо морального та матеріального заохочення працівників або подовження трудових відносин тощо.



**Рис. 2. Результати опитування із запитання "Чи задовольняє Вас кількість і розмаїття дисциплін вільного вибору?"**

У відповідь на зовнішні та внутрішні виклики в державі та системі вищої освіти опитувальники мають проходити громадське обговорення, зокрема зміст і форма проведення опитувань мають оновлюватись та еволюціонувати.

Публікація щорічних аналітичних звітів за результатами опитувань є наріжним каменем дотримання принципу відкритості та прозорості моніторингового дослідження.

Таким чином, запровадження системного та систематичного, структурованого та якісного, прозорого та відкритого опитування з обов'язковим зворотним зв'язком є запорукою поступового зростання рівня якості вищої освіти у ЗВО України.

#### **Список використаних джерел**

1. Al-Amri, A. (2012). Use of student survey as a tool to assure the quality in higher education institution. Regional Conference on Quality Management & Enhancement in Higher Education. doi : 10.13140/RG.2.2.27497.39528
2. Про освіту. Закон України від 05.09.17 № 2145-VIII (2017). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Torbas, O., Hloviuk, I. & Malakhova, O. (2020). Student survey for higher education quality – challenges to design and analyse data. Humanities and Social Sciences Reviews, 8(2), 85–92. doi : 10.18510/hssr.2020.82e09

**О. Пежинська**, канд. філол. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0003-4904-084X

E-mail: opezhynska@gmail.com;

**С. Кулик**, канд. наук з соціальних комунікацій, викладач

ORCID ID: 0000-0002-4353-4614

E-mail: kulyk.svitlana@tnpu.edu.ua;

Тернопільський національний педагогічний університету  
імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, Україна

## **РОЛЬ ОПИТУВАНЬ У ПРИЙНЯТТІ ІНСТИТУЦІЙНИХ РІШЕНЬ ЗВО ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ**

*Проаналізовано систему організації та обґрунтовано доцільність проведення опитувань студентів і науково-педагогічних працівників щодо якості надання освітніх послуг, зокрема з погляду реалізації освітніх програм, їх моніторингу та вдосконалення, а також викладання навчальних дисциплін. Установлено, що опитування є вагомим фактором у прийнятті управлінських рішень закладом вищої освіти.*

*Ключові слова: внутрішнє забезпечення якості освіти, опитування, освітні послуги, менеджмент, управлінські рішення, заклад вищої освіти, освітні програми.*

Система внутрішнього забезпечення якості освіти реалізується в нашому закладі вищої освіти (ЗВО) відповідно до "Положення про систему внутрішнього забезпечення якості у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка" (ТНПУ), чинної в ТНПУ інституційної моделі та передбачає здійснення університетом таких процедур і заходів (згідно із законом):

- визначення принципів і процедур забезпечення якості;
- здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм, компонентів освітніх програм із застосуванням індикаторів, що вимірюють процес викладання та навчання окремих дисциплін за допомогою електронного сервісу для опитування здобувачів вищої освіти;

- щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладу вищої освіти та

регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному вебсайті університету, інформаційних стендах і в будь-який інший спосіб;

- забезпечення публічності інформації про освітні програми;
- забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових працях працівників університету та здобувачів вищої освіти;
- інших процедур і заходів (Положення про систему внутрішнього забезпечення якості, 2021).

У забезпеченні якості освіти у ЗВО важливу роль відіграє оцінювання якості освітніх програм, її відповідність і затребуваність на ринку освітніх послуг, оцінювання якості викладання освітніх компонентів. Здобувачі вищої освіти беруть активну участь у реалізації цих процедур і заходів, зокрема через залучення до перегляду освітніх програм, участь у Програмних радах і проектних групах як внутрішні стейкхолдери.

Щорічно центр забезпечення якості проводить моніторингові дослідження з вивчення думки та пропозицій учасників освітнього процесу та зацікавлених сторін, безперервний моніторинг навчальних досягнень студентів, попиту на певні спеціальності, відповідно до потреб ринку праці, створення умов для ефективної реалізації прав студентів і випускників на працю, забезпечення випускників першим робочим місцем, підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці. Зокрема, відбувається анкетування студентів і випускників університету, стейкхолдерів і роботодавців.

Відбуваються розширені засідання Програмної ради, де присутні всі здобувачі освітньої програми, які можуть надавати пропозиції щодо її вдосконалення. Ураховується думка здобувачів, висловлена в опитуваннях після вивчення кожного освітнього компоненту освітньої програми.

Проектна група освітньої програми також проводить анкетування здобувачів щодо особливостей реалізації ОП, задоволеності навчанням тощо.

Здобувачі долучаються до формування ОП через реалізацію права на вільний вибір навчальних дисциплін, що регулює "Положення про порядок та умови обрання здобувачами вищої освіти навчальних дисциплін за вибором". Студентське самоврядування є невід'ємною частиною громадського самоврядування

університету та бере участь у процедурах внутрішнього забезпечення якості, що сприяє перетворенню студентства на соціального партнера адміністрації закладу вищої освіти та науково-педагогічних працівників.

У ТНПУ сформовано ефективну систему зв'язку між органами студентського самоврядування та різними підрозділами освітнього процесу.

Щосеместрове онлайн-опитування здобувачів і науково-педагогічних працівників щодо якості освітніх послуг у ЗВО відбувається з метою вдосконалення та покращення освітнього процесу. Результати таких опитувань враховують у процесі прийняття управлінських рішень, удосконалення якості освітньої програми та процесу викладання освітніх компонентів, організації науково-дослідної роботи, практики. Важливо, що здобувачі освіти проходять опитування на правах повної анонімності, а це дає підстави вважати їх відповіді максимально відвертими й такими, що спрямовані на усунення можливих недоліків організації навчального процесу.

Кафедри, деканати факультетів і керівництво університету регулярно проводяться зустрічі з представниками здобувачів вищої освіти щодо задоволеності навчанням на освітній програмі. Функціонує ефективна система зв'язку між Науковим товариством студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів і молодих учених, що сприяє розвитку науки в молодіжному середовищі, забезпечує захист прав та інтересів здобувачів з питань наукової діяльності, надає підтримку перспективним науковим ідеям та інноваціям.

На окрему увагу заслуговує практика відкритого обговорення освітніх програм на етапах їх запровадження та щорічного оновлення. Анкету для опитування стейкхолдерів розміщують у вільному доступі на сайті університету, що дозволяє отримати додаткову оцінку змісту ОП, програмних компетентностей та інших складових ОП з боку усіх зацікавлених сторін.

Результати дослідження сприяють визначенню подальшої діяльності університету у вирішенні освітніх завдань і використовуються при формулюванні рекомендацій щодо підходів та інструментів, які можна застосувати у процесі покращення внутрішнього забезпечення якості освіти. Результати моніторингових досліджень розміщено на сайті університету у щорічному інформаційному бюлетені.

### Список використаних джерел

1. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості. Взято з [https://tnpu.edu.ua/about/public\\_inform/upload/2021/Polozhennia\\_pro\\_systemu\\_vnutrishnoho\\_zabezpechennia\\_yakosti.pdf](https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/upload/2021/Polozhennia_pro_systemu_vnutrishnoho_zabezpechennia_yakosti.pdf)

2. Положення про центр забезпечення якості освіти Взято з [https://tnpu.edu.ua/about/public\\_inform/upload/Vchena\\_rada%2018-19/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80%20%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8.pdf](https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/upload/Vchena_rada%2018-19/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80%20%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8.pdf)

3. Положенням про порядок та умови обрання здобувачами вищої освіти навчальних дисциплін за вибором. Взято з [https://tnpu.edu.ua/about/public\\_inform/upload/2020/Polozhennia\\_pro\\_poriadok\\_ta\\_umovy\\_obrannia\\_studentamy\\_dystsyplin\\_za\\_vyborom.pdf](https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/upload/2020/Polozhennia_pro_poriadok_ta_umovy_obrannia_studentamy_dystsyplin_za_vyborom.pdf)

**А. Переймибіда**, канд. фіз.-мат. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0002-5367-6245

E-mail: aperey@gmail.com

Львівський національний університет імені Івана Франка,  
Львів, Україна

**М. Рашкевич**, канд. техн. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0001-5490-1750

E-mail: marikupchak@gmail.com

Національного університету "Львівська політехніка",  
Львів, Україна

## **ТІСНА СПІВПРАЦЯ ІЗ КОМПАНІЯМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

*Показано, що якість освіти у сфері інформаційних технологій значною мірою залежить від використання сучасних форм та інструментів співпраці університетів із провідними компаніями. На прикладі компанії SoftServe проаналізовано досвід застосування дуальної освіти, неформального навчання, професійного вишколу викладачів. Окреслено проблеми та сформульовано моделі співпраці SoftServe із університетами, які підвищують готовність випускників до працевлаштування.*

*Ключові слова: дуальні програми, неформальне навчання, мікрокваліфікації.*

Одним із важливих критеріїв, які визначають якість освіти, є врахування вимог ринку праці до стандартів освіти та освітніх програм (ОП). Цей критерій також є в числі основних, які враховують у процесі акредитації окремих ОП. У системі професійної освіти гармонізація змісту освіти та вимог роботодавців забезпечує підготовку фахівців, що здійснюється за професіями (професійними кваліфікаціями), а як стандарти професійної освіти, так і окремі ОП побудовано на основі відповідних професійних стандартів.

У сфері фахової передвищої і вищої освіти ситуація є складнішою, оскільки підготовка студентів відбувається за спеціальностями, а співвідношення між окремими спеціальностями та відповідними професійними кваліфікаціями та стандартами є набагато

складнішим, часом навіть неоднозначним. За цих умов критично важливо, щоб заклади вищої освіти (ЗВО), особливо технологічного спрямування, максимально тісно співпрацювали із відповідними підприємствами регіону, професійними організаціями, окремими роботодавцями.

Таке явище вже стало характерним для сфери інформаційних технологій (ІТ). Одним із факторів, який безпосередньо на це впливає, є прагнення ІТ-компаній і, особливо, студентів до якнайшвидшого працевлаштування, що своєю чергою спричиняє істотний вплив на зміну ринку освітніх послуг: усе більш популярними стають короткі освітні програми, дуальна освіта, неформальне навчання.

Компанія SoftServe є одним із лідерів ІТ-сфери, налічує 13,5 тис. працівників, значна кількість яких працюють у західному регіоні України. Бурхливий розвиток ринку ІТ, який дещо пригальмувала, але не зупинила, українсько-російська війна, має наслідком кадровий голод. Тому не дивно, що SoftServe тісно співпрацює із понад 60 ЗВО регіону. Сотні студентів університетів, починаючи із третього курсу, працюють у компанії. Стверджувати, що їх рівень підготовки та сучасність програм задовольняють SoftServe, було би значним перебільшенням. І не дивно, що компанія, починаючи із 2019 року, значно інтенсифікувала співпрацю із ЗВО, використовуючи всі можливі інструменти: програми дуальної освіти, підготовки викладачів, короткі навчальні курси, спільно розроблені ОП і їх експертне оцінювання, наукові лабораторії тощо. Наприклад, майже 1000 студентів беруть участь у 20 програмах дуальної освіти; понад 2350 викладачів підвищили кваліфікацію; оновлено 160 програм окремих навчальних дисциплін; студенти, які працюють в SoftServe, мають доступ до освітньої платформи UDEMY та розроблених спеціалізованих онлайн-курсів компанії.

Основними проблемами, які гальмують співпрацю SoftServe із ЗВО, є:

- невідповідність змісту ОП швидкозмінним потребам ринку праці – вони занадто теоретизовані; мало насичені практичними компонентами;
- вибіркові блоки дисциплін, які вони містять, орієнтовані більше на викладачів, ніж на студентів;

- недостатній досвід викладачів в інформаційних технологіях та інструментах, що використовує компанія при реалізації комерційних проєктів;

- недостатній розвиток у студентів м'яких навичок;
- термінологічні непорозуміння між гарантами ОП і менторами компанії при модернізації ОП у цілому та окремих модулів;
- визнання в ОП та окремих дисциплінах результатів навчання, що отримані студентами в процесі праці та фахового розвитку всередині компанії.

Серед освітніх інновацій на особливу увагу заслуговує дуальне навчання. 2019 року Міністерство освіти і науки України ініціювало в закладах фахової передвищої та вищої освіти пілотний проєкт з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, аналітичний звіт, за результатами якого опубліковано минулого року (Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні, 2021).

Компанія SoftServe використовує дві основні моделі дуальної освіти:

- "класична модель", за якої практична підготовка, що передбачена у фахових дисциплінах програми, реалізовується в компанії в основному під час виконання реальних проєктів;

- "онлайн-модель", за якої студенти, що працюють у компанії, здобувають частину необхідних результатів навчання за рахунок індивідуального (під системним наглядом менторів) навчання на спеціалізованих платформах (як відкритого доступу, так і внутрішніх). Визнання отриманих результатів навчання (як таких, що отримані в неформальній освіті) відбувається на основі внутрішніх Положень окремих ЗВО.

Очевидно, що в обох випадках робота починається зі спільного аналізу та модернізації освітніх програм (триває орієнтовно 6 місяців), включає попередню підготовку студентів з м'яких навичок, що фінансує компанія на другому курсі, за результатами оцінювання на конкурсній основі відбувається відбір студентів для дуальної освіти, що триває на 3 і 4 курсах. Факторами, які гальмують розширення спектру програм дуальної освіти, є: побоювання викладачів, що зменшення аудиторного навантаження спричинить скорочення штатів, певна недовіра академічного

середовища щодо якості результатів навчання у неформальній освіті, істотні витрати компанії на дуальну форму навчання та відсутність гарантії того, що студент після закінчення ЗВО залишиться працювати в компанії.

Розширити спектр освітніх послуг з боку компанії та наблизити їх до потреб як освітніх програм, так і ринку праці дозволить запровадити новий вид коротких програм – мікрокваліфікацій. Ще 2019 року Європейський консорціум масових відкритих онлайн курсів (МООС) сформулював рекомендації щодо запровадження мікрокваліфікацій (EMC, 2019). 2022 року свої рекомендації щодо європейського підходу до мікрокваліфікацій надала й Європейська Комісія (European Commission, 2022).

На погляд SoftServe метою розробки мікрокваліфікації мають бути:

- засвоєння студентами окремих технологій;
- спеціалізації за рахунок вибіркового блоку дисциплін у рамках широкої спеціальності бакалаврської підготовки.

У другому випадку істотну роль можуть відіграти корпоративні та професійні стандарти, над розробленням яких сьогодні працюють фахівці компанії SoftServe.

### **Список використаних джерел**

1. Аналітичний звіт за результатами другого року пілотного проекту в закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. (2021). Київ: Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні.

2. EMC (2019). EMC Common Microcredential Framework. Retrieved from [https://emc.eadtu.eu/images/EMC\\_Common\\_Microcredential\\_Framework\\_.pdf](https://emc.eadtu.eu/images/EMC_Common_Microcredential_Framework_.pdf)

3. European Commission (2022). Council Recommendation on a European approach to micro-credentials for lifelong learning and employability. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM:2021:770:FIN>

**Т. Письменкова**, канд. пед. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0002-4252-369X

E-mail: pismenkova.t.o@nmu.one;

**К. Зіборов**, канд. техн. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0002-4828-3762

Національний технічний університет "Дніпровська політехніка",  
Дніпро, Україна

## **ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ НА ДОСВІДІ НТУ "ДНІПРОВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА"**

*Розкрито теоретичні аспекти формування екологічного напрямку в матеріалознавстві як світогляду суспільства. Означено, що на стадіях навчального проєктування завдяки визначеним програмним компетентностям і педагогічній дидактиці формується екологічне мислення, яке передбачає ощадливе ставлення до природних ресурсів, можливості рециклінгу, ациклінгу та рестайлінгу виробів. Запропоновано розширення змісту стандарту компетентністю – здатність до саморозвитку екологічної свідомості, культури.*

*Ключові слова: екологічна свідомість, компетентність, стандарти вищої освіти.*

Розбудова систем внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (далі – система внутрішнього забезпечення якості) є питанням відповідальності закладів вищої освіти, але системи ЗВО зможуть повноцінно та ефективно працювати лише за умов існування цілісної загальнонаціональної системи забезпечення якості вищої освіти.

Згідно із Законом України "Про вищу освіту" система внутрішнього забезпечення якості Університету передбачає здійснення низки процедур і заходів, зокрема, здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм; визначення принципів і процедур забезпечення якості вищої освіти (Про вищу освіту, 2014).

Якість вищої освіти має бути закладена саме на стадії проєктування – розробки стандартів вищої освіти, освітніх програм,

програм дисциплін. Зазначені в стандартах компетентності визначають зміст підготовки фахівців.

Кожна компетентність має сприяти розвитку особистого інтелектуального потенціалу, здатності адекватно та уміло адаптуватися до змін у середовищі. Сучасне професійне, соціальне та ринкове середовище висуває особливі вимоги до формування професійних якостей, здібностей у складі інтегрованої компетентності фахівця вищої освіти:

- синергетичне бачення проблем;
- системне мислення та аналітичні здібності;
- креативність та інноваційність професіоналізму;
- здатність до самовдосконалення інтелекту;
- здатність до саморозвитку екологічної свідомості, культури;
- здатність до неперервного становлення знань, компетенцій;
- стратегічне бачення наслідків професійної діяльності (Ісаєнко, Бабікова, Саталкін, Романов, 2019; Динька, 2019; Письменкова, Зіборов, 2021).

Оволодіння методами та прийомами, що забезпечують управління природно-техногенними системами, уникаючи порушення процесів саморегуляції і природного балансу об'єктів біосфери, є важливою складовою підготовки сучасного фахівця.

Людина створює свій світ, який співіснує зі світом живої і неживої природи. Проектуючи та формуючи своє навколишнє середовище, вона почала застосовувати для цього такі інструменти, які порушують динамічну рівновагу природних процесів. Коли ж інтенсивність екологічного тиску технології перевищує здатність природи до самовідтворення, він стає небезпечним. Це зумовило потреби розв'язання цілої низки екологічних проблем, які постали перед людством.

Сьогодні в Україні природні ресурси та механізми регулювання основ життя вкрай деградовані та не здатні підтримувати ефективний процес соціально-економічного розвитку. Війна також суттєво вплинула на всі сфери життя. На тлі людських втрат та економічних збитків під час війни наслідки для довкілля можуть здаватись проблемою не першочерговою. Але руйнування, які війна завдає довкіллю, ще не одне десятиліття нагадуватимуть про ці події. Директорка ГО "Екодія" Н. Гозак виділяє п'ять

найбільших груп загроз для довкілля, що спричинені повномасштабним вторгненням: атомні ризики, руйнування й атаки на промисловість, затоплення шахт, руйнування ландшафтів та екосистем, знищення ферм (Екологія та війна, 2022). Наслідком цього стало не тільки забруднення навколишнього середовища, але й викривлення моральних основ існування суспільства та взаємовідносин людини із природою.

Складна екологічна ситуація спричинена, на нашу думку, у тому числі, надзвичайно низьким рівнем екологічної освіти та свідомості більшості населення. Люди не встигають адаптувати свою культуру, відповідно до тих змін, які самі вносять до цього світу, і джерела цієї кризи лежать усередині, а не поза людською сутністю. Із погляду національної екології порятунок природи можливий лише за умови нерозривної єдності людини та природи, її духовної системи та морально-етичних правил поведінки (Лозко, 2006; Лук'ячук, 2009).

Дієвим засобом розв'язання цієї проблеми є виховання екологічної культури та відповідальності. Навіть існує думка, що сьогодні виховувати творців і захисників природи важливіше, ніж відтворювати її окремі компоненти (М. Цибуленко, 1994). Тому формування екологічної культури – об'єктивна суспільна потреба, яка передбачає виховання в суспільстві моральності та поведінки, що адекватні сучасним стосункам між людиною й навколишнім природним середовищем. Для цього необхідно розвивати екологізацію мислення, адже інакше середовище проживання майбутніх поколінь буде безповоротно змінене, а починати необхідно з молоді – майбутнього країни.

Оскільки екологічні питання тісно пов'язані з питаннями матеріалознавства (створення, використання, переробка, утилізація), вважаємо за доцільне розглянути можливість формування екологічної свідомості саме у здобувачів спеціальності 132 Матеріалознавство.

Звертаючись до Стандарту вищої освіти бакалавра за спеціальністю 132 "Матеріалознавство" визначаємо, що в переліку загальних компетентностей зазначено компетентність, яка передбачає формування екологічної свідомості, – КЗ.12 Прагнення до збереження навколишнього середовища; у переліку спеціальних

(фахових) компетентностей – КС.13 Здатність враховувати соціальні, екологічні, етичні, економічні та комерційні міркування, що впливають на реалізацію технічних рішень.

Формування зазначених компетентностей відбувається через набуття таких результатів навчання, як:

- знання основних технологій виготовлення, оброблення, випробування матеріалів та умов їх застосування;
- визначення екологічно небезпечних і шкідливих факторів професійної діяльності шляхом попереднього аналізу та корегування змісту діяльності з метою попередження негативного впливу на навколишнє середовище;
- уміння виявляти, формулювати та вирішувати матеріалознавчі завдання, відповідно до спеціальності;
- розуміння важливості нетехнічних (суспільство, здоров'я та безпека, охорона навколишнього середовища, економіка, промисловість) обмежень.

Ці результати навчання відображено в освітньо-професійних програмах епізодично, наприклад в ОП "Промислова естетика і сертифікація матеріалів та виробів" вони набуваються через засвоєння навчальних компонентів, таких як "Охорона праці в матеріалознавстві", "Цивільна безпека", "Ергономіка та технічна естетика", "Технологія конструкційних матеріалів та матеріалознавство"; "Фізичні властивості та методи дослідження матеріалів"; "Промисловий дизайн" тощо. Тобто не існує акценту на інформацію, яка б формувала саме екологічну свідомість фахівця.

Проте сьогодні фахівець будь-якої галузі має бути глибоко обізнаний щодо питань екологічних наслідків, які спричиняють продукти його творчості, виробництва та життєдіяльності. Тобто, суттєвою є необхідність введення до Стандартів вищої освіти компетентності здатність до саморозвитку екологічної свідомості, культури.

Становлення саме екологічної свідомості спричиняє розуміння значущості екологічних проблем і спонукає до таких дій, як узгодженість рішень з екологічної безпеки в масштабах усієї планети; розробка правових норм і законодавства з охорони природи; вироблення особливої екологічної моралі, що стосується етичного ставлення людини до природи.

Таким чином, формування екологічної свідомості випускника ЗВО стане тим синергетичним взаємозв'язком інженерних (технічних), екологічних і морально-етичних систем, що ґрунтується на загальних законах гомеостазу (стійкої динамічної рівноваги середовища існування), метаболізму (речовинно-інформаційного обміну систем із зовнішнім середовищем), ентропії та дисипації енергії у цих системах та зможе забезпечити подальше існування всього людства.

### Список використаних джерел

1. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.14 № 1556-VII (2014). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Ісаєнко, В. М., Бабікова, К. О., Сатапкін, Ю. М., Романов, М. С. (2019). *Інженерна екологія*. Київ: НАУ.
3. Динька, П. К. (2019). Екологічні та економічні компетентності як підґрунтя для формування еколого-економічного мислення здобувачів вищої освіти. *Науковий вісник НЛТУ України*, 10 (29), 78-81.
4. Письменкова, Т. О., Зіборов, К. А. (2021). Розвиток дизайн-мислення – сучасний погляд на підготовку магістрів технічних спеціальностей на досвіді НТУ "Дніпровська політехніка". *Міжнародний науковий журнал "Університети і лідерство"*. 2 (12), 22–34.
5. Екологія та війна. Екозвички, які слід повернути собі зараз. (2022). Взято з <https://www.the-village.com.ua/>
6. Лозко, Г. С. (2006). Пробудження Енея. Європейський етнорелігійний ренесанс. Харків.
7. Лук'янчук, Н. Г. (2009). Формування екологічного мислення під час опанування дисципліни "Екологічний дизайн" для магістрів-дизайнерів. *Науковий вісник національного лісотехнічного університету України*, (19.1), 38-42.
8. Цибуленко, М. Ц. (ред.). (1994). *Основи екологічних знань: навчальні матеріали*. Тернопіль: Книжково-журнальне видавництво "Тернопіль".

**О. Радченко**, д-р мед. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0003-1108-963X

E-mail: olradchenko@gmail.com

Львівський національний медичний університет  
імені Данила Галицького, Львів, Україна

## **ФОРМУВАННЯ ГНУЧКОЇ СИСТЕМИ МІКРОКВАЛІФІКАЦІЙ У МЕДИЧНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НА ОСНОВІ КУРСІВ ЗА ВИБОРОМ**

*Розглянуто мікрокваліфікації (МК), що дають можливість прицільного отримання необхідних конкретному здобувачу освіти знань, навичок і компетенцій. Показано, що в українських вищих медичних навчальних закладах систему МК можна сформувати на основі курсів за вибором; набір МК має точково та органічно доповнювати навчальні плани, збільшуючи конкурентоспроможність випускників на вітчизняному та закордонному ринках праці.*

*Ключові слова: вища медична освіта, курси за вибором, мікрокваліфікація, потреби роботодавців, ринок праці.*

У наш час у більшості професій не лише існує, а й постійно збільшується розрив між здобутими у процесі формальної освіти знаннями/навичками та реальними потребами суспільства та ринку праці. Особливо це загострилось упродовж останніх трьох років, відколи пандемія COVID-19 виступила своєрідним каталізатором діджиталізації освіти, водночас змінивши спектр кар'єрних можливостей для молоді (Council of the European Union, 2021). Ці передумови стали підґрунтям певних змін у вищій та післядипломній освіті.

2022 року Рада Євросоюзу прийняла Рекомендації щодо європейського підходу до мікрокваліфікацій (МК) з метою освіти протягом усього життя та збільшення професійних можливостей. Ці рекомендації спрямовано на розвиток, упровадження та визнання МК у закладах освіти, державних установах і, передусім, різних сферах бізнесу. Оскільки МК, на відміну від традиційних кваліфікацій, набувають у ході короткотривалого навчання, вони

дають можливість прицільного отримання необхідних конкретному здобувачу освіти знань, навичок і компетенцій для особистісного та професійного розвитку. Автори концепції визнають, що для ефективної роботи системи МК необхідні узагальнені стандарти їхньої якості, прозорості, зіставності між країнами та, особливо, – визнання всіма відповідними установами (Council of the European Union, 2021). Наріжними каменями МК є освіта протягом усього життя та збільшення конкурентоспроможності на ринку праці (Oliver, 2019).

Важливим аспектом загальноосвітнього впровадження МК є узагальнення термінології, оскільки наразі відсутній глобальний консенсус навіть щодо самого визначення МК. У тематичній літературі для позначення МК уживають різні відповідники або взаємозамінні терміни, наприклад, "альтернативні заліки", "наноступені", "мікродипломи", "мікрозаліки" тощо (Brown, Nic Giolla Mhichíl, Beirne & Mac Lochlainn, 2021). Запропоновано характеризувати МК як субодиночку кваліфікації або кваліфікацію, яка включає щонайменше 5 кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ECTS) та може бути включена до більшої кваліфікації чи виступати складовою частиною портфоліо (MicroHE Consortium, 2019). Новозеландські настановчі документи встановлюють верхню межу кількості кредитів, що необхідна для МК, – 40 (NZQA). На думку V. Pollard та A. Vincent (2022), тривалість МК має становити від 1 год. упродовж кількох тижнів, причому короточасність навчання є однією із провідних характеристик МК, поряд із домінуванням онлайн-форм і труднощами їх визнання офіційними освітніми установами (Pollard & Vincent, 2022). Отже, визначення МК і їх зв'язків з макрокваліфікаціями у різних країнах і регіонах є різним, що ускладнює взаємозалік і досягнення консенсусу щодо освітніх здобутків кожної окремої людини (Brow, Nic Giolla Mhichíl, Beirne & Mac Lochlainn, 2021).

Вагомою перевагою МК є можливість їх накопичення та формування індивідуально пристосованої освіти-конструктора (Ralston, 2021). Обираючи необхідні МК, студент може створити власний, максимально адаптований під обраного роботодавця чи іншу фахову ціль освітній профіль і заповнити порожню вузько-спеціалізовану нішу ринку праці. "Колекція" МК може включати

різні види діяльності, зокрема, онлайн-модулі, відвідування майстер-класів чи вебінарів, практичні тренінги в умовах майбутнього місця праці, освітні поїздки (Pollard & Vincent, 2022).

Безумовно, існує й критика ідеї МК. Зокрема, на думку S. Ralston (2021), активне впровадження МК може призвести до такої взаємодії між університетами та установами-роботодавцями, яка ґрунтується винятково на отриманні фінансової вигоди. S. Ralston убачає певну моральну загрозу у тому, що у сучасній неоліберальній системі освіта стає своєрідним товаром, а студенти – споживачами цього товару (Ralston, 2021). На перший погляд, адаптація освіти як товару під потреби студентів та реклама освіти, зокрема, у соціальних медіа, віддаляє вищі навчальні заклади від високої мети університетів – класичної освіти, що спрямована на досягнення високого інтелектуального рівня. Однак, саме МК можуть дати можливість без особливих труднощів осучаснити освітню систему, збільшити приплив фінансів до вищів і потенційно покращити якість життя здобувачів освіти за рахунок підвищення конкурентоспроможності на ринку праці. Додатковою перевагою МК є збільшення доступності університетської освіти для тих категорій населення, які мають обмежений доступ до повноцінної денної форми освіти, наприклад, для жінок у декретній відпустці (Oliver, 2019; Lambert, 2019; Sener, 2010; Hoey, 2020).

Бар'єрами на шляху застосування МК є інерція освітніх закладів, що не схильні змінювати звичну (часто застарілу) парадигму; відсутність достовірних даних щодо наявних потреб ринку праці; нестача людських і фінансових ресурсів (McGreal & Olcott, 2022).

На нашу думку, в українських вищих навчальних закладах медичного спрямування систему МК можна сформулювати на основі пострадянської концепції курсів за вибором (КЗВ), що являють собою невеликі тематичні блоки, які студенти можуть обирати на власний розсуд. Із цією метою доцільно зменшити обсяг КЗВ, водночас розширивши тематичний спектр. Це дозволить студентам обирати по 3-7 КЗВ на семестр. Плануючи тематику МК, варто врахувати сучасні потреби сфери охорони здоров'я та медичного бізнесу, а також слабкі місця стандартної формальної освіти. Сформований у вищому навчальному закладі набір МК має точно та органічно доповнювати навчальні плани, збільшуючи

конкурентоспроможність випускників на вітчизняному та закордонному ринках праці. Ми вбачаємо доцільними МК з медичної англійської мови, базових функціональних обстежень (напр., електрокардіографії, ультразвукової діагностики), нюансів сучасної фармакотерапії найпоширеніших хвороб, скринінгу онкологічних патологій і, зважаючи на воєнний стан, із парамедичної допомоги у польових умовах. У той самий час курс має бути конкретно спрямований, мати чітку назву, що уникає словосполучень ("актуальні питання...", "сучасні аспекти...", "загальні питання..."). Можливе також запровадження МК із так званих гнучких навичок (softskills), зокрема, креативності, критичного мислення, уміння працювати в команді тощо, оскільки стандартна освіта дотепер не в змозі приділити цим навичкам достатньо уваги. Цікавою ідеєю є створення різних рівнів МК на кшталт початківець – середній рівень – удосконалений рівень (beginner – intermediated level – advanced level) (McGreal & Olcott, 2022), що надасть студенту можливість поглиблювати обрану МК протягом кількох семестрів або років навчання.

На окрему увагу заслуговує також система МК для факультетів післядипломної освіти, де МК покликані заповнити найбільш поширені та виражені розриви між освітою студента та потребами медичних закладів-роботодавців, а також удосконалити та осучаснити знання, навички та компетенції фахівця, що працює. Відповідно до американського визначення, МК – це більш ніж окремих курс, але менш ніж повна кваліфікація (Kato, Galán-Muros & Weki, 2020). Тому, на нашу думку, МК має являти собою кваліфікацію у мініатюрі, охоплюючи всі аспекти обраної теми без надлишкової деталізації.

Створюючи систему МК, необхідно також розробити уніфікований документ на кшталт залікової книжки, до якої можна вносити назву та код МК, кількість навчальних годин та інші характеристики МК. У закордонній літературі запропоновано використовувати так звані digital badges (цифрові значки) – тематичні зображення, які містять метадані щодо здобувача освіти, установи, яка надала МК, критерії здобуття МК і докази відповідності здобувач цим критеріям (Micro-Credentials). Загалом поява самої ідеї МК і збільшення їх використання віддзеркалюють

діджиталізацію освіти. МК легко представити/прорекламувати у соціальних медіа, крім того, вони виступають рішенням для швидкого покращення знань і навичок працівників (Oliver, 2019). Зважаючи на це, "залікова книжка" для МК може бути цифровою та бути окремим додатком для смартфона або розділом в єдиному порталі державних послуг "Дія".

Ще одним питанням, яке наразі не вирішено, є аспект підготовки МК, їхнього змістового наповнення та проведення. Безумовно, це створить додаткове навантаження на викладацький склад, яке поки що не закладене до системи оплати їхньої праці. Імовірно, на кожній кафедрі доцільно створити ініціативну групу викладачів, що особисто зацікавлені у перебудові наявних КЗВ на систему МК. Робота зі створення МК має бути внесена до портфоліо учасників цієї групи і надавати їм переваги при працевлаштуванні чи кар'єрному зростанні. Крім того, можливе формування системи фінансового заохочення. На прикладі онлайн-платформ на кшталт Coursera чітко видно існування нового покоління мотивованих та активних здобувачів освіти, що готові оплачувати необхідні знання та навички, тому одним із завдань сучасного медичного університету може стати створення МК, які дійсно зацікавлять студентів і лікарів-курсантів. Загалом МК можуть спричинити потужні зміни всієї системи функціонування вищих навчальних закладів.

**Висновки.** 1. МК – досить молоде поняття у сучасній освіті, яке стрімко набуває поширення та популярності. 2. Незважаючи на певні недоліки, зокрема, відсутність уніфікованої термінології і стандартизації критеріїв, МК мають низку переваг: прицільне задоволення потреб потенційних роботодавців, збільшення доступності вищої освіти та можливість індивідуального пристосування освіти до бажань і потреб здобувача. 3. В Україні систему МК можна створити за допомогою нескладної реформи КЗВ. 4. Для створення системи МК у вищій медичній освіті передусім необхідно формування оптимального тематичного спектру та опрацювання методів валідації здобуття даних МК.

#### **Список використаних джерел**

1. Council of the European Union. (2021). Interinstitutional File 2021/0402 (NLE).

2. Oliver, B. (2019). Making micro-credentials work for learners, employers and providers. Melbourne: Deakin University.

3. Brown, M., Nic Giolla Mhichíl, M., Beirne, E., Mac Lochlainn, C. (2021). The Global Micro-credential Landscape: Charting a New Credential Ecology for Lifelong Learning. *Journal of Learning for Development*, 8(2), 228–254. <https://doi.org/10.56059/jl4d.v8i2.525>

4. MicroHE Consortium. (2019). MicroHE. Взято з <https://microcredentials.eu/>

5. NZQA. Взято з <https://www.nzqa.govt.nz/>

6. Pollard, V., Vincent, A. (2022). Micro-credentials: A Postdigital Counter narrative. *Postdigital Science and Education*, 4, 843–859. doi: 10.1007/s42438-022-00311-6

7. Ralston, S. (2021). Higher education's micro credentialing craze: A Postdigital-Dewayan critique. *Postdigital Science and Education*, 3(1), 83–101. doi: 10.1007/s42438-020-00121-8

8. McGreal, R., Olcott, D. (2022). A strategic reset: micro-credentials for higher education leaders. *Smart Learning Environments*. 9, 9. doi:10.1186/s40561-022-00190-1

9. Lambert, S. (2019). Six critical dimensions: A model for widening participation in open, online and blended education. *Australasian Journal of Educational Technology*, 35(6), 161–182. doi: 10.14742/ajet.5683

10. Sener, J. (2010). Why online education will attain full scale. *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 14(4), 1–16. doi: 10.24059/olj.v14i4.152

11. Hoey, R. (2020). Diversity and distance learning: An exploratory study of the relationships between online and minority enrollment at private nonprofit Christian colleges. *Christian Higher Education*, 1(24), 160–183. doi:10.1080/15363759.2020.1756530

12. Kato, S., Galán-Muros, V., Weki, T. (2020). The emergence of alternative credentials. OECD Education Working Paper, 216. doi: 10.1787/19939019

13. Micro-Credentials – What They Are and Why They're Valuable. Retrieved from <https://www.edalex.com/guides/micro-credentials-what-they-are-and-why-theyre-valuable>

**О. Савельєва**, д-р техн. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0002-0453-4777

E-mail: saveleva@op.edu.ua;

**Е. Забарна**, д-р екон. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0002-2659-5909

E-mail: e.m.zabarna@op.edu.ua

Національний університет "Одеська політехніка", Одеса, Україна

## **ОПИТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ЗВО**

*Визначено місце опитувань різних груп стейкхолдерів у процедурах системного моніторингу освітніх програм. Показано, що внаслідок аналізу відповідей є можливість не тільки оцінити організацією освітнього процесу, рівень проведення позаосвітніх заходів, а й отримати якісну оцінку освітньої, організаційної, інформаційної, консультативної та соціальної підтримки як здобувачів вищої освіти, так і науково-педагогічних працівників.*

*Ключові слова: якість вищої освіти, система внутрішнього забезпечення якості, опитування, моніторинг.*

Понад вісім років вища освіта України функціонує в правовому полі, що сформоване низкою нормативних документів, які системно та послідовно забезпечують створення необхідних практик і політик забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності. Постійне їх оновлення, зокрема, статей Закону "Про вищу освіту", "Про освіту", "Національної рамки кваліфікацій" свідчить про те, що й вони, як живий організм, розвиваються та вдосконалюються разом із суспільством, яке підлаштовується до мінливих викликів часу, змін технологій і, власне, потреб здобувача освіти.

За традиційних підходів предметні вимоги, знання та навчальний процес як такі вважали основними складовими навчання. Компетентнісний підхід до розроблення освітніх програм, представлення в програмах усіх освітніх рівнів нормативного змісту підготовки здобувачів вищої освіти в термінах результатів навчання робить цілі освітніх програм чіткішими та зрозумілішими для здобувачів, роботодавців, інших зацікавлених осіб, полегшують порівняльність

кваліфікацій і сприяють визнанню навчальних досягнень як в Україні, так і за її межами (Про вищу освіту, 2014).

Зміна освітньої парадигми з орієнтованої на можливості викладачів на задоволення потреб та очікування осіб, що навчаються, вимагає забезпечення переміщення центру уваги на розробку якісних освітніх програм і формування відповідного якісного освітнього середовища. Чинний Закон "Про вищу освіту" визначає якість вищої освіти як "...відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам зацікавлених сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості" (Грабовський та ін., 2020).

Відповідно до цінностей системи внутрішнього забезпечення якості Національного університету "Одеська політехніка" (рис. 1), постійна співпраця зі здобувачами вищої освіти як з рівноправними партнерами – учасниками освітнього процесу є одним із ключових принципів, яким керується менеджмент університету при розробці нормативних положень і прийнятті інституційних рішень щодо забезпечення якості освіти (Положення, 2021).

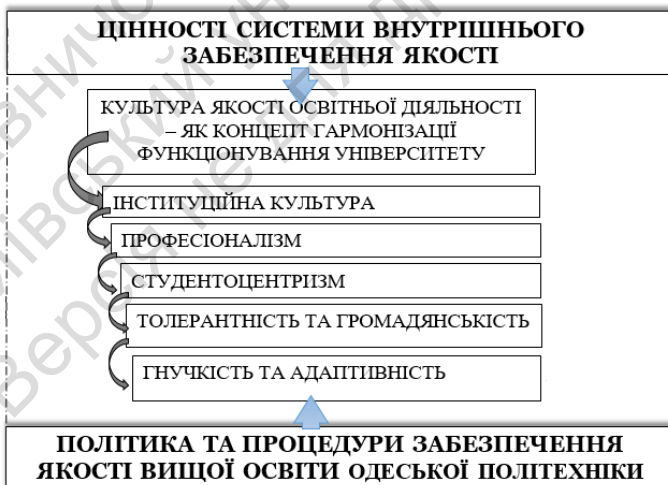
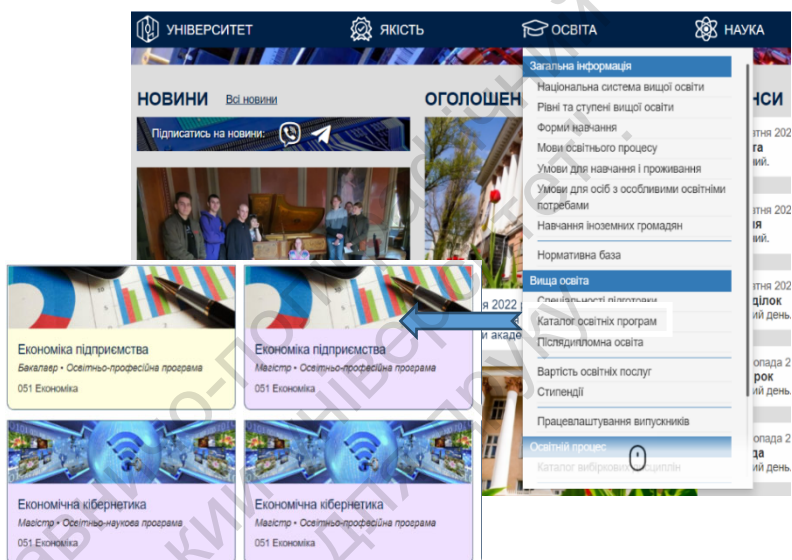


Рис. 1. Принципи системи внутрішнього забезпечення якості

Зокрема, в університеті традиційним є залучення здобувачів до моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм. Здобувачі всіх освітніх рівнів мають можливість ознайомитися з описами освітніх програм, які оприлюднені на сайті університету (рис. 2), надати свої пропозиції або рекомендації (напр., щодо формулювань результатів навчання, освітніх компонент), надіславши їх на адресу кафедри, яка вказана на сторінці освітньої програми, або деканату інституту, безпосередньо гаранту або на пошту загального відділу.



**Рис. 2.** Представлення каталогу на офіційному вебсайті університету

Іншою системною процедурою є опитування здобувачів стосовно задоволеністю освітнім процесом із навчальних дисциплін. Такі анонімні опитування проводять наприкінці кожного семестру (зазвичай на 13 і 14 навчальних тижня). Здобувачам пропонують для відповіді низку запитань, відповіді на які дають можливість гаранту освітньої програми проаналізувати, зокрема, зрозумілість і достатність часу на виконання навчальних завдань із дисципліни, тестових завдань, модульних робіт. До кожної з дисциплін є можливість запропонувати додати тему (або вилучити),

оцінити об'єктивність оцінювання та надати пропозиції щодо оцінювання. Результати такого анкетування є основою для внесення змін чи корегування освітньої програми та її елементів.

Для можливості оцінювання якості освітнього процесу та надання пропозицій керівництву щодо його покращення центр забезпечення якості вищої освіти університету щорічно ініціює проведення серед здобувачів опитування з метою вивчення умов освітнього процесу. У результаті опрацювання відповідей з'являється можливість не тільки загалом оцінити задоволеність організацією освітнього процесу, проведенням позанавчальних культурно-масових або спортивних заходів, а й отримати якісну оцінку умов проживання, харчування та соціально-психологічного стану здобувачів.

Ще одним із важливих питань, яким опікується керівництво університету, є отримання надійної інформації для оцінювання корупційних виявів і створення ефективної системи для протидії корупції. Результативність антикорупційної діяльності повною мірою залежить від налагодження зворотного зв'язку зі здобувачами, моніторингу ефективності антикорупційної програми, інформаційної прозорості прийнятих рішень.

Загалом налагодження опитувань здобувачів на системному рівні з питань, що безпосередньо стосуються форм і методів навчання, розвитку дружнього до них освітнього середовища та формування стійкого зворотного зв'язку дозволить отримати якісні інструменти для прийняття відповідних управлінських рішень.

#### **Список використаних джерел**

1. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.14 № 1556-VII (2014). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Грабовський, О. В., Коломієць, Л. В., Савельєва, О. С., Семенова, А. В., Яні, В. Ф. (2020). *Професійна педагогіка* : підручник. Одеса: Бондаренко М. О.
3. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості Державного університету "Одеська політехніка". (2021). Взято з <https://op.edu.ua/document/8818>

**М. Сидоров**, канд. фіз.-мат. наук,  
ORCID ID: 0000-0002-5333-8393

E-mail: myksyd@knu.ua;

**В. Бугров**, ректор, канд. філос. наук, проф.  
ORCID ID: 0000-0001-5553-4585

E-mail: bugrov@knu.ua;

**А. Гожик**, канд. геол.-мінерал. наук, доц.  
ORCID ID 0000-0001-6198-5681

E-mail: andrii.gozhyk@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,  
Київ, Україна

## **РОЛЬ ОПИТУВАНЬ У ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ**

*Представлено базові опитування різного рівня, що проводить КНУ імені Тараса Шевченка, і рішення, які прийняті керівництвом університету, факультетів (інститутів), гарантами та іншими учасниками освітнього процесу за результатами цих опитувань.*

*Ключові слова: опитування, UNiDOS, моніторинг, фокус-групове дослідження.*

Зі зростанням рівня автономії ЗВО зростає й відповідальність закладу освіти щодо забезпечення якості освітнього процесу та освіти здобувачів. Відповідно керівники та відповідальні особи на різних рівнях ієрархії мають періодично приймати ті чи інші рішення щодо змін в організації освітнього процесу, структури освітніх програм, наповнення дисциплін, побуту здобувачів і співробітників, їх дозвілля тощо. Для прийняття таких рішень керівнику потрібно володіти об'єктивною та актуальною інформацією щодо ситуації у сфері відповідальності, одним із джерел якої є опитування різних категорій учасників освітнього процесу. Одними серед базових вимог до якості таких опитувань є надійність результатів і валідність самого інструментарію. Цього можна досягнути за умови, що розробкою, пілотажем, аналізом та інтерпретацією результатів займатимуться фахівці-соціологи.

У протилежному випадку є ризик спотворення результатів, що може призвести до хибних висновків і рішень.

В університеті реалізовано 3 рівні охоплення у таких опитуваннях (Положення про опитування здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2020):

- *рівень навчальної дисципліни*: опитування з кожної окремої дисципліни;

- *рівень освітньої програми*: опитування здобувачів окремої освітньої програми, випускників і працедавців;

- *рівень університету*: загальноуніверситетське моніторингове опитування здобувачів освіти UNiDOS (UNiDOS, 2021), опитування НПП.

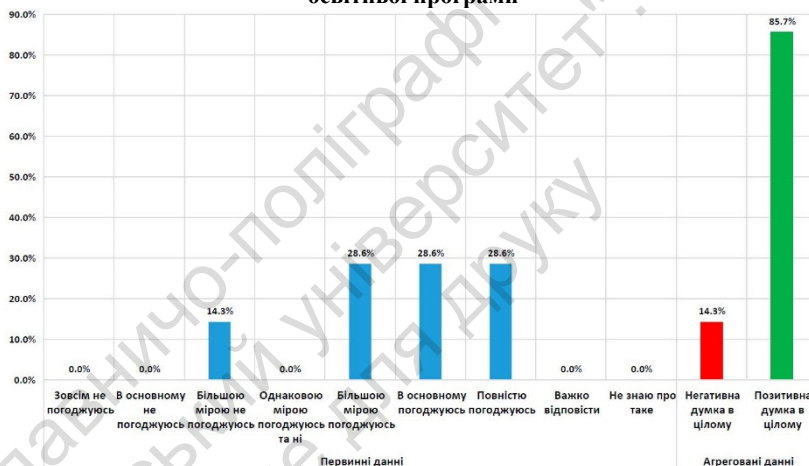
Крім цього, Київський національний університет імені Тараса Шевченка широко використовує практику проведення фокус-групових досліджень випускників і здобувачів (щодо недоліків та еволюції як освітніх програм, так й окремих дисциплін). Фокус-групові дослідження є також ледь не єдиним джерелом отримання достовірної інформації у випадку малочисельних груп на програмах.

Запитальник для оцінювання навчальної дисципліни дозволяє оцінювати якість викладання та наповнення дисципліни та на підставі результатів здійснювати моніторинг і приймати рішення щодо рекомендації оновлення дисципліни, проходження викладачами підвищення кваліфікації тощо. Опитування відбувається під час сесії перед підсумковим контрольним заходом, а результат доводиться до відома викладача, завідувача кафедри, гаранта ОП і декана (директора) після оголошення оцінок за дисципліну. Опитування є анонімним і суцільним, у ньому беруть участь усі слухачі дисципліни поточного семестру за групами. Першочергова мета цього дослідження – оцінити сприйняття студентами конкретної дисципліни та дії викладача. Результати опитування оприлюдненню не підлягають, однак є предметом розгляду викладачем, завідувачем кафедри та деканом/директором, а також можуть служити підставою для надання окремих роз'яснень здобувачам освіти. У випадку повторної негативної оцінки викладача здобувачами результати оцінювання аналізують на засіданні кафедри, і вони можуть стати підставою для прийняття рішень для вжиття

заходів з удосконалення роботи викладача (напр., направлення на стажування). Результати опитувань здобувачів за усіма дисциплінами, які викладає науково-педагогічний працівник, ураховують при наданні рекомендацій до продовження контракту.

Опитування здобувачів освітньої програми проводять серед усіх здобувачів, що навчаються на освітній програмі на випусковому курсі у бакалавраті та останній рік – у магістратурі. Це викликано тим, що по досягненні старших курсів здобувачі стають учасниками всіх видів навчання з практиками включно. Опитування є суцільним, анонімним, головним чином – через розсилання запрошень на електронні адреси здобувачів.

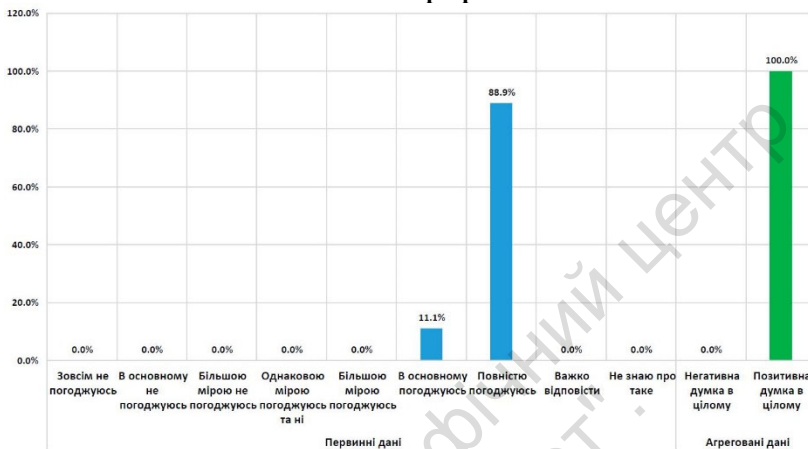
**Я ознайомлений(на) з переліком обов'язкових дисциплін освітньої програми**



**Рис. 1. ОП, опитування 2020/21 н. р.**

Результати опитування в узагальненому вигляді надходять до гаранта ОП і керівництва факультету, які за результатами опитувань визначають недоліки та приймають рішення щодо необхідності вжиття певних заходів для корегування ситуації. Як приклад, можна навести зміну в оцінці здобувачами одного із параметрів якості освіти однієї і тієї самої ОП унаслідок ужитих гарантом програми додаткових заходів з інформування студентів і корегування форми подання інформації на кафедрі.

**Я ознайомлений(на) з переліком обов'язкових дисциплін освітньої програми**



**Рис. 2. ОП, опитування 2021/22 н. р.**

Типовим заходом за результатами опитувань на освітній програмі є проведення серії зустрічей зі здобувачами освіти всіх курсів (не тільки тих, хто брав участь в опитуванні) із роз'ясненням прийнятих у програмі рішень, цілей програми тощо, а за потреби – з отриманням додаткової інформації для вдосконалення програми.

Моніторинговий проєкт UNiDOS для дослідження думки студентів засновано у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка 2009 року на факультеті соціології з метою дослідження різних сфер студентського та університетського життя. За результатами перших хвиль опитувань в університеті вжито заходів для поглибленого вивчення здобувачами освіти іноземної мови та посилення практичної підготовки.

Наразі триває чергова, 18, хвиля проєкту. Анкета має базову частину, що залишалась головним чином незмінною, і додаткових блоків запитань, що є актуальними для кожної із хвиль. Замовниками тем блоків виступає керівництво університету чи допоміжні підрозділи університет, або ж їх додають як актуальні на момент проведення. Із 2020 року опитування є суцільним, онлайн, через розсилання на електронні адреси студентів із дотриманням анонімності. Результати подають керівництву університету та

факультетів (інститутів) у узагальненому вигляді, звіт публікують на сторінці проєкту. Разом до 2022 року було проведено 17 хвиль дослідження (Звіти за всіма хвилями UNiDOS (2021) URL: [http://unidos.univ.kiev.ua/?q=uk/zvity\\_pro\\_doslidzhennya](http://unidos.univ.kiev.ua/?q=uk/zvity_pro_doslidzhennya)).

До базового блоку входять такі аспекти:

- Мотивація отримання вищої освіти та фактори вибору спеціальності.
- Рівень задоволеності різними сферами позанавчального студентського життя.
- Рівень задоволеності навчанням.
- Плани на майбутнє.

2010 року додатково долучено блоки щодо дозвілля, здоров'я студентів, умов проживання у гуртожитках. За результатами хвилі керівництвом університету зроблено висновки та проведено заходи, що сприяли розв'язанню проблем щодо умов проживання у гуртожитках, змінено функціонування поліклініки, започатковано зміни у переобладнання зони дозвілля у студмістечку.

2020 року через пандемію коронавірусу здійснено перехід від паперового формату анкети до електронного із застосуванням оболонки LimeSurvey (<https://www.limesurvey.org/>). Відповідно, додатковим став блок про дистанційну форму навчання, а у головному блоці було запроваджено нові методики оцінювання якості навчання SERVPERF і модифіковано SERVQUAL (Sydorov and oth.; 2020) та (Sydorov & Salnikova, 2021), які зручно реалізовувати саме в електронному форматі.

Крім цих опитувань 2021 року на кожному факультеті було проведено фокус-групове дослідження з використання засобів дистанційної комунікації і платформ LMS. За результатами прийнято низку адміністративних рішень щодо використання дистанційних технологій в освітньому процесі.

2022 року проведено дослідження студентів щодо доступу до освітнього процесу під час воєнної агресії. За результатами прийнято відповідні рішення щодо освітнього процесу під час війни.

Регулярне проведення фокус-групових досліджень дає якісно нову інформацію про функціонування, недоліки та переваги ОП, дозволяє виробити рекомендації щодо відповідних змін.

Опитування є дієвим інструментом менеджменту програми, факультету, університету для отримання інформації щодо оцінювання його дій, прийнятих рішень здобувачами освіти, викладачами та зовнішніми стейкхолдерами, надають можливість оцінити прогрес у розбудові взаємозв'язків між учасниками освітнього процесу.

### **Список використаних джерел**

1. Mykola Sydorov, Svitlana Salnikova, Yuriy Savelyev, Oksana Oliinyk (2020) Modified SERVPERF and Normalized SERVQUAL Models in Estimation of Service Quality in Higher Educational Institutes. Sociological studios, No 1(16) (2020) pp. 29–39 DOI: 10.29038/2306-3971-2020-01-29-39

2. Sydorov M., Salnikova S. (2021) SERVQUAL Model in HEI Monitoring Survey as a Part of Quality Assurance Policy. Advances in Economics, Business and Management Research, volume 170. Proceedings of the International Conference on Economics, Law and Education Research (ELER 2021), p204-209 DOI: 10.2991/aebmr.k.210320.036

3. UNiDOS (2021) Звіти за всіма хвилями Взято з [http://unidos.univ.kiev.ua/?q=uk/zvity\\_pro\\_doslidzhennya](http://unidos.univ.kiev.ua/?q=uk/zvity_pro_doslidzhennya)

4. Положення про опитування здобувачів освіти і науково-педагогічних працівників Київського національного університету імені Тараса Шевченка (2020) Взято з [http://nmc.univ.kiev.ua/docs/Poloz\\_Oputuvanya\\_2020.pdf](http://nmc.univ.kiev.ua/docs/Poloz_Oputuvanya_2020.pdf)

**С. Слободян**

E-mail: slobod20@ukr.net

Відокремлений структурний підрозділ

"Фаховий коледж геологорозвідувальних технологій"

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

Київ, Україна

## **ІНФОРМАЦІЙНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ**

*Проаналізовано підхід до політики у сфері якості освіти, окреслено систему управління якості освітньої діяльності як забезпечення інноваційного характеру освітніх послуг, їх випереджального характеру та індивідуалізації освітнього процесу, створення та впровадження системи управління якості, а також дієдатності системи дистанційного навчання та її подальший супровід.*

*Ключові слова: сфера якості освіти, інформатизація, цифрова трансформація, електронне діловодство, інтеграція інформаційних систем.*

В епоху глобалізації і переходу до економіки знань інформатизація системи освіти та формування системи відкритої освіти набувають усе важливішого значення. Політика у сфері якості освіти покликана об'єднати зусилля всіх учасників освітнього процесу та персоналу закладу освіти в питаннях забезпечення якості послуг, які відповідають сучасним запитам суспільства, моральним і патріотичним принципам.

Основа філософії закладів освіти – це забезпечення інноваційного характеру освітніх послуг, їх випереджального характеру та індивідуалізації освітнього процесу, створення та впровадження системи управління якості. Систему управління якості потрібно розглядати як дієвий інструмент, який дозволить вибудувати ефективні процеси та керувати ними.

Результатом побудови системи має стати надання замовникам освітніх послуг із гарантованим, стабільно високим рівнем якості, які не тільки відповідають їх вимогам та очікуванням, а також запитам стейкхолдерів, але й перевищують їх.

Система управління якості гарантує, що всі ресурси для організації освітнього процесу відповідають Цілям у сфері якості та є загальнодоступними. Важливим є інформованість студентів про наявність відповідних послуг і забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені освіти та кваліфікації, розклад занять, а також усі складові забезпечення освітнього процесу через оприлюднення на офіційному та корпоративних сайтах закладів освіти.

Результативність функціонування Системи управління якістю (системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти) щорічно має бути оцінена в рамках планових наглядових аудитів як рейтингове оцінювання освітніх, наукових, інноваційних та інших досягнень учасників освітнього процесу, зокрема, здобувачів освіти – двічі на рік, науково-педагогічних, педагогічних працівників – щорічно та раз на п'ять років, відповідно до чинних нормативно-правових актів.

Засобами досягнення є:

- удосконалення системи управління якістю та системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти;
- реалізація інформаційної політики закладу освіти, цифрова трансформація всіх видів діяльності;
- удосконалення системи нормотворчості, реєстрів документообігу, електронного діловодства, інтеграція інформаційних систем, ліквідація бар'єрів для вільної комунікації та передавання інформації;
- розвиток єдиної корпоративної цифрової системи доступу та обміну інформації, вебпорталу закладу освіти, особистого кабінету, зокрема, мобільних версій;
- розвиток і поглиблення партнерських відносин, співпраця з органами державного управління, ринковими структурами, роботодавцями, іншими стейкхолдерами;
- розвиток маркетингової стратегії закладу освіти, посилення бренду закладу освіти та вдосконалення фірмового стилю структурних підрозділів закладу освіти.

У сучасному світі відбуваються розширення традиційної системи освіти та пошуки нових методів навчання із застосуванням дистанційного викладання, комп'ютерних освітніх програм, нових технологій створення, обробки та збереження електронних ресурсів для навчання.

Зважаючи на потреби сучасної молоді в неперервному здобуванні освіти з використанням новітніх технологій і засобів, перед викладачами постає проблема пошуку та застосування нових форм і методик в освіті, яка має бути якісною.

Використання системи дистанційного навчання Moodle відкриває широкі можливості в розвитку інтерактивних технологій для самостійного здобуття знань в умовах обмежених часових ресурсів.

Формування інформаційного навчального середовища в системі дистанційного навчання Moodle – це творче професійне вдосконалення та впровадження новітніх інтерактивних методів навчання. Ця платформа містить велику кількість різноманітних навчальних елементів (т. зв. "модулів"), які забезпечують діалог і співпрацю між викладачем і студентами. За допомогою платформи викладач може обирати будь-який із модулів, розміщувати його на сайті, редагувати, оновлювати, використовувати для інформування, навчання та оцінювання студентів. Платформа дозволяє використовувати в межах навчальної дисципліни форуми, слідкувати за активністю студентів, містить зручний для користування електронний журнал оцінок. Позитивною рисою платформи є те, що модуль можна "приховати" той час, поки він не завершений. У такому випадку його бачитиме лише викладач. Модулі з наступних тем можна приховувати, доки студенти не виконають завдання з попередніх тем. І лише після цього зробити їх видимими.

Moodle можна використовувати не лише в навчанні школярів, студентів, але також при підвищенні кваліфікації, бізнес-навчанні тощо.

**Основними акцентами використання Moodle** в закладі освіти має стати:

- розбудова цілісної системи дистанційного навчання закладу освіти;
- адміністрування та супровід системи дистанційного навчання;
- повноцінна підтримка дієздатності системи дистанційного навчання та її подальший супровід;
- web-дизайн навчальних курсів викладачів;
- установа тестів;
- розробка авторських дистанційних курсів і впровадження їх до освітнього процесу;

▪ консультування, лекції та курси для викладачів для створення власних дистанційних курсів і технологій запровадження до навчального процесу.

Створюючи свій курс, викладач ретельно систематизує навчально-методичні матеріали та намагається викласти їх у відповідному сучасним вимогам вигляді.

Жодний дистанційний курс не може бути статичним, він має бути "живим", постійно розширюватись і доповнюватись новими матеріалами. На сьогодні практично кожний викладач стикається із проблемою створення, оновлення та вдосконалення навчально-методичного змісту свого курсу.

Використання ресурсів та елементів системи Moodle для організації освітнього процесу та різноманітного програмного забезпечення, крім загальноприйнятих форм вивчення дистанційних курсів і проведення електронних іспитів, надають можливість знаходити нові технології. Найбільш цікавою є практика проведення вебінарів. Вебінар може виглядати як дистанційна лекція або online-сеінар. Така інтернет-технологія проведення дистанційних занять, як вебінар, відкриває нові цікаві можливості для навчання, ділового віртуального спілкування та вміння представляти актуальну інформацію тощо. Вебінар є ефективним інструментом для корпоративного навчання.

### **Список використаних джерел**

1. Кухарський, В. (ред.), Осередчук, О. (ред.). (2018). *Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на засадах європейських стандартів та рекомендацій*: посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.

2. Фініков, Т. В., Терещук, В. І. (2020). *Розвиток систем внутрішнього забезпечення якості в українських закладах вищої освіти: аналітичний звіт*. Київ: Ваіте.

3. Луговий, В., (ред.), Таланова, Ж., (ред.). (2019). *Оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції: методичні рекомендації*. Київ: Ін-т вищої освіти НАПН України.

4. Василюк, А., (ред.), Дей, М., (ред.). (2019). *Якість вищої освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник*. Київ; Ніжин: Видавць ПП Лисенко М. М.

5. Міжнародні стандарти якості освіти. Взято з <http://uadocs.exdat.com/docs/index-70147.html>

6. ДП "Укрмкртестстандарт". Взято з <https://ukrcsm.kiev.ua/index.php/en/>

7. Moodle. Взято з <https://moodle.org/mod/page/view.php?id=8174>

**В. Сорока**, канд. сільськогосп. наук, доц.  
ORCID ID: 0000-0002-8994-2680

E-mail: v.s.soroka@nuwm.edu.ua;

**В. Корбутяк**, канд. техн. наук, доц.  
ORCID ID: 0000-0002-2252-3801

E-mail: v.i.korbutiak@nuwm.edu.ua;

**А. Клімова**, д-р філософії  
ORCID ID: 0000-0003-0051-3925

E-mail: a.v.klimova@nuwm.edu.ua;

**М. Малиновська**, провідний фахівець  
ORCID ID: 0000-0002-6071-1184

E-mail: m.f.malynovska@nuwm.edu.ua;

Національний університет водного господарства  
та природокористування, Рівне, Україна

## **РОЗРОБЛЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

*Розкрито основні завдання університетських органів, що забезпечують дотримання академічної доброчесності, які було вдосконалено в результаті опитувань студентів і викладачів НУВГП щодо їх ролі у прийнятті рішень при розробленні та впровадженні механізмів забезпечення академічної доброчесності. Зазначено етапи розгляду факту порушення академічної доброчесності. Описано основні складові формування доброчесного освітньо-наукового середовища в НУВГП.*

*Ключові слова: академічна доброчесність, опитування студентів, опитування викладачів, академічна відповідальність, забезпечення якості освіти.*

Сучасна українська вища освіта переживає зміни у підходах до формування особистості не лише як професіонала своєї справи, а й соціально-активного громадянина із чіткою позицією, який дотримує таких фундаментальних цінностей, як чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність і вміння відстоювати ці цінності та боротися за них. Саме такі цінності є

основою академічної доброчесності, що є невід'ємною складовою системи внутрішнього забезпечення якості освіти.

Система внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти у НУВГП орієнтована на допомогу здобувачам вищої освіти та співробітникам, створення умов і заохочення для доброчесного навчання, викладання та наукової діяльності. Тому в НУВГП на інституційному рівні працюють науково-методичні ради з якості ННІ, розгалужена система координаторів забезпечення якості на кафедрах, систематично проводять різноманітні опитування щодо якості освіти, а результати використовують з максимальною ефективністю для всіх учасників освітнього процесу. Наприклад, за результатами дзеркального опитування науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти НУВГП щодо забезпечення академічної доброчесності та якості освіти встановлено, що за відгуками студентів, тільки 50–60 % викладачів часто обговорюють з ними питання доброчесності, а за відгуками викладачів, 60–65 % із них дотримують єдиної процедури, якщо виявлено порушення академічної доброчесності. За цими та іншими показниками очевидно, що система забезпечення академічної доброчесності потребує покращення. Відповідно було прийняте рішення про вдосконалення загальноуніверситетської політики забезпечення академічної доброчесності, визначення порядку виявлення та встановлення фактів її порушення, установлення процедури розгляду факту порушень академічної доброчесності та порядку подання апеляції та її розгляд із врахуванням вимог ст. 42 про академічну доброчесність Закону України "Про освіту" (Про освіту, 2017) та Рекомендацій для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності (Рекомендації, 2019).

Таким чином, розроблено нові локальні нормативні документи про академічну доброчесність у НУВГП, що спрямовані на виявлення, запобігання, перешкоджання та зупинення виявів порушення академічної доброчесності, а також підтримання сприятливого та доброчесного освітнього й наукового середовища в університеті. Слід зазначити, що основною метою цих документів є не покарання чи притягнення порушника до академічної відповідальності, а в першу чергу, – роз'яснення недопустимості

порушень такого роду, навчання здобувачів вищої освіти та співробітників НУВГП застосовувати прийнятні інструменти.

Забезпечення академічної доброчесності в НУВГП базується на основних принципах і фундаментальних цінностях академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин: законності, взаємної довіри, чесності та порядності, справедливості, компетентності та професіоналізму, партнерства та неупередженості, взаємоповаги та індивідуальності, прозорості та відкритості, а також безпеки та добробуту.

До університетських органів НУВГП, які забезпечують популяризацію принципів академічної доброчесності, їх впровадження до освітньо-наукової діяльності та виконують наглядову та контролюючі функції, належать:

- група сприяння академічній доброчесності (з дотримання академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин в освітній і науковій діяльності);

- комісія з академічної доброчесності НУВГП (здійснює контроль щодо дотримання академічної доброчесності на загальноуніверситетському рівні);

- разово сформовані комісії з академічної доброчесності ННІ, які, за необхідності, створюють за наказами ректора, розпорядженнями проректорів, директора ННІ, голови організаційного комітету конференції, головного редактора наукового журналу, голови спеціалізованої вченої ради.

Згідно з визначеними процедурами, здобувачі вищої освіти, наукові, науково-педагогічні та педагогічні працівники НУВГП підписують декларації про дотримання академічної доброчесності, де зазначено, що вони ознайомлені зі встановленими принципами та правилами академічної доброчесності, погоджуються із ними та у разі їх порушення нести будуть відповідальність.

У НУВГП розроблено рекомендований перелік видів академічної відповідальності за конкретні порушення академічної доброчесності для здобувачів вищої освіти, наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників. За кожне порушення академічної доброчесності здобувачі вищої освіти, наукові, науково-педагогічні та педагогічні працівники університету можуть бути притягнуті як до одного, так і до кількох видів академічної відповідальності, залежно від рішення комісій з академічної доброчесності.

Варто зазначити, що процедура розгляду факту порушення академічної доброчесності комісією з академічної доброчесності в НУВГП складається з таких етапів:

- повідомлення особи про підозру у скоєнні порушення академічної доброчесності;
- проведення службового розслідування;
- надання можливості звинувачуваної особи для захисту;
- підготовка експертного висновку про результати службового розслідування з визначенням виду академічної відповідальності.

В НУВГП розроблено Положення про академічну доброчесність, Порядок перевірки навчальних, кваліфікаційних, навчально-методичних, наукових робіт на наявність ознак академічного плагіату, Порядок скасування рішення про присудження ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації у разі виявлення фактів порушення академічної доброчесності здобувачем вищої освіти та інші локальні нормативні документи щодо забезпечення академічної доброчесності.

Важливу роль відіграє студентська організація "Якість освіти", яка долучає студентів як рівноправних учасників освітнього процесу до розробки та вдосконалення системи внутрішнього забезпечення якості освіти, а також процедур дотримання академічної доброчесності в НУВГП. Крім того, популяризацію принципів академічної доброчесності, інформування здобувачів вищої освіти про неприпустимість порушення принципів академічної доброчесності та реалізація заходів щодо запобігання виявів академічної недоброчесності проводять, зокрема, органи студентського самоврядування, студентська профспілка університету, наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених.

З метою формування доброчесного освітньо-наукового середовища в НУВГП на постійній основі відбуваються:

- лекції, тренінги, семінари та інші заходи з питань забезпечення академічної доброчесності для здобувачів і науково-педагогічних працівників університету;
- обговорення як зразкових, так і неприйнятних практик закладів вищої освіти у сфері забезпечення академічної доброчесності, прикладів порушень академічної доброчесності та їх наслідків.

Вважаємо, що в силабусах навчальних дисциплін необхідно обов'язково зазначати правила академічної доброчесності під час викладання окремої навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти. Відповідно, таку вимогу в НУВГП встановлює п. 2.1.4 Положення про силабус.

На офіційному вебпорталі НУВГП у розділі "Академічна доброчесність" оприлюднено нормативні документи щодо забезпечення академічної доброчесності та відповідні рекомендації для здобувачів і співробітників університету. НУВГП систематично вдосконалює внутрішню нормативну базу щодо організації освітнього процесу, науково-дослідної та інноваційної діяльності; підвищує власні стандарти якості, відповідно до найкращих вітчизняних і світових практик забезпечення академічної доброчесності.

Щосеместрово в НУВГП з метою попередження порушень і контролю дотримання академічної доброчесності в освітньо-науковій діяльності відбуваються опитування здобувачів освіти щодо якості навчання та викладання на предмет порушень академічної доброчесності.

Систематичні опитування у поєднанні з іншими інструментами є надзвичайно важливими для побудови довіри між викладачами та студентами, а також покращення якості освіти в університеті. В НУВГП відбувається регулярний моніторинг дотримання академічної доброчесності та діє прозорий механізм академічної відповідальності за академічну недоброчесність. Постійна популяризація та дотримання фундаментальних цінностей академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин дозволяє встановити високі стандарти справедливості, чесності та поваги на всіх рівнях академічної спільноти. Однозначно, академічна доброчесність в НУВГП – це насамперед довіра до результатів навчання, наукових досягнень і майбутній успіх здобувачів вищої освіти.

#### **Список використаних джерел**

1. Про освіту. Закон України від 05.09.17 № 2145-VIII (2017). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності від 29.10.19 (2019). Взято з <https://naqa.gov.ua/академічна-доброчесність>

**Т. Степура**, д-р екон. наук, доц.

ORCID: 0000-0002-1070-0508

E-mail: Tetiana.M.Stepura@lpnu.ua;

**О. Корицька**, канд. екон. наук, асист.

ORCID: 0000-0002-4852-188X

E-mail: Olha.I.Korytska@lpnu.ua

Національний університет "Львівська політехніка", Львів, Україна

## **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА**

*Розглянуто необхідність зміни підходів до формування та змісту освітніх програм для підвищення їх якості в умовах діджиталізації суспільного життя. Показано, що врахування цих процесів має відбуватися в освіті в двох ракурсах: запровадження нових освітніх програм, зокрема, і міждисциплінарних, а також ширше запровадження цифрових навичок у наявних стандартах освіти.*

*Ключові слова: освітні програми, діджиталізація, якість освіти, освітні стандарти.*

Особливості розвитку економіки та суспільства у ХХІ ст. характеризують значний поступ у сфері технологій і комунікацій та їх вплив на життя людей. Виникають нові потреби людей і шляхи їх задоволення, що пов'язані зі стрімким поширенням процесів діджиталізації. Запити у цифровій сфері стосуються як суспільного життя, так і економічних процесів, відповідно, і ринку праці. У такому середовищі сфера вищої освіти формує кількісні та якісні характеристики кадрового забезпечення функціонування економіки. Своєчасність, повнота та якість надання освітніх послуг, відповідно до викликів цифрової економіки, потребують спроможності закладів вищої освіти швидко реагувати та адаптуватися до процесів діджиталізації. У дослідженні наведено результати бенчмаркінгу закладів вищої освіти (на прикладі економічних спеціальностей) за освітньою програмою "Цифрова економіка" для оцінювання їх готовності у формуванні майбутньої пропозиції фахівців на ринку праці в умовах діджиталізації.

Цифровізація внесла суттєві корективи до формування попиту на цифрові кадри в економіці України, його якісних і кількісних

характеристик. Перш за все, змінилися вимоги роботодавців до професійних якостей працівників. Необхідними навичками стали вміння використовувати нові технологічні платформи для комунікації і ведення бізнесу, спроможність вести дистанційну онлайн-роботу, використовувати хмарні обчислення та сховища, здійснювати аналітичне обґрунтування економічних і технічних процесів на основі інтерактивних даних, а також високі вимоги до знання іноземних мов. Крім цього, викликом цифрової економіки стала крос-галузева спеціалізація та мультимовність, тобто високопрофесійний працівник має бути не просто економістом, юристом, інженером, програмістом чи соціологом. Роботодавці потребують і шукають працівників зі знаннями та навичками із кількох спеціальностей, наприклад, економіста для роботи із великими базами даних; соціолога зі знаннями арабської чи китайської мови; програміста, що розуміє основи роботи електронної торгівлі та продажу криптовалют. Цінний працівник має бути універсальний, а не вузькопрофільний.

Одним зі шляхів оцінювання готовності закладів вищої освіти в Україні до викликів цифрової економіки є порівняльний аналіз нових освітніх програм, що створені упродовж останніх років, на прикладі економічних спеціальностей. За нашими спостереженнями, 2018 року у двох закладах вищої освіти України (Національному університеті біоресурсів і природокористування України та Державному вищому навчальному закладі "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана") з'явилася нова спеціалізація "Цифрова економіка" (за спеціальністю 051 "Економіка"). Конкурентними перевагами навчання за програмою "Цифрова економіка" у ДВНЗ "КНЕУ ім. В. Гетьмана" є володіння знаннями та навичками створення новітніх цифрових технологій (електронне урядування, електронні розрахунки й транзакції, хмарні обчислення, блокчейн) і методів інтелектуального аналізу даних (Data Mining, Big Data, машинне навчання, штучний інтелект), а також їх застосування в управлінні у виробництві та промисловості, бізнесі, фінансових установах, електронній комерції і наданні державних послуг (Цифрова економіка, 2018).

За ключовим словом "цифрова економіка" навчання 2021 року пропонували 14 вітчизняних закладів вищої освіти. Зауважимо, що у деяких ЗВО спеціалізація "Цифрова економіка"

представлена як комплекс освітніх програм чи із розширеною назвою. Як бачимо, найбільшу кількість заяв абітурієнти направили до Київського національного торговельно-економічного університету (347 заяв на денну форму навчання + 19 – на заочну, серед них 32 зарахованих студенти) та Національного авіаційного університету (266 заяв – на денну форму навчання + 14 заяв – на заочну, серед них 14 зарахованих студентів). Варто зауважити, що в Національному авіаційному університеті абітурієнти подавали заяви на комплекс освітніх програм, а в Київському національному торговельно-економічному університеті – лише на спеціалізацію "Цифрова економіка". Кількість поданих заяв на денну форму перевищує кількість ліцензійних місць в усіх закладах вищої освіти. Отже, новостворена освітня програма "Цифрова економіка" користується популярністю у випускників шкіл.

Установлено, що кількість заяв вступників на "Цифрову економіку" 2021 року, порівняно із 2018 роком, зросла майже у 21 раз, а порівняно з 2020 роком – на 4,4 %. Збільшується також і кількість зарахованих на навчання за обраною ОП студентів: із 9 у 2019 до 38 – у 2021 році. Тобто тенденція збільшення випускників за спеціалізацією ОП "Цифрова економіка" очевидна. Фахівці зі знаннями, навичками, уміннями та компетентностями, що здобуті за цією освітньою програмою, будуть конкурентоспроможними та затребуваними на ринку праці в Україні.

Щодо якості освіти в умовах цифрового суспільства виникає дві траєкторії її забезпечення. Перше, виникнення освітніх програм міждисциплінарного рівня вимагає особливих підходів до формування якості освітнього процесу та його результатів. Така якість насамперед забезпечується через взаємодію та координацію всіх причетних сторін і стейкхолдерів освітнього процесу. Друге – імплементація цифрових компетентностей до вже наявних освітніх програм.

На наш погляд, особливі резерви підвищення якості вищої освіти містяться власне у стандартизації як рамковій сфері, що має залишати значну свободу дій, і водночас дозволяє імплементувати до системи освіти сучасні критерії та високі показники якості, відповідно до соціально-економічних і технологічних змін. Серед стандартів вищої освіти важливе місце посідають освітні програми, процес формування яких, відповідно до

компетентнісного підходу, розпочався 2014 року. Невід'ємною складовою освітніх програм є визначення інтегральної компетентності, а також перелік загальних і спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, які має сформувати освітній процес у здобувача фаху. Кожний навчальний заклад отримав відносну свободу у формуванні нормативної і варіативної частин освітніх програм у частині наповнення їх навчальними дисциплінами, що має забезпечити плюралізм у формуванні спрямованості фахівців, повніше задоволення попиту на освітні послуги, відповідно до вимог ринку праці. Разом із тим, у цій сфері діяльності є низка проблем, одна з яких – відсутність належного відображення актуальності формування цифрових компетентностей. Цифрові навички, цифрова грамотність стали неодмінною вимогою та можливостями розвитку людського потенціалу. 2016 року Європейська комісія розробила та представила 21 цифрову компетентність (Digital Competence (DigComp 2.0, DigComp 2.1)), що згруповані у 5 блоків (вимірів), які згодом було поділено на 8 рівнів майстерності (DigComp 2.1., 2016). Серед таких блоків компетентностей інформаційна грамотність і робота з даними; комунікація та взаємодія; робота з цифровим контентом; розв'язання проблем через цифрові канали. Однак такі рекомендації поки що не знайшли практичного втілення в Україні. Наприклад, у проєкті Стратегії людського розвитку, що перебуває на обговоренні, є лише згадка про необхідність розвитку цифрових навичок здобувачів освіти, педагогічних і науково-педагогічних працівників. У звіті Міністерства освіти і науки України "Поступ команди МОН на зміцнення системи освіти і науки України" за липень-вересень 2020 року (Поступ, 2020) МОН звітує лише про діджиталізацію у школах. Водночас аналіз низки стандартів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти показав, що серед стандартів галузей знань "Управління та адміністрування", а також "Соціальні та поведінкові науки" цифрові компетентності акумулюється здебільшого в одній позиції загальних компетентностей щодо формування навичок використання інформаційних і комунікаційних технологій. Цього, на наш погляд, недостатньо, тому необхідним є коригування чинних стандартів вищої освіти щодо імплементації до сформульованих компетентностей елементів цифрових навичок.

### **Список використаних джерел**

1. Цифрова економіка. Запрошуємо вас на навчання за освітньо-професійною програмою "Цифрова економіка". Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. Взято з [https://kneu.edu.ua/ua/specialities\\_fisit/digital\\_economy/](https://kneu.edu.ua/ua/specialities_fisit/digital_economy/)

2. DigComp 2.1. The digital competence framework for citizens with eight proficiency levels and examples of use. European Commission, 2016. Retrieved from <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp/digital-competence-framework>

3. Поступ команди МОН на зміцнення системи освіти і науки України. Взято з <https://mon.gov.ua/ua/news/postup-komandi-mon-na-zmicnennya-sistemi-osviti-i-nauki-ukrayini-lipengruden-2020-roku>

**О. Тарасенко**, канд. фіз.-мат. наук, доц.

ORCID ID 0000-0003-0799-5410

E-mail: oxana.tarasenko@gmail.com

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя,  
Ніжин, Україна

## **НЕФОРМАЛЬНА ТА ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ**

*Висвітлено важливість, необхідність і законодавчий аспект поєднання формальної та неформальної освіти для інтелектуального, культурного та духовного розвитку особистості.*

*Ключові слова: неформальна та інформальна освіта.*

Освіта відіграє "ключову" роль у формуванні та розвитку людського капіталу, забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку держави. У сучасному глобалізованому світі виникає необхідність у зміні підходів до визнання різних видів освіти. Так з'являється проблема розвитку та взаємодії різних ступенів інституційної формалізації освіти: формальної та неформальної.

Згідно із законом України "Про освіту": "...особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів" (Про освіту, 2017, ст. 8).

У Меморандумі неперервної освіти Європейського Союзу зазначено, що континуум неперервної освіти робить неформальну та формальну освіту рівноправними учасниками процесу навчання (A Memorandum on Lifelong Learning, 2000). Наприклад, ідеальною є формула, яка б поєднувала формальну та неформальну чи інформальну освіту; щоб досвід, який отримано внаслідок саморозвитку, доповнював той, який студенти здобувають у закладах вищої освіти. Зазначимо, що неформальна освіта ґрунтується на трьох засадах: "вчитися в дії" – отримувати знання під час практичних завдань; "вчитися взаємодіяти" – часто передбачає роботу в групах або командах; "учитися вчитись" – аналізувати власний досвід і з нього формувати нові знання.

Неформальна освіта не має вікових, професійних чи інтелектуальних обмежень щодо учасників, нерідко не обмежується часовими рамками. Заклади освіти чи організації, що займаються неформальною освітою, зазвичай не присуджують кваліфікацій і не проводять формального оцінювання навчальних досягнень учасників.

В Україні з метою чіткого поєднання зазначених видів освіти Міністерство освіти і науки України 08.02.22 видало наказ №130 "Про затвердження Порядку визнання у вищій і фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти".

Відповідно до затвердженого Порядку заклади вищої освіти мають розробити власні положення про взаємодію формальної і неформальної освіти, визнання результатів навчання (що здобути шляхом неформальної та/або інформальної освіти, у системі формальної освіти), адже це зумовлено необхідністю оновлення й осучаснення соціально-економічних і духовних умов розвитку українського суспільства; процесами становлення демократичної, правової держави, розвитком громадянського суспільства; інтеграцією України до Європейського співтовариства; необхідністю модернізації освіти. Відповідно до чинного Закону України "Про освіту", ЗВО визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності (які надають відповідні освітні послуги), а також заохочує до здобуття освіти всіх видів.

Згідно із Порядком (Про затвердження Порядку, 2022) ЗВО визначає:

- загальні вимоги до процедур визнання у вищій освіті результатів навчання, що здобуті шляхом неформальної або інформальної освіти;
- коло інституцій та осіб, на яких поширюється дія Порядку;
- перелік і послідовність процедур визнання;
- вимоги до Порядку визнання результатів неформального або інформального навчання закладу освіти;
- порядок подання заяв та ідентифікації результатів неформального або інформального навчання;
- організацію та проведення процедур оцінювання;
- врахування підсумків визнання результатів неформального або інформального навчання в подальшому освітньому процесі.

Застосування неформальної освіти є корисним:

- для суспільства в цілому (сприяння демократизації, розвитку громадянського суспільства, громадської активності та лідерства);
- для формальної освіти (можливість гнучко та швидко реагувати на потреби ринку праці та послуг, задовольняючи вимоги всіх стейкхолдерів, змінюючи освітні пропозиції; зростання мотивації учасників освітнього процесу);
- для здобувачів вищої освіти (можливість самовдосконалення; розвиток громадянських навичок; виховання почуття причетності, солідарності; оптимальне поєднання свободи та відповідальності; можливість самостійного вибору часу, місця, тривалості навчання).

Наразі не існує офіційної статистики щодо кількісних та якісних показників реалізації неформальної та/або інформальної освіти, відсутні спеціальні концепції і програми. Таке поєднання різних форм навчання виходить на чільні позиції у світових освітніх процесах.

Разом із тим з'являється необхідність запровадження процедури забезпечення якості визнання результатів неформального та інформального як складової внутрішньої системи забезпечення якості закладу вищої освіти.

Тож насправді неформальна освіта – це можливості для саморозвитку, самореалізації, здобуття нових знань і практичного досвіду, пошуку мотивації і натхнення. А якщо можливості є, їх треба використовувати.

Важливо, щоб ЗВО визнавали всі можливі форми, формати й методи навчання, а не тільки формальну освіту; щоб в Україні сформувалася загальна культура навчання, щоб навчання цінували, заохочували й воно було доступним усім бажаючим, стало невід'ємною частиною професійного розвитку.

#### **Список використаних джерел**

1. Про освіту. Закон України від 05.09.17 № 2145-VIII (2017). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

2. A Memorandum on Lifelong Learning. (2000). Commission of the european communities. Retrieved from [http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum\\_on\\_Lifelong\\_Learning.pdf](http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf)

3. Про затвердження Порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.02.22 № 130 (2022). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-22#Text>

**О. Тарасова**, канд. психол. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0002-0756-4947

E-mail: tarasova1509@ukr.net

Криворізький національний університет, Кривий Ріг, Україна

## **УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЦЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ: РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ**

*Здійснено спробу визначення ролі індивідуально-творчої підготовки майбутніх фахівців шляхом удосконалення викладацької майстерності. Представлено результати зворотного зв'язку з учасниками освітнього процесу. Указано шляхи підвищення якості вищої освіти задля покращення підготовки фахівців в університеті.*

*Ключові слова: викладацька майстерність, моніторинг якості освіти, результати опитування.*

На сьогодні якість освіти стає головним аргументом людського розвитку, який задовольняє, по-перше, прагнення людини до самовдосконалення й саморозвитку; по-друге, потребу суспільства в освічених і висококультурних громадянах. В умовах європейської інтеграції Україна зобов'язана дотримувати загальних стандартів якості освіти та постійно її підвищувати. Адже якість освіти – це комплекс характеристик компетентностей і професійної свідомості, що є здатністю фахівця здійснювати професійну діяльність, відповідно до вимог сучасного етапу розвитку економіки, на визначеному рівні ефективності та професійного успіху із розумінням соціальної відповідальності за результати професійної діяльності. Зважаючи на це, діяльність Криворізького національного університету (далі – університет) спрямована на організацію та здійснення управління якістю надання освітніх послуг і науково-технічних розробок, оптимізацію та вдосконалення наявної в університеті внутрішньої системи управління якістю освітньої діяльності, згідно з вимогами міжнародних стандартів, підвищення кваліфікації та розвитку досконалості викладання.

Упродовж століть склалася та діє освітня система, що ґрунтується на соціоцентричному підході, у межах якого метою

розвитку особистості є її соціалізація та професіоналізація з позицій максимальної суспільної корисності. Ця система навчання й виховання, яка дістала назву традиційної, виходить із того, що зовнішнє безпосередньо формує внутрішнє. Той, хто навчається, підпадає під поняття "об'єкт", яким можна керувати за допомогою зовнішніх впливів, загальних стандартів і нормативів. Донедавна у закладах вищої освіти традиційну лекційно-семінарську систему навчання було піднесено до рангу її абсолютної незаперечності. Звичайно, у межах наявної системи навчання є різні моделі, які мають істотні відмінності. Водночас усі вияви традиційного навчання об'єднує те, що здобувач освіти навчається не творчо, або ж творчість зведена до мінімуму. Для всіх моделей, хоча й різною мірою, визначальним є те, що вони розглядають студента як об'єкт педагогічних впливів, що здатні забезпечити формування пізнавальних процесів і прогнозованих викладачем рис. Але здобувач освіти сприймає лише те, що може й хоче, пропускаючи навчальні впливи крізь призму своєї індивідуальності, тобто як суб'єкт. Зазвичай наразі здобувачі так і не стали "головними" у закладах професійної освіти. Орієнтація на директивно заданий норматив призводить до того, що здобувач освіти немов зникає, розчиняється в педагогічному процесі. Зважаючи на це, у навчальному процесі значну роль потрібно надавати виявленню особистісного сенсу учіння та емоційного задоволення від нього. Це створило б сприятливі умови для усвідомлення особистістю вагомості нового знання, активізувало б її самоосвіту та самовиховання. Потрібні такі умови, за яких майбутні фахівці мали б змогу продемонструвати свою начитаність, ерудицію, культуру мовлення, рівень самостійного аналізу, суджень, висновків, узагальнень, їх новизну й оригінальність, здатність до формування конструктивних ідей, пропозицій, підходів. Але як реалізувати цей індивідуально-творчий принцип формування й підготовки фахівців в умовах вищої школи? Аналіз доводить, що потрібні гнучкі моделі організації освітнього процесу, зокрема: створення індивідуальних програм професійної підготовки фахівця й втілення їх у навчальний процес, утворення системи методичного забезпечення самостійної роботи студентів, оптимізація студентського самоврядування як фактору активізації особистості

здобувача в контексті професійної підготовки. Індивідуалізацію професійної підготовки слід втілювати й у систему практичного навчання здобувачів у період виробничих практик різного типу, які також набувають індивідуально-корекційного характеру.

Моніторинг якості вищої освіти, зокрема, проведення опитувань здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників, спрямовані на забезпечення зворотного зв'язку з учасниками освітнього процесу та виявлення рівня розвиненості викладання навчальних дисциплін в Університеті.

Упродовж 2019-2022 років з метою оцінювання якості освітньої діяльності, виявлення й усунення недоліків у наданні освітніх послуг в університеті систематично відбуваються анкетування: "Академічна доброчесність здобувачів вищої освіти Криворізького національного університету"; "Реалізація студентоцентрованого підходу в навчанні", "Освітнє середовище здобувачів вищої освіти", "Контрольні заходи та критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти", "Дистанційне навчання очима здобувачів вищої освіти" тощо. Результати анкетування (<http://www.knu.edu.ua/pidrozdily/centr-zabezpechennya-yakosti-vyshhoi-osvity/rezul-taty-anketuvannya>) розглядають та обговорюють на засіданнях кафедр, вчених рад факультетів та університету. Наприклад, за результатами анкетування "Реалізація студентоцентрованого підходу в навчанні" здобувачі вищої освіти, оцінюючи рівень використання викладачами сучасних методів і технологій в освітньому процесі, зазначили, що найбільш привабливими видами занять (формами роботи) для них є:

- аналіз і розв'язання конкретних ситуацій (приваблює 831 респондента, 86,2 %; не приваблює – 133 респондента, 13,8 %);
- вправи на розвиток творчого мислення (приваблює 748 респондентів, 77,6 %; не приваблює – 216 респондентів, 22,4 %);
- мозкова атака (приваблює 614 респондентів, 63,7 %; не приваблює – 350 респондентів, 36,3 %);
- активні (нестандартні) лекції (приваблює 750 респондентів, 77,8 %; не приваблює – 1214 респондентів, 22,2 %);
- заняття з використанням інформаційних технологій (приваблює 829 респондентів, 86 %; не приваблює – 135 респондентів, 14 %);
- ділові та бліц-ігри (приваблює 650 респондентів, 67,4 %; не приваблює – 314 респондентів, 32,6 %);

- тренінгові елементи різноманітного характеру (приваблює 690 респондентів, 71,6 %; не приваблює – 274 респондента, 28,4 %);
- заняття в умовах виробництва (приваблює 750 респондентів, 77,8 %; не приваблює – 214 респондентів, 22,2 %);
- самостійна постановка проблем і знаходження їх розв'язання, вироблення самостійних висновків (приваблює 608 респондентів, 63,1 %; не приваблює – 356 респондента, 36,9 %);
- участь у розробці різного роду проєктів і їх реалізація (приваблює 864 респондента, 68,9 %; не приваблює – 300 респондентів, 31,1 %);
- участь в обговоренні й аналізі проблемних питань (приваблює 732 респондента, 75,9 %; не приваблює – 232 респондента, 24,1 %).

Результати анкетування показали, що підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців в освітньому процесі сприятимуть певні зміни (рис. 1):

- удосконалення матеріально-технічної бази – 294 респондента (30,5 %);
- зміна навчального плану (переліку дисциплін) – 287 респондентів (29,8 %);
- розвиток культури спілкування між викладачами і студентами – 217 респондентів (22,5 %);
- підвищення кваліфікації та якості роботи викладачів – 166 респондентів (17,2 %).

Які зміни в освітньому процесі могли б сприяти підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців?



**Рис. 1. Результати опитування здобувачів вищої освіти за анкетую "Реалізація студентоцентрованого підходу в навчанні"**

Отже, з метою покращення підготовки фахівців в університеті можна визначити шляхи підвищення якості вищої освіти:

- залучати висококваліфікованих фахівців відомств, організацій, підприємств, банків тощо, іноземних викладачів для викладання окремих дисциплін (тем), проведення майстер-класів, круглих столів тощо;

- систематично проводити моніторинг задоволеності здобувачів вищої освіти якістю надання освітніх послуг (якість освітніх програм, організації освітнього процесу, кадрове та матеріальне забезпечення тощо) та передбачити прийняття рішень за його результатами;

- залучати внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів до реалізації політики щодо забезпечення якості освітньої діяльності в університеті;

- упроваджувати електронні дистанційні курси, удосконалити ресурсне забезпечення освітніх програм та освітньої діяльності університету (електронна бібліотека, загальнодоступні електронні навчальні ресурси тощо);

- удосконалювати якість навчально-методичного забезпечення, приводити його у відповідність до вимог підготовки конкурентоспроможних фахівців на основі підвищення наукоємності та професійного спрямування дисциплін, інформатизації та освітнього процесу.

#### **Список використаних джерел**

1. Антонюк, Р. (2012). Реформування освіти: європейський аспект. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2. Київ; Вінниця.

2. Дубасенюк, О. (2013). Професійне становлення вчителя. Житомир: Вид-во Житомир. пед. ун-ту прикладних наук.

**О. Усик**, канд. пед. наук, доц.  
ORCID ID 0000-0001-9964-4292  
E-mail: usikof75@gmail.com

Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Переяслав, Україна

## **ДО ПИТАННЯ РОЛІ ОПИТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЩОДО ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УНІВЕРСИТЕТІ**

*Розглянуто актуальне питання сьогодення – розвиток якісної вищої освіти. Розкрито основні засади системи внутрішнього забезпечення якості освіти в університеті; охарактеризовано процес моніторингу за реалізацією освітнього процесу шляхом опитування здобувачів вищої освіти; розкрито основні напрямки анкетування в університеті Григорія Сковороди в Переяславі.*

*Ключові слова: університет, вища освіта, здобувач вищої освіти, якість освіти, освітнє середовище, опитування, анкетування.*

У ці буремні для України часи постали виклики в усіх сферах життєдіяльності. Не винятком стала освіта. Освіта – це своєрідний індикатор розвитку та культури суспільства; механізм передавання цінностей і навичок між поколіннями.

Формування світоглядних, громадянських і професійних якостей, морально-етичних цінностей, професійних компетентностей, систематизація знань, умінь і навичок становить основу вищої освіти. Сьогодні головним напрямком є створення безпечного середовища для навчання у закладах вищої освіти, а пріоритетним завданням залишається надання якісних освітніх послуг навіть за таких умов, які прописує військовий стан в Україні.

Відповідно до Закону України "Про освіту" (2017) "якість освіти – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг; якість освітньої діяльності – рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг" (Про освіту, 2017, ст. 1).

У вищій освіті якість є комплексною характеристикою взаємодії усіх структур та учасників освітнього процесу, що доводить спроможність закладу вищої освіти у підготовці конкурентноспроможного фахівця певного профілю. Одним із компонентів забезпечення якості вищої освіти в Україні є система внутрішнього забезпечення якості освіти. Згідно із Законом України "Про вищу освіту" (2014) внутрішня система забезпечення якості освіти передбачає здійснення таких процедур і заходів:

1) визначення принципів і процедур забезпечення якості вищої освіти;

2) здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;

3) щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладу вищої освіти та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному вебсайті закладу вищої освіти, на інформаційних стендах і в будь-який інший спосіб;

4) забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;

5) забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, зокрема, самостійної роботи студентів за кожною освітньою програмою;

6) забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;

7) забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;

8) забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, зокрема, створення та забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату;

9) інші заходи.

В Університеті Григорія Сковороди в Переяславі, відповідно до Положення про систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, внутрішня система забезпечення якості освіти передбачає моніторинг та контроль за:

- кадровим забезпеченням освітньої діяльності;
- матеріально-технічним забезпеченням;

- якістю проведення занять;
- якістю знань;
- забезпеченням мобільності;
- дотриманням норм і принципів академічної доброчесності.

З 2019 року в університеті функціонує навчально-науковий центр забезпечення якості освіти, діяльність якого спрямована на вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти, розбудову інноваційного студентоцентрованого освітнього середовища, реалізацію місії, візії та стратегії розвитку ЗВО з підготовки конкурентноспроможного фахівця.

Одним із напрямів роботи структурного підрозділу є системний моніторинг якості освітніх послуг шляхом проведення опитування здобувачів вищої освіти. Такі опитування проводять з метою отримання інформації, уточнення поглядів, виявлення сильних і слабких сторін в організації освітнього процесу в закладі. В Університеті Григорія Сковороди опитування є постійними. На сайті ЗВО у розділі "Опитування" розміщено інформацію щодо процедури опитування, а також:

- анкета здобувачів вищої освіти щодо якості надання освітніх послуг;
- анкета "Викладач очима студентів";
- анкета виявлення рівня обізнаності щодо принципів академічної доброчесності;
- анкета для здобувачів вищої освіти щодо організації освітнього процесу в умовах дистанційного навчання.

Результати за двома останніми анкетами дають відповідь на ключові запитання з удосконалення підходів у напрямках популяризації академічної доброчесності та організації онлайн-навчання.

Анкета здобувачів вищої освіти щодо якості надання освітніх послуг спрямована на виявлення рівня:

- надання освітніх послуг за освітньою програмою;
- забезпечення необхідними ресурсами;
- задоволеності освітньою, інформаційною, консультативною, соціальною, психологічною підтримкою;
- забезпечення індивідуальної траєкторії навчання шляхом вибору освітніх компонентів;
- участі в розробці та вдосконаленні освітніх програм;

- розподілу навантаження впродовж навчання;
- рівня дотримання етичних норм у взаємодії "викладач–студент";
- поінформованості щодо основних нормативних актів і документів (академічної доброчесності, попередження конфліктів тощо).

В анкеті студенти можуть також окреслити проблеми, з якими стикаються у процесі навчання та висловити свої пропозиції щодо його покращення.

Анкета "Викладач очима студентів" оцінює результативність діяльності викладача з навчальної дисципліни за такими критеріями:

- доцільність дисципліни у підготовці фахівця даного профілю;
- рівень наукової підготовки;
- рівень методичної підготовки;
- рівень комунікативної культури.

За допомогою відкритих запитань студенти мають змогу у довільній формі прописати свої зауваження та пропозиції. Результати анкетування "Викладач очима студентів" ураховують при вирішенні кадрових питань і розподілу навантаження на кафедрах.

Отже, опитування здобувачів вищої освіти є індикатором якості освітнього середовища в Університеті, дані якого обговорюють і прописують подальші шляхи, прийоми та заходи з удосконалення якості освітнього процесу.

#### **Список використаних джерел**

1. Про освіту. Закон України від 05.09.17 № 2145-VIII (2017). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.14 № 1556-VII (2014). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

**В. Циватий**, канд. іст. наук, доц.  
ORCID ID: 0000-0003-1505-7483

E-mail: tsivatyi@gmail.com;

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,  
Київ, Україна

## **ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОДЕЛЬ ОСВІТНЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЯК ВАЖЛИВІ СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ МОНДІАЛІЗАЦІЇ СВІТОУСТРОЮ ХХІ СТОЛІТТЯ: ОСВІТНЬО-НАУКОВІ ПРАКТИКИ, ІННОВАЦІЇ, НОВІ ВИКЛИКИ І ЗАГРОЗИ**

*Проаналізовано проблему стратегічного позиціонування закладів вищої освіти в системі ринкових відносин за умов інтернаціоналізації вищої освіти. Охарактеризовано специфіку впливу глобалізації на конкурентоспроможність ЗВО та ринки освітніх послуг. Розглянуто особливості освітньої дипломатії як фактору успішності процесу інтернаціоналізації вищої освіти в умовах мондіалізації світоустрою ХХІ ст. Узагальнено та проаналізовано сучасні вимоги до моделей забезпечення якості освітніх послуг, що надають ЗВО, і перспективи їх модифікації у системі міжнародних відносин.*

*Ключові слова: заклад вищої освіти, глобалізація, інтернаціоналізація, якість освіти, стратегія розвитку університету, система міжнародних відносин, освітня дипломатія.*

Проблема ефективної національної освіти держави має актуальне значення в контексті її загального інституціонального розвитку, реалізації дієвої моделі та захисту національних інтересів (Циватий, 2021, с. 112–114).

Інтернаціоналізація освіти, міжнародна освітня співпраця, міжнародні зв'язки та міжнародна співпраця в умовах мондіалізації світового освітнього та наукового просторів виступають системними та пріоритетними факторами формування нової моделі закладів вищої освіти та оновленої моделі забезпечення оцінювання якості освіти в закладах вищої освіти (ЗВО). Із сучасними

глобалізаційними процесами нерозривно пов'язані такі сфери, як інтернаціоналізація освітньої та наукової діяльності, радикальні інноваційні (технологічні, інформаційні) зрушення у сфері освіти та науки, загальне поширення та розширення масштабів фундаментальних і прикладних досліджень (Understanding International Diplomacy, 2018).

Зроблено спробу проаналізувати сучасні основні загрози та виклики моделям освіти та інтернаціоналізації закладів вищої освіти в умовах мондіалізованого світоустрою, а також дослідити головні фактори, які визначають динаміку та сутність нових тенденцій розвитку процесів інтернаціоналізації освіти і науки, з якими зіштовхуються держави на початку XXI ст. На сьогодні у світовому освітньому просторі концепт "інтернаціоналізація освіти" та інтернаціоналізація діяльності закладу вищої освіти (ЗВО) є одними із ключових напрямів його конкурентоспроможності, ефективної діяльності та забезпечення функціонування дієвої системи забезпечення якості освіти. На численних наукових і навчально-методичних заходах, зокрема, у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, активно обговорюють питання щодо якісного забезпечення виконання цього важливого інституціонального критерію (Modern Diplomacy in Practice, 2020).

Процеси глобалізації та інтернаціоналізації останні десятиліття визначають головні напрями інституціонального розвитку сучасної вищої освіти і ставлять перед новими викликами заклади вищої освіти. У відповідь на загрози та нові освітні виклики заклади вищої освіти вдосконалюють освітньо-управлінську модель та адаптують Стратегії розвитку закладів вищої освіти до нових умов, вносять зміни до системи цінностей академічної спільноти, міжнародної співпраці та міжнародних зв'язків (Knight, 2008, p. 6–7).

Інтернаціоналізація освіти в нових мондіалізованих умовах XXI ст. передбачає існування національних кордонів і національних особливостей освітніх моделей, інституціонально реалізується через "високі" світи дипломатії та культури, перебуває в постійному активному пошуку креативних та ефективних шляхів інституціонально-регіонального розвитку та адаптації.

Інтернаціоналізація вищої освіти в пріоритеті сфокусована на таких напрямках: мобільність студентів і викладацького складу;

інтеркультуральність і міжнародний взаємовплив систем вищої освіти; інтернаціоналізація викладання, навчання та наукових досліджень; інституціональні стратегії інтернаціоналізації; трансфер знань і професійних компетентностей; освітньо-наукова співпраця та конкуренція; національні та наднаціональні політики щодо міжнародного виміру вищої освіти; експорт освітніх послуг (освітніх програм), створення філій в інших державах; надання процесу освіти міжнародного виміру тощо (Вербицька, 2019, с. 29–32).

Процес інтернаціоналізації вищої освіти дістав додаткового імпульсу із розвитком глобалізації. Інтернаціоналізація стала свого роду "реакцією" на глобальні зміни різних сфер суспільного життя. Формування глобальної компетенції починають розглядати як ключову мету сучасної вищої освіти та інтернаціоналізації вищої освіти (Larsen, 2016).

Інтернаціоналізація вищої освіти при цьому не є чимось новим. Ознаки інтернаціоналізації, на думку фахівців, можна віднайти в історичній ретроспективі. Сучасним і новим же – є саме освітня інтенсивність і масштаби інтернаціоналізації вищої освіти. Інтернаціоналізація змінює світ вищої освіти, а глобалізація змінює світ інтернаціоналізації (Щеглюк, 2018, с. 34–44).

Ключовими рушійними силами цієї трансформації є розвиток передових комунікаційних і технологічних послуг, домінування суспільства знань, збільшення міжнародної мобільності робочої сили, більший акцент на ринковій економіці та лібералізації торгівлі, збільшення рівня приватних інвестицій і зменшення державної підтримки освіти, навчання впродовж життя. За мірою розвитку XXI ст. міжнародний вимір вищої освіти стає дедалі важливішим і водночас дедалі складнішим. Інтернаціоналізація – це термін, який усе частіше використовують при обговоренні міжнародного виміру вищої освіти (Student Mobilities, 2011).

В умовах інтернаціоналізації список нових діючих осіб на світовому ринку освітніх послуг поступово зростає та може бути представлений наступним чином: віртуальні університети; ліцензійні (франчайзингові) університети; корпоративні університети; офшорні зони вищої освіти; консорціуми університетів; освітні компанії, спеціалізовані бібліотеки, інноваційні заклади, започатковані засоби масової інформації (ЗМІ); брокери у сфері

освіти тощо. Процеси інтернаціоналізації сучасної освіти інституціонально пов'язані та узгоджуються із глобальними тенденціями розвитку мондіалізованого суспільства XXI ст. Ми є свідками побудови нової моделі університету, яка повною мірою відповідатиме вимогам часу: запитам стейкхолдерів – представників соціуму та бізнес-середовища (Woolf, 2002., р. 5–15).

Актуальним є також завдання методологічного обґрунтування ефективних державних стратегій, що спрямовані на забезпечення глобальної конкурентоспроможності університетів. Інтернаціоналізація є однією з основних сил, що впливають і формують вищу освіту, оскільки вона розвивається, щоб відповідати освітнім і безпековим викликам XXI ст. Загалом картина сучасної інтернаціоналізації, яка сьогодні формується, є складною, різноманітною та диференційованою. Інтернаціоналізація вищої освіти – це процес, який швидко розвивається – і як фактор національної та міжнародної освіти, і як реакція на нові реалії глобалізації, інтеркультуральності та міжкультурної комунікації в добу трансформацій і реформування освіти (Altbach & Knight, 2007, р. 290–305).

Національні системи в останні десятиліття піддаються реформам, потреба в яких диктується необхідністю утворення швидких соціально-економічних змін у суспільстві та адаптації до обслуговування структурно складних та інноваційних виробничих комплексів сучасного світу. Така ситуація актуалізує обґрунтування закладами вищої освіти пріоритетів щодо забезпечення їх стійких інституціональних позицій у майбутньому, які мають знайти відображення в стратегії розвитку закладів вищої освіти (ЗВО). Розробка та оновлення закладами вищої освіти (ЗВО) Стратегій розвитку в умовах інтернаціоналізації вищої освіти має обов'язково передбачати реалізацію низки важливих напрямів: диверсифікація, що характеризується розширенням спектру освітніх послуг; пріоритети підвищення якості менеджменту закладу вищої освіти; наявність ефективної системи забезпечення якості освіти; кадровий потенціал. Зокрема, і враховувати ті виклики, мінливості та стратегії, які виникли в закладах вищої освіти внаслідок надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я, що спричинена пандемією COVID-19, і які революціонізували

повсякденну діяльність освітніх інституцій (установ) у всьому світі (Internationalization of Higher Education, 2022).

Отже, однією із найважливіших проблем сучасності є гарантування національної безпеки та безпеки освіти. Система міжнародних відносин, яка склалася під час холодної війни, уже не існує, натомість на її місці формується нова геополітична реальність – постбіполярна або поліцентрична система міжнародних відносин. Трансформація наприкінці ХХ ст. понять національної освіти та міжнародної освіти, самої сутності явищ, які стоять за цими поняттями, – це загально визнаний і прийнятий факт як для наук, які вивчають міжнародні відносини, міжнародну освіту та право, так і для самої міжнародної практики. Незалежно від теоретичних та ідеологічних підстав учені, експерти та політики говорять про зміну загроз міжнародній освіті, появі принципово нових загроз, які не підпадають під жодне із раніше прийнятих визначень.

З'явилися нові аспекти міждержавної освіти: інформаційна агресія, інформаційна війна, гібридна війна, фінансова інтервенція та багато інших, визнані та невизнані на міжнародному рівні загрози, які можуть фундаментально порушити внутрішній устрій держави та її систему освіти. На сьогоднішній час на зміну домінанті глобальної загрози прийшла маса потенційних загроз меншого масштабу, але при цьому досить серйозних за наслідками для міжнародного миру й стабільності, таких, що зачіпають інтереси багатьох держав у сфері освіти та науки.

На підставі наведеного слід констатувати, що за останні роки як світ у цілому, так і національні держави, зіткнулись із низкою нових викликів, які створюють загрозу безпеці, освіті, розвитку та благополуччю громадян. Водночас не кожна система національної безпеки держави може продемонструвати стійкість перед обличчям цих освітніх викликів. Процес інтеграції у сфері вищої освіти, як і процес інтернаціоналізації, розвиватиметься, згідно з новими завданнями, які ставить глобалізований світ, набуватиме все більшого значення та розширюватиме сферу застосування у сфері професійної освіти, що робить цей процес загальносвітовим, а отже, у свою чергу, і глобальним.

Проблематика освітньої дипломатії та процесів інтернаціоналізації вищої освіти як в Україні, так і в провідних державах світу

заслугує на подальше дослідження. Узагальнений досвід таких досліджень може бути використано на практиці в Україні.

### Список використаних джерел

1. Ціватий, В. Г. (2021). Навчання державних службовців: особливості формування професійних компетентностей із міжкультурної комунікації та діаспорології (інституціональний дискурс). *Освітньо-професійна програма за спеціальністю 281 "Публічне управління та адміністрування": відповідь на виклики сьогодення: збірник наукових статей*. Київ. 112–114.

2. Understanding International Diplomacy. Theory, Practice and Ethics. (2018). Second Edition Corneliu Bjola and Markus Kornprobst. First edition published by Routledge 2013. Second edition published.

3. Modern Diplomacy in Practice. (2020). Written and Edited by Robert Hutchings, Jeremi Suri. Springer Nature Switzerland AG.

4. Knight, J. (2008). Internationalization: A Decade of Changes and Challenges. *International Higher Education*. 50. 6–7.

5. Вербицька, А. В. (2019). Комплекс інструментів стимулювання інтернаціоналізації вищої освіти України в процесі інтеграції до європейського освітньо-наукового простору. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 30 (69), 6. 29–32.

6. Larsen, M. A. (2016). Internationalization of Higher Education: An Analysis through Spatial, Network, and Mobilities Theories. Palgrave Macmillan U, 2016.

7. Щеглюк, Д. В. (2018). Роль звіту про самооцінку освітньої програми у системах внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості вищої освіти. *Міжнародний науковий журнал "Університети і лідерство". International Scientific Journal of Universities and Leadership*, 2 (6). 34–44.

8. Student Mobilities, Migration and the Internationalization of Higher Education. (2011). Palgrave Macmillan UK.

9. Woolf, M. (2002). Harmony and Dissonance in International Education: the Limits of Globalization. *Journal of Studies in International Education*, 6, 1. 5–15.

10. Altbach, P.G., Knight, J. (2007). The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities. *Journal of Studies in International Education*, 11, 3/4. Fall/Winter. 290–305.

11. Internationalization of Higher Education after COVID-19: Reflections and New Practices for Different Times. (2022). AMPEI-UPAEP.

**Н. Шалімова**, д-р екон. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0001-7564-4343

E-mail: nataliia.halimova@gmail.com

Центральноукраїнський національний технічний університет,  
Кропивницький, Україна

## **ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОЦЕДУР ВИЗНАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

*Проаналізовано обмеження щодо визнання результатів неформальної освіти, обґрунтовано чинники забезпечення якості процесів визнання, які включають необхідність підтримки партнерських відносин між ЗВО та суб'єктами, що пропонують неформальну освіту, забезпечення якісної освітньої та консультативної підтримки здобувачів у процесі доступу до неформальної освіти та визнання її результатів, запровадження оцінюванню її впливу на якість освіти.*

*Ключові слова: неформальна освіта, визнання результатів неформальної освіти, освітня програма, вибіркова складова.*

Неформальну та інформальну освіту розглядають як важливий елемент поглиблення та розширення власних знань, як елемент концепції life-long learning, яка передбачає надання можливостей не лише для отримання нових знань, умінь і навичок, саморозвитку, самореалізації, а й для використання отриманих раніше теоретичних і практичних навичок для прискорення просування особи шляхом формального навчання. Цей процес вимагає створення чітких механізмів визнання результатів неформальної та інформальної освіти під час навчання на освітніх програмах, оскільки саме серед осіб з вищою освітою популярність неформальної освіти є високою. Аналіз у країнах OECD показує, що в 2021 році 10 % осіб віком від 25 до 64 років брали участь у неформальній освіті, зокрема, 16 % – осіб із вищою освітою та лише 4 % – із рівнем середньої освіти, що нижчий від вищої (OECD, 2022).

Фактично увага до неформальної освіти у вищій школі з'явилась через запровадження європейських практик забезпечення якості вищої освіти. В ESG-2015 (Standards and Guidelines, 2015)

у підкритерії 1.4 "Зарахування, досягнення, визнання та атестація студентів" ("Student admission, progression, recognition and certification") окремо згадується про важливість чесного визнання неформального та інформального навчання, що є складовими забезпечення прогресу студентів у навчанні. У Критеріях оцінювання якості освітньої програми, які є невід'ємною складовою Положення про акредитацію освітніх програм (Положення, 2019), вимагається наявність чітких і зрозумілих правил визнання результатів навчання, що отримані у неформальній освіті, є доступними для всіх учасників освітнього процесу, яких послідовно дотримують під час реалізації освітньої програми (підкритерій 4 критерію 3 "Доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання"). Саме через ці вимоги заклади вищої освіти України, починаючи з 2019 року, стали приділяти увагу неформальній та інформальній освіті та, у першу чергу, процедурам визнання їх результатів. На даний момент можна стверджувати, що фактично кожний заклад вищої освіти в Україні має внутрішнє положення з визнання результатів неформальної та інформальної освіти, яким у більшості випадків регламентована можливість визнання та основні процедури (представлення сертифікатів, створення комісії тощо), але сама практика визнання не є розповсюдженою.

У лютому 2022 року Міністерством освіти і науки України було прийнято Порядок визнання у вищій і фаховій передвищій освіті результатів навчання, що здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти (Порядок, 2022). Визнання закладом освіти результатів неформального та/або інформального навчання особи – це комплекс процедур, що встановлюють їх відповідність результатам навчання, які передбачені відповідною освітньою програмою (результатам навчання певних освітніх компонентів або програмним результатам навчання), за підсумками чого приймають рішення про можливість зарахування особі певних освітніх компонентів (складових освітніх компонентів) відповідної освітньої програми (зокрема, у рамках її вибіркової складової). Передбачено, що ЗВО має розробити власний порядок, який має регламентувати, зокрема, організаційні та методичні аспекти процедур визнання, забезпечення якості визнання результатів неформального та інформального навчання як

складових системи внутрішнього забезпечення якості освіти; порядок інформування здобувачів освіти та інших зацікавлених сторін щодо організації процедур визнання. Нормативне закріплення необхідності визнання результатів неформальної освіти передбачає реалізацію політики доступу до визнання неформальної освіти, застосування процесів і критеріїв визнання послідовно, прозоро, цілком відповідно до внутрішніх процесів забезпечення якості у закладі.

Аналіз Порядку визнання (Порядок, 2022) показує наявність кількох важливих обмежень при визнанні результатів неформальної освіти:

1) якість інформації від суб'єкта, що надає послуги з неформальної освіти – від цього залежатиме сам результат прийняття рішення про можливість/неможливість проведення процедури визнання;

2) відповідність результатам навчання, що передбачені в освітній програмі, які, своєю чергою, представлені результатами, що регламентовані в стандартах вищої освіти, і запропоновані самим ЗВО – від цього залежить можливість визнання в рамках обов'язкових освітніх компонентів;

3) відповідність результатів навчання рівню освіти та Національній рамці кваліфікацій, а також принципам формування політики вибіркової – від цього залежить можливість визнання в рамках вибіркової складової;

4) обсяг і зміст результатів навчання – від цього залежатиме рішення про порядок визнання результатів для реалізації академічних прав здобувача: зарахування певних освітніх компонентів освітньої програми та відповідної кількості кредитів ЄКТС, зарахування окремих видів навчальної роботи в межах певних освітніх компонентів освітньої програми.

Згадування політики вибіркової при визначенні можливості визнання результатів неформальної освіти в рамках вибіркової складової не є випадковим, оскільки така політика може значно варіюватися: передбачати вибір будь-якої дисципліни, що запропонована на вибір у ЗВО, незалежно від спеціальності чи підрозділу, який забезпечує її викладання, курси тіпог, блокувальний вибір, вибір серед трьох, чотирьох дисциплін тощо. Логічним, відповідно, є право ЗВО, залежно від політики вибіркової, установити й правила визнання результатів неформальної освіти: за

широкого вибору – без обмежень, за блокового вибору або пропонуванні конкретних тінор-курсів – з урахуванням їх наповнення та результатів навчання, що пропонуються.

Зважаючи на особливості визнання неформальної освіти в рамках вибіркової складової, варто звернути увагу на те, що встановлення відповідності може відбуватися не лише "результатам навчання, передбаченим відповідною освітньою програмою (результатам навчання певних освітніх компонентів або програмним результатам навчання)", а і в цілому "рівню освіти, на якому реалізується освітня програма" (тобто кваліфікаційному рівню, згідно з Національною рамкою кваліфікації (Національна рамка кваліфікацій, 2011) – у випадку, якщо визначається можливість визнання в рамках вибіркової складової, що потребує уточнення визначення процесу "визнання закладом освіти результатів неформального та/або інформального навчання особи", яке наведено у Порядку (Порядок, 2022).

Можна виокремити три критично важливих чинника забезпечення якості процесів визнання неформальної освіти з огляду на необхідність підтримки якості освітньої діяльності та освітніх програм. По-перше, важливими є партнерські відносини між закладами вищої освіти та суб'єктами, що пропонують неформальну освіту. У ЗВО має існувати довіра до діяльності суб'єктів, які здійснюють неформальне навчання, адже результати навчання, які пропонують у рамках відповідних курсів (тренінгів, програм тощо) мають відповідати рівню освіти, на якому реалізується освітня програма; опису відповідного кваліфікаційного рівня та основним результатам навчання, що передбачені в стандартах вищої освіти. З іншого боку, ЗВО мають розглядати сам факт існування неформальної та інформальної освіти як інститут, який дозволяє обмінюватися досвідом, що дозволить підвищити якість і конкурентоспроможність їх освітніх послуг та освітніх програм.

По-друге, має існувати чіткий механізм інформування здобувачів про можливості неформальної освіти та консультування щодо порядку визнання її результатів, тобто якісна освітня та консультативна підтримка. Здобувачі повинні мати доступ до інформації щодо порядку визнання з акцентом на можливі обмеження, оскільки це визначатиме в майбутньому долю отриманого

сертифікату. Чи доцільно інформування здобувачів про конкретні види неформальної освіти? Відповідь і рішення залежатимуть від позиції ЗВО в контексті популяризації неформальної освіти. Завклад може прийняти рішення щодо інформування про види неформальної освіти, які можуть бути рекомендовані конкретним викладачем з огляду на особливості освітнього компонента, що є обов'язковим елементом освітньої програми, і про види неформальної освіти, які можуть бути визнані в рамках вибіркової складової.

По-третє, важливою у подальшому є оцінювання впливу неформальної освіти на якість самої освіти в закладі. ЗВО можуть обирати показники, які доцільно використати для такого оцінювання, наприклад: результати здачі вступних іспитів до магістратури бакалаврами, які використовували неформальну освіту, порівняно з тими випускниками, які нею не користувалися; кар'єрне зростання випускників бакалаврату та магістратури, які долучалися до неформальної освіти, порівняно з тими, які не долучалися.

#### **Список використаних джерел**

1. Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.19 № 977. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#Text>

2. Порядок визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.02.22 № 130. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-22#Text>

3. Національна рамка кваліфікацій: додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.11 № 1341 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25.06.20 № 519). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>

4. OECD. (2022). Education at a Glance 2022: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/3197152b-en>

5. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Approved by the Ministerial Conference in Yerevan, 14–15 May 2015. Retrieved from <https://www.eqar.eu/kb/esg/>

**Д. Щеглюк**, керівник відділу забезпечення якості вищої освіти

ORCID ID: 0000-0001-9287-0836

E-mail: dariia.shchegliuk@knu.ua;

**О. Хруцька**, метод. вищої кат.

ORCID ID: 0000-0002-4169-9079

E-mail: elena.khrutska@gmail.com;

**Ю. Тимцуник**, канд. пед. наук, метод. II кат.

ORCID ID: 0000-0002-5694-8955

E-mail: yuliia.tymtsunyk@knu.ua;

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,  
Київ, Україна

## **ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ВИЗНАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ, ЩО ЗДОБУТІ ШЛЯХОМ НЕФОРМАЛЬНОЇ ТА/АБО ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ У СИСТЕМІ ФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

*Подано матеріали опису нормативно-правового забезпечення ЄС щодо проблеми визнання результатів навчання, які здобуто шляхом неформальної та інформальної освіти, проаналізовано європейський досвід, а також можливості його впровадження до практики роботи закладів вищої освіти України.*

*Ключові слова: зарубіжний досвід, результати навчання, неформальна та інформальна освіта.*

Через повномасштабне вторгнення російського агресора та поширення коронавірусної інфекції перед закладами вищої освіти України постають нові виклики та загрози, які потребують нагального вирішення. Рушійні перетворення в економіці країни передбачають, зокрема, необхідність швидкого реагування вищої освіти на зміну вимог і потреб ринку праці. Відтак на сьогодні визнання результатів неформальної та інформальної освіти можуть служити одним із інструментів підвищення гнучкості ЗВО, урахування потреб ринку праці та конкурентоспроможності майбутніх фахівців, і, водночас, засобом формування індивідуальних освітніх траєкторій для здобувачів освіти.

Одним із визначальних кроків щодо визнання та підтвердження результатів неформальної та інформальної освіти на

державному рівні є положення Закону України "Про освіту", де зазначено, що особа реалізує право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів (Про освіту, 2017). Однак, наразі процедура валідації результатів неформального та інформального навчання у закладах вищої освіти України функціонує не повною мірою, багато питань із забезпечення якості освіти при цьому залишаються невирішеними. Саме тому постає необхідність проаналізувати досвід провідних європейських країн щодо валідації результатів неформального та інформального навчання.

В європейському освітньому просторі валідація результатів неформального та інформального навчання перш за все тісно пов'язана з освітою дорослих (*adult education*) та навчанням упродовж життя (*lifelong learning*). Також важливою перевагою неформальної та інформальної освіти за кордоном є її доступність для людей з обмеженими можливостями, а з погляду розвитку суспільства, визнання результатів неформального та інформального навчання дозволяє визначити та оцінити сформовані поза програмами формальної освіти навички та потенціал особистості. З погляду ринку праці визнання результатів навчання, що здобути шляхом неформальної та/або інформальної освіти, може підвищити рівень працевлаштування громадян, а також забезпечити ринок праці фахівцями тих професій, в яких відчутно дефіцит. Із позицій освіти процедура визнання результатів неформального та інформального навчання є інструментом, який сприяє заохочуванню дорослих здобувати нові знання впродовж життя, зокрема й тих, хто вже здобув належну кваліфікацію, завдяки самоосвіті, професійному досвіду чи волонтерській діяльності, однак не отримав жодного документу закладу формальної освіти, що засвідчує цю кваліфікацію.

З метою формування цілісного уявлення щодо процедури визнання результатів неформальної та інформальної освіти першочергово проаналізовано нормативно-правове забезпечення цього процесу в країнах Європейського Союзу. Наприклад, у європейських країнах визнання результатів неформальної та

інформальної освіти (*validation of non-formal and informal learning*) ґрунтується на низці документів, зокрема: Рекомендації Ради Європи з валідації неформальної та інформальної освіти, 2012 (*Council Recommendation, 2012*), Європейські Рекомендації з визнання та валідації результатів неформальної та інформальної освіти, 2015 (*Cedefop, 2015*), Рекомендації ЮНЕСКО з визнання, сертифікації та акредитації результатів неформального та інформального навчання, 2012 (*UNESCO, 2012*), План дій ЮНЕСКО з розвитку освіти після 2015 року "Забезпечення справедливої освіти і навчання протягом усього життя для всіх до 2030 року" (*UNESCO, 2015*). Зазначені документи спрямовано на вирішення таких актуальних завдань: сприяння діалогу учасників неформальної освіти щодо забезпечення визнання результатів навчання неформальної освіти; розробка систем неформальної освіти, результати яких можна трансформувати у формальну систему кваліфікації фахівців; нормативно-правове забезпечення змісту курсів неформальної освіти для визнання їх результатів; забезпечення взаємозв'язків між державними кваліфікаційними системами та процедурами визнання результатів неформальної освіти; вироблення етичних норм збереження персональних даних учасників неформальної освіти.

Європейський Союз запропонував низку інструментів з питань політики у сфері освіти, зокрема щодо визнання результатів неформального та інформального навчання. Такими інструментами є розроблена Європейська рамка кваліфікацій та інші крос-національні проекти та ініціативи (напр., Europass – представлення професійних навичок, компетентностей і кваліфікацій в уніфікованій формі в країнах Європейського Союзу; ECVET – європейська кредитна система для професійно-технічної освіти; ECTS – європейська кредитна система для вищої освіти).

Аналіз європейського досвіду свідчить про те, що визнання результатів навчання, що здобуто шляхом неформальної та/або інформальної освіти, як і формальної, тісно пов'язано з національними рамками кваліфікацій і здійснюється за однаковими стандартами. Зокрема, в європейських країнах розроблено інструменти порівняння результатів навчання, компетентностей і рівнів кваліфікації (CEDEFOP, 2018).

Розглядаючи досвід країн Європейського Союзу (CEDEFOP, 2018) щодо визнання результатів навчання, які здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, можна стверджувати, що в таких країнах, як Данія, Норвегія, Франція та Фінляндія запроваджено комплексні системи щодо валідації результатів такої освіти, які функціонують на основі вже наявних систем професійної підготовки. У Великій Британії, зокрема в Шотландії, застосовують секторальний підхід. У таких країнах, як Іспанія, Італія, Польща та Румунія використовують комплексні підходи для валідації результатів неформального та інформального навчання. Наразі у низці країн (Австрія, Бельгія, Ірландія, Ісландія, Португалія) відбувається реорганізація чинних систем перевірки та підтвердження результатів неформальної та інформальної освіти з метою забезпечення схем перевірки, що узгоджені всіма секторами освіти.

Відповідно до практики європейських країн зарахування результатів неформальної освіти й підтвердження кваліфікації може здійснюватися у регульованих професіях за допомогою професійних саморегулятивних організацій. Натомість цікавим є досвід Німеччини, де мережа кваліфікаційних центрів, в яких можна підтвердити професійну кваліфікацію, функціонує на базі торгово-промислових і ремісничих палат. Такі палати є бізнес-об'єднаннями. Варто зауважити, що в європейських країнах поширеною є практика залучення бізнесу та організацій роботодавців до формування незалежної системи професійних кваліфікацій (Adult Education and Training in Europe, 2015). Зокрема, у Німеччині, Австрії та Ліхтенштейні традиційним засобом перевірки та підтвердження результатів неформальної та інформальної освіти є тестування та іспити – складання підсумкового іспиту після закінчення курсів професійного навчання.

Зразком гнучкої та адаптивної системи визнання результатів навчання неформальної та інформальної освіти до місцевих потреб є досвід Швейцарії, де цей процес включає 5 етапів: інформацію та поради, самооцінювання, оцінювання, акредитацію та сертифікацію. Як зазначалося, для прикладу у Фінляндії функціонує комплексна система та компетентнісний механізм підтвердження кваліфікації, що регулює Закон "Про професійну освіту дорослих" (*Vocational Adult Education*, 1998). Закон передбачає три

етапи: початкова фаза, розвиток необхідних професійних навичок і фаза підтвердження, сертифікації.

Незважаючи на розроблене Європейським Союзом нормативно-правове забезпечення механізму валідації результатів неформального та інформального навчання, досі існують проблеми в деяких секторах щодо функціонування цих механізмів. Зокрема, на Мальті діють центри валідації результатів неформального та інформального навчання, однак лише у сфері туризму (CEDEFOP, 2018). Досі обмеженими є системи визнання результатів неформальної та інформальної освіти у таких країнах, як Греція та Чеська Республіка.

Отже, проаналізований досвід європейських країн щодо визнання результатів навчання неформальної та інформальної освіти, а також нормативно-правового забезпечення Європейського Союзу в межах окресленої проблеми свідчить про його актуальність і доцільність використання в українській системі освіти. Практика валідації результатів неформального та інформального навчання може сприяти виробленню вітчизняних механізмів підтвердження результатів неформального та інформального навчання, а також гнучкості формування освітніх і професійних траєкторій здобувачів вищої освіти та випускників ЗВО України. Водночас процедури такого визнання мають базуватися на рекомендаціях ЄС, ураховувати цілі відповідних освітніх програм, освітніх і професійних стандартів (за наявності), гарантувати належний рівень формування відповідних компетентностей та оцінювання здобутих поза межами формальної освіти результатів навчання.

#### **Список використаних джерел**

1. Про освіту. Закон України від 05.09.17 № 2145-VIII. (2017). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Adult Education and Training in Europe: Widening Access to Learning Opportunities: Report European Commission. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. Retrieved from <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>
3. European guidelines for validating non-formal and informal learning. (2015). Luxembourg: Publications Office. Cedefop reference series. Luxembourg: Publications Office. 2015. № 104. <http://dx.doi.org/10.2801/008370>

4. Council Recommendation of 20 December 2012 on the validation of nonformal and informal learning. (2012). Official Journal of the European Union. Retrieved from [https://www.cedefop.europa.eu/files/Council\\_Recommendation\\_on\\_the\\_validation\\_20\\_December\\_2012.pdf](https://www.cedefop.europa.eu/files/Council_Recommendation_on_the_validation_20_December_2012.pdf)

5. The 2018 European inventory on validation of non-formal and informal learning. (2018). CEDEFOP. 2018. Retrieved from <https://www.cedefop.europa.eu/en/projects/validation-non-formal-and-informal-learning/european-inventory>

6. UNESCO Guidelines for the Recognition, Validation and Accreditation of the Outcomes of Non-formal and Informal Learning. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning (2012). Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002163/216360e.pdf>

7. UNESCO post-2015 education development agenda "Ensure equitable education and lifelong learning for all by 2030". (2015). Paris: UNESCO.

8. Vocational Adult Education. (1998). Act. 631/1998, 1998. Retrieved from <http://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/86198/97122/F1551331816/FIN86198%20Finnish.pdf>

I. Kalynovska, PhD in Philology, Associate Professor,  
ORCID ID: 0000-0002-3406-1456  
E-mail: kalynovska@vnu.edu.ua  
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

## STUDENT FEEDBACK ON TEACHING QUALITY IN HIGHER EDUCATION: PRE-COURSE SURVEY

*Student feedback on teaching quality is the most common source of input to teaching evaluation in student-centred learning environment. This study reflects the use of student pre-course survey for enhancing teaching quality in higher education.*

*Keywords: teaching quality, student feedback, survey, pre-course survey.*

Using surveys as quality evaluation testifies maintaining standards in higher education. This is due to changing conceptions of teaching and learning in Ukraine. "There are four groups of stakeholders that must be considered when defining quality: providers (e.g., funding bodies and the community, taxpayers); users of products (e.g., students); users of outputs (e.g., employers); and employees of the sector (e.g., academics and administrators). Each group has a different perspective on quality. For example, students associate quality with the institution they attend, the program in which they enrol, and the course they complete" (Schindler, 2015). In this context, understanding student's attitude towards teaching quality is of prime concern for every Ukrainian higher educational institution today.

Within the context of teaching evaluation in higher education, institutions are to be able to provide evidence to support claims of quality, which often includes systematic assessment of quality (Schindler, 2015). It can be used for four different purposes, including: a formative and diagnostic feedback mechanism (for use, for example, in efforts to improve teaching and courses); a summative feedback mechanism (for use, for example, in personnel and administrative decision-making); a source of information for prospective students when selecting course units and lecturers; a source of data for research on teaching (Keane, 2005).

Possible sources of feedback and evaluation data on teaching quality include, for example, course documentation, progression rates, curriculum design processes, teaching committees, etc. "Colleagues (through peer observation, review of curricula, etc.), Head of Department, self-reflection, assessment performance, attendance, comparison with other courses or other institutions, etc., are all valuable and an integrated approach is necessary for a complete and detailed picture" (Keane, 2005).

It is important to analyse student feedback on teaching quality, because it is the most common source of input to teaching evaluation in student-centred learning environment in Ukrainian higher educational institutions. To achieve this goal it is necessary to solve a number of tasks, including the outline of main aspects of effective teaching, and results of student pre-course survey to improve teaching quality. This study examines the use of student survey at the faculty of Foreign Philology of Lesya Ukrainka Volyn National University, conducted at the beginning of course on translation in September, 2022 using Microsoft Teams Platform.

In brief, effective teaching is mainly referred to a focus on student outcomes and the teacher behaviours and classroom processes that promote better student outcomes (Ko, 2014). Our understanding of quality teaching includes the facts that effective teachers are clear about instructional goals, knowledgeable about curriculum content and strategies for teaching it, expert users of existing instructional materials in order to devote more time to practices enriching and clarifying the content; they communicate to their students, adapting instruction to their needs and anticipating misconceptions in their existing knowledge, teach them meta-cognitive strategies and give them opportunities to master them; they monitor students' understanding by offering regular appropriate feedback; integrate their instruction with that in other subject areas; accept responsibility for student outcomes (Ko, 2014).

Teaching is not just an art, but that there is a growing knowledge base from research evidence that can provide relevant guidance to promote effective practice and support improvement (Ko, 2014). Both students and lecturers benefit from surveys. From teacher's perspective, the main advantages of pre-course surveys are that

student feedback helps to improve course structure and results, to determine teaching methods providing the best experience for the students who take the course. The lecturer may want to know the reason why a student has signed up for this course, and a pre-course survey helps to direct the teacher and students towards the same end goal. Another advantage of course survey is for the teacher to learn more about students, and to create for them a better learning environment where students can be more successful (see Fig. 1).

1. Have you taken a course in translation before? (0 бал)

Додаткові відомості

● Yes	2
● No	6



Fig. 1

The study indicates (two students didn't take part in the survey out of ten enlisted to the course), that the majority of the students (75 %) have never taken a course in translation before in comparison to 25 % of those who have. This indicates the significant changes in course structure, teaching materials and methods the lecturer has to make in order for this course to be effective for all the students.

It is important to have background information of previous learning experiences, areas where students may need improvements on certain skills, and any other information that may be beneficial to know. For instance, for all the students (100 %) translation from Ukrainian to English is more difficult than from English to Ukrainian (see Fig. 2).

From students' perspective, students gain prior knowledge on different topics, recall critical information required for the course. Pre-course surveys can as well shape the learning outcomes students will gain from the course, i.e. what students want to accomplish, help them plan and set goals, reflect on strategies (see Fig. 3). There aren't students having no expectations of the course (0 %), instead they plan to learn new skills to use immediately (50 %), to learn new skills to develop over time (38 %), to reinforce existing skills (13 %).

6. What type of translation is more difficult for you? (0 бал)

Додаткові відомості

● Eng-Ukr	0
● Ukr-Eng	8



Fig. 2

10. What do you expect to take from this course? (0 бал)

Додаткові відомості

● Reinforce existing skills	1
● Learn new skills to use immed...	4
● Learn new skills to develop ov...	3
● No expectations	0

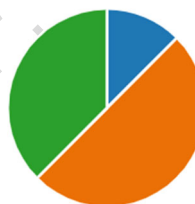


Fig. 3

So, the results of the conducted pre-course survey provided valuable insights to the course content. We can single out its two distinct purposes. First, its passive role – that is data collecting that might be useful in managing the learning process. Second, its active role, i.e. pre-course survey provides a structure for student response and communication.

All in all, pre-course surveys help enhance teaching quality, i.e. the efficiency of course. They provide lecturers the ability to make modifications to their teaching in real-time. They provide insights into the levels of student understanding, and act as a platform where students can share their experience. Pre-course surveys help to lessen the power imbalance between teachers and students and can enhance the students' status in the learning process. In other words, the advantages of using surveys testify students' constant engagement in learning process, and their input into teaching quality maintaining.

## References

1. Schindler, L., Puls-Elvidge, S., Welzant, H., Crawford, L. (2015). Definitions of Quality in Higher Education: A Synthesis of the literature. *Higher Learning Research Communications*, 5(3), 3–13. <https://doi.org/10.18870/hlrc.v5i3.24427>
2. Keane, E., Labhrainn I. M. (2005). Obtaining Student Feedback on Teaching and Course Quality. *Briefing Paper*, 2. Retrieved from <https://www.universityofgalway.ie/media/celt/>
3. Ko, J., Sammons, P., Bakkum, L. (2014). Effective teaching: A Review of Research and Evidence. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/>

UDC 378.014.6:37.018.552(477:4)

**K. Smyrnova**, Dr of Jur. Sciences (Dr.hab), Prof.

ORCID ID 0000-0003-2768-7642

Scopus ID: 57219182863

Researcher ID: D-9269-2019

E-mail: vice-rector.international@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

## **NEW FORMS OF INTERNALIZATION OF HIGHER EDUCATION: EUROPEANIZATION OF QUALITY ASSURANCE SYSTEMS**

*The article examines the effects of globalization, internationalization and Europeanization on higher education. Internationalization of curriculum, programs, academic staff and the students moving towards developed countries for admission orations with regional, international and even intercontinental universities. Among such consequence's competition, ratings, accreditation, alternative financing are distinguished. The tendencies of globalization will harm higher education in small countries and linguistic area. This will increase dramatic inequalities among universities, with the dominant role of world-class universities in Western countries.*

*Keywords: Europeanization, European Universities, globalization, higher education, university competitiveness, transnational alliances.*

The international relations among universities have expended significantly during the past two decades. The definition of internationalization of higher education refers to the process of integrating an international or intercultural aspect into the teaching, research and service functions of internationalization (Knight & de Wit, 1997). Worldwide, the majority of educational institutions place a high importance to internationalization, with Europe topping the list in this regard, followed by North America, the Middle East, the Latin America and the Caribbean.

The internationalization of higher education can be beneficial in sustaining and growing science and scholarship through dynamic academic exchanges; and building social and economic capacity in developing countries. The western universities are establishing powerful international networks and associations to mobilize aptitude

and ability in favor of transfer of knowledge, advanced policies and global research for enhancing investment and measuring impact. Moreover, they are using e-technology and social media as important and influential tools for increasing public access to relevant information for aiding talent recruitment and retention (Edmonds, 2012).

The internationalization of education also facilitates in engendering the "international characteristics" fostered in students that are desirable in a global economy such as international-mindedness and open mindedness, second language competence, flexibility of thinking, tolerance and respect for others (Hayden, Thompson & Williams, 2003). This phenomenon also develops ethical commitment to allow students to examine their implicit and explicit beliefs and develop a sense of responsibility and civic engagement (Kreber, 2009).

The positive aspects of internationalization include improved academic quality, internationally oriented students and staff, and national and international citizenship for students and staff from underdeveloped countries. For developed countries, revenue generation and brain gain are potential benefits. In every respect including ratio of international students, franchiser of academic programs to foreign providers or quality guarantors, Western developed countries gain the main financial benefits (Affirming academic values in internationalization of higher education, 2012). Other key benefits of internationalization include diversifying and enhancing the learning environment for the benefit of domestic students, the University, and the nation. Further, it has the potential to change the lives of international students as it helps in producing graduates who are internationally knowledgeable and cross culturally sensitive. The student mobility allows them to transfer to a different environment, where they can understand the connections between the local environment in which they live, and the global environment (Vainio-Mattila, 2009).

European Universities are transnational alliances of on average nine higher education institutions, that can include different types of establishments (such as comprehensive and research universities, universities of applied sciences, institutes of technology, schools of

arts and higher vocational education and training institutions), and cover a broad geographic scope across Europe.

Together, these institutions are finding new ways of long-term structural, sustainable and systemic cooperation on education, research and innovation throughout Europe. They offer student-centred curricula jointly delivered across inter-university campuses, on which students, staff and researchers from all parts of Europe can enjoy seamless mobility.

Over time, European Universities will connect more and more faculties, departments, staff and students, offering more innovative pedagogies based on challenge-based and transdisciplinary approaches, implementing more joint programmes, being even more inclusive and engaging more with their communities.

Together with the 24 alliances selected in 2020, a total of 44 European Universities now involve 340 higher education institutions in capital cities and remote regions of 31 countries. European Universities are alliances of higher education institutions from across Europe that cooperate on education, research and innovation for the benefit of students, educators and society.

The Erasmus+ European Universities initiative, in combination with Horizon Europe, Digital Europe and other EU and national instruments, will support ambitious transnational alliances of higher education institutions to develop and share a common long-term structural, sustainable and systemic cooperation on education, research and innovation, creating European interuniversity campuses where students, staff and researchers from all parts of Europe can enjoy seamless mobility and create new knowledge together, across countries and disciplines. A legal statute for alliances of higher education institutions – for European Universities and other types of alliances - would allow them to mutualize their strengths together, make common strategic decisions, act together with a legal personality, and facilitate pooling together resources, activities and data. Such statute would facilitate deeper, long-term and flexible transnational cooperation, allowing the sharing of capacities, exchange of staff and the implementation of joint programmes, with the aim to award at the level of the alliance joint degrees, including a joint European degree. A joint European degree, to be delivered at

national level, would attest learning outcomes achieved as part of transnational cooperation among several institutions, offered for example within European Universities alliances, and based on a common set of criteria. A European degree should be easy to issue, store, share, verify and authenticate, and recognized across the EU. As a first step, the Commission will work towards developing European criteria for the award of a European Degree label. Such a label would be issued as a complementary certificate to the qualification of students graduating from joint programmes delivered in the context of transnational cooperation between several higher education institutions.

In addition, with universities enjoying autonomy and the national legislation in the hands of Member States, it is a permanent challenge to ensure that curricula and qualifications are fully transparent, and that differences do not get in the way of free movement of students, academics and researchers. Ensuring quality assurance is the foundation for mutual trust that enables in-depth cooperation and seamless mobility. This is why it is proposed to further develop a European Quality Assurance and Recognition System, where the quality of qualifications is assured, the qualifications are digitized and recognized automatically across Europe, doing away with the bureaucracy that hinders mobility, access to further learning and training or entering the Labour market. In synergy with the ERA Policy Agenda, a European Excellence Initiative will raise excellence in science and in knowledge valorization of Europe's universities and will improve global competitiveness of European Universities in key areas such as the green and digital transition.

The Commission, in close cooperation with the stakeholders and the Member States, will:

- Expand to 60 European Universities with more than 500 universities by mid-2024, with an Erasmus+ indicative budget totaling EUR 1.1 billion for 2021-2027.
- Work towards a legal statute for alliances of universities by mid-2024: pilot as of 2022 under Erasmus+ the implementation of existing European instruments.
- Examine options and necessary steps towards a joint European degree by mid-2024: pilot as of 2022 under Erasmus+ the first steps

towards a joint European degree, in particular the development of European criteria for the award of a European Degree label.

- Scale up the European Student Card initiative by deploying a unique European Student Identifier available to all mobile students in 2022 and to all students in universities in Europe by mid-2024.

- Review the Recommendation on further European cooperation in Quality Assurance in higher education (2006) in 2023 to further develop a European Quality Assurance and Recognition System.

- Report in 2022 on the implementation of the Council Recommendation on promoting automatic mutual recognition of higher education and upper secondary education and training qualifications and the outcomes of learning periods abroad, and support Member States.

- Propose a Council Recommendation on 'Building bridges for effective European higher education cooperation' to facilitate deeper transnational cooperation.

There are still many challenges and obstacles to transnational university cooperation, and many come to the surface or are amplified in the context of large-scale multilateral cooperation like the alliances under the European Universities Initiative.

There will always be differences in European higher education systems due to different distributions of regulatory power, levels and systems of funding, academic cultures and traditions. Working towards more convergence, while keeping structures and approaches sufficiently open and flexible, continues to be an important endeavor. This needs to include a systematic identification and examination of all challenges, barriers and obstacles, as well as a classification according to the level at which they need to be addressed. These efforts should build on the work and the tools already developed in the context of the Bologna Process and the European Research Area.

## References

1. Knight, J., Hans, de Wit., (1997). *Internationalization of higher education in Asia Pacific countries*. Amsterdam: European Association for Internationalization Education Publications.

2. Edmonds, L. J., "What internationalization should really be about?". (2012) Retrieved from <http://www.universityaffairs.ca/what-internationalization-should-really-be-about.aspx>

3. Hayden, M. C., Thompson, J., Williams, G. (2003). Student perceptions of international education: A comparison by course of study undertaken, *Journal of Research in International Education*, vol/issue: 2(2). 205–232.

4. Kreber, C. (2009). Different Perspectives on Internationalization in Higher Education. *New Directions for Teaching and Learning*, 118, 1–14.

5. International Associations of Universities. (2012). *Affirming academic values in internationalization of higher education: A call for action*. Retrieved from <http://www.aau.org/fr/content/affirming-academic-valuesinternationalization-higher-education-call-action>

6. Vainio-Mattila, A. (2009). Internationalizing Curriculum: A new kind of education?, *New Directions for Teaching and Learning*, 118, 95–103. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1002/tl.356>

7. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 15 February 2006 on further European cooperation in quality assurance in higher education. (2006). *Official Journal*, 64, 4.3, 60–62.

Наукове видання

**РОЗБУДОВА ВНУТРІШНІХ СИСТЕМ  
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ  
У ЗАКЛАДАХ  
ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ  
ІНСТРУМЕНТИ ТА ВИКЛИКИ**

Електронний науковий збірник тез доповідей  
II Міжнародної науково-практичної конференції

17–18 листопада 2022 року

Оригінал-макет виготовлено ВПЦ "Київський університет"



Формат 60x84<sup>1/16</sup>. Ум. друк. арк. 13,0.  
Гарнітура Times. Вид. № 3в4.  
Макет підписано 09.12.22

Видавець ВПЦ "Київський університет"  
Б-р Тараса Шевченка 14, м. Київ, 01601, Україна  
☎ (38044) 239 32 22; (38044) 239 31 72; тел./факс (38044) 239 31 28  
e-mail: vpc\_div.chief@univ.net.ua; redaktor@univ.net.ua  
http: vpc.knu.ua  
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1103 від 31.10.02